JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Problematika gramatické kategorie vidu v české akademické a školské syntaxi

Vedoucí práce: Mgr. Josef Kameník, Ph.D.

Autorka práce: Veronika Staňková

Studijní obor: Anglický jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání pro střední školy – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání pro střední školy

2025

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích, 30. dubna 2025

……..

Veronika Staňková

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala vedoucímu mé práce Mgr. Josefu Kameníkovi, Ph.D., za jeho odborné vedení, ochotu, cenné rady, čas a podporu, kterou mi poskytoval při zpracování mé bakalářské práce.

Ráda bych rovněž poděkovala doc. Mgr. Michaele Křivancové, Ph.D., za poskytování cenných rad a připomínek během zpracování této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá gramatickou kategorií vidu se zaměřením na středoškolskou výuku. Teoretická část práce si klade za cíl objasnit význam a použití vidu v české morfologii a dále je pak pozornost soustředěna na komparaci didaktických přístupů k rozpoznávání této gramatické kategorie ve výukové praxi.

Součástí teoretické části práce je také komparace výkladů a procvičování vidu v různých učebnicích ČJ a ve výukových materiálech ČJ pro střední školy – s cílem zjistit, do jaké míry je výklad těchto záležitostí ve sledovaných učebnicích ČJ a jiných výukových materiálech dostačující z hlediska obsahového i z hlediska praktického nácviku.

Obsahem praktické části bakalářské práce bude návrh vlastního výukového a praktického listu zaměřeného na sledovanou problematiku s cílem využít co nejvíce didakticky rozličných typů cvičení k bezpečnému osvojení této morfologické záležitosti. Výukový i praktický list budou následně využity ve vlastní výukové praxi.

Klíčová slova

vid, dokonavý, nedokonavý, akademické příručky, učebnice českého jazyka, analýza, výklad, výukový list, pracovní list, střední škola

Abstract

This bachelor’s thesis focuses on the grammatical category of aspect with an emphasis on secondary school education. The theoretical part of the thesis aims to clarify the meaning and usage of aspect in Czech morphology, and attention is then given to comparing didactic approaches to recognizing this grammatical category in teaching practice.

The theoretical section also includes a comparison of explanations and exercises on aspect in various Czech language textbooks and teaching materials for secondary schools – to determine to what extent the explanations of these matters in the observed textbooks and other teaching materials are sufficient both content-wise and in terms of practical use.

The practical part of the thesis will consist of designing a teaching and practice worksheet focused on the issue at hand, aiming to use various didactically different types of exercises to safely acquire this morphological matter. Both the teaching and practice worksheets will then be used in the author's teaching practice.

Keywords

aspect, perfective, imperfective, academic books, Czech language textbooks, analysis, teaching sheet, worksheet, secondary school

Obsah

ÚVOD 7
SEZNAM ZKRATEK 8
1 SLOVESNÝ VID 9
1.1 Základní vymezení aspektu 9
1.2 Kategorie času v souvislosti s aspektem 10
1.3 Vid a způsob slovesného děje 11
1.4 Vid dokonavý 12
1.5 Vid nedokonavý 13
1.6 Vidové dvojice 15
1.7 Vidové trojice 15
1.8 Jednovidová slovesa, nepárová slovesa 16
1.9 Obouvidová slovesa 17
2 SLOVESNÝ VID VE STŘEDOŠKOLSKÉ PRAXI 18
2.1 Nakladatelství Alter 19
2.1.1 Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií: I. díl – Učivo o jazyce 19
2.1.2 Český jazyk 8 – pracovní sešit, 3. díl 20
2.2 Nakladatelství Didaktis 21
2.2.1 Odmaturuj z českého jazyka 21
2.2.2 Komunikace v českém jazyce pro SŠ – Učebnice 21
2.2.3 Komunikace v českém jazyce pro SŠ – Pracovní sešit 22
2.3 Nakladatelství Fragment 22
2.3.1 Český jazyk v kostce pro SŠ 23
2.3.2 Nový český jazyk v kostce pro SŠ 24
2.3.3 Nová cvičení z českého jazyka v kostce pro SŠ 25
2.4 Nakladatelství Fraus 26
2.4.1 Český jazyk 8 pro ZŠ a víceletá gymnázia 26
2.4.2 Mluvnice – Český jazyk pro SŠ 27
2.5 Nakladatelství Státní pedagogické nakladatelství (SPN) 30
2.5.1 Český jazyk 8 pro ZŠ 30
2.5.2 Český jazyk pro SŠ 32
2.5.3 Český jazyk pro SOŠ a studijní obory SOU všech typů 32
2.5.4 Český jazyk pro 2. ročník SOŠ 33
2.5.5 Český jazyk pro 2. ročník gymnázií 34

2.6 Vydavatelství Taktik 36
2.6.1 Hravá čeština pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia 36
2.6.2 Hravá čeština 8 – Pracovní sešit pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia 37
2.6.3 Český jazyk 2 – Učebnice pro 2. ročník SŠ a gymnázií 37
2.6.4 Český jazyk 2 – Pracovní sešit pro 2. ročník SŠ a gymnázií 38
2.6.5 Český jazyk pro SOŠ – Učebnice 38
2.6.6 Český jazyk pro SOŠ – Pracovní sešit 39
2.7 Závěrečné shrnutí komparace výukových materiálů 39
3 VÝUKOVÉ A PRACOVNÍ LISTY DO PRAXE 41
3.1 Výukové listy 41
3.2 Pracovní listy 45
ZÁVĚR 56
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ 58
SEZNAM PRAMENŮ 60
SEZNAM PŘÍLOH 62
Příloha č. 1 – Ukázky z učebnic 63
Příloha č. 2 – Výukové a pracovní listy 64

ÚVOD

Gramatická kategorie vidu představuje jeden ze základních jazykových jevů v české morfologii a syntaxi, přesto její správné pochopení a osvojení činí studentům často potíže. Vid hraje klíčovou roli v časovém vyjádření děje, jeho ohraničenosti a průběhovosti a významně ovlivňuje stavbu větné výpovědi. Přestože se jedná o fundamentální součást gramatického systému češtiny, přístup k jeho výuce se v různých učebnicích značně liší, což může vést mezi žáky k nejednotnému chápání této problematiky. Tento důvod se stal podnětem ke zpracování této práce, která se bude zabývat problematikou kategorie vidu.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat problematiku slovesného vidu jak z hlediska teoretického, tak i z hlediska didaktického, s důrazem na výuku na středních školách. První část práce nejprve představí definici a klasifikaci vidu, jeho vztah k jiným gramatickým kategoriím a způsoby jeho vyjádření v českém jazyce. V této části se analýza opře o akademickou syntax, která má zjistit, do jaké míry jsou pohledy na tuto problematiku rozličné.

Následně se druhá část práce zaměří na srovnání zpracování této problematiky v různých učebnicích a výukových materiálech běžně používaných na středních školách. K tomuto účelu budou analyzovány učebnice a pracovní sešity z nakladatelství *Alter*, *Didaktis*, *Fragment*, *Fraus*, *SPN* a vydavatelství *Taktik*. Na základě komparace bude vyhodnocena vhodnost těchto učebnic z hlediska přiměřenosti textu, atraktivity pro žáky, obsažení ilustrací a grafických znázornění, použití terminologie (české i latinské) a rozsahu.

Třetí část práce se zaměří na vytvoření vlastních výukových a pracovních listů, které budou sloužit jako nástroj pro lepší pochopení a nácvik této gramatické kategorie v různých jazykových kontextech. Tyto materiály zahrnou rozličné typy cvičení, které reflektují moderní didaktické přístupy a umožní studentům osvojit si problematiku vidu nejen teoreticky, ale i prakticky prostřednictvím prezentovaných úloh. Výsledky této práce mohou sloužit pedagogům českého jazyka jako metodická pomůcka a přispět k inovaci výukových postupů v této oblasti.

SEZNAM ZKRATEK

MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
PI	primární imperfektiva
RVP	Rámcový vzdělávací program
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SI	sekundární imperfektiva
SOŠ	střední odborná škola
SOU	střední odborné učiliště
SPN	Státní pedagogické nakladatelství
SŠ	střední škola
ZŠ	základní škola

1 SLOVESNÝ VID

Aspekt je mezinárodně uznávaným termínem, jenž je v české terminologii znám pod pojmem *slovesný vid*. Ten se zařazuje na samotné pomezí kategorie gramaticko-lexikální a společně s kategorií osoby, čísla, času, slovesného způsobu a slovesného rodu patří mezi gramatické kategorie určovaných u sloves (Nübler 2017). Vymezení dokonavosti a nedokonavosti však bývá náročné, jelikož se jedná o jev vysoce abstraktní (Čechová, 2000, s. 169).

1.1 Základní vymezení aspektu

Gramatická kategorie vidu se projevuje ve formách sloves, jež se liší v završenosti či ukončenosti děje daného slovesa. Dle Karlíka et al. (2003, s. 318) má české sloveso dvě až tři podoby, které jsou lexikálně totožné, ale právě již zmíněná ukončenost děje je u sloves tím rozdílným prvkem.

Hubáček et al. (2010, s. 124) dále upozorňuje na lexikálně-gramatické vymezení kategorie vidu, které je právě oproti výkladu Karlíka et al. (2003) zařazeno nejen do kategorie lexikální, ale i gramatické. Hubáček et al. (2010, s. 124) dále termín završenost či ukončenost vysvětluje jako „průběh uzavřený“, čímž definuje *sloveso dokonavé* neboli *perfektivum*, a dále prezentuje *sloveso nedokonavé* neboli *imperfektivum* jakožto „děj časově neohraničený, neomezený jakýmkoli bodem na časové ose“.

Zařazení slovesného vidu na pomezí gramatické a lexikální kategorie podporuje i Cvrček et al. (2010, s. 245), který mimo jiné potvrzuje i fakt, že některá slovesa se vyskytují ve variantách lišících se ukončeností či ohraničeností děje. Autor dále blíže upřesňuje, že vid slovesa patří do kategorie mluvnice, ačkoli jeho prostředky jsou bližší slovotvorbě než samotnému tvarosloví (Cvrček et al., 2010, s. 245).

Kopečný (1962, s. 15) potvrzuje existenci vícero podob slovesa v češtině a dodává: „Vid je rozlišujícím prvkem té jazykové skutečnosti, že je možno užít našeho slovesa ve dvojích až trojích řadách paralelních tvarů, které se od sebe neliší základním slovním významem (a které je možno přeložit do cizího, neslovanského jazyka tvarem jediným).“. Stejný myšlenkový postoj zaujímá i Komárek et al. (1986, s. 179) a potvrzuje ho následující větou: „Svou povahou stojí [slovesný vid] na rozhraní mezi mluvnicí a slovníkem, a proto se obvykle charakterizuje jako kategorie lexikálně-gramatická nebo gramaticko-lexikální.“.

Veselý (2014, s. 7) ve své publikaci nepracuje s definicemi označující ukončenost, završenost, neohraničenost či připodobňování děje k bodu na časové ose, nýbrž vysvětluje, že „vid je gramatická kategorie slovesa založená na rozlišování významů dokonavosti (perfektivnosti) a nedokonavosti (imperfektivnosti).“. Zmiňuje také vidové a slovesné dvojice, které mají stejný lexikální význam, ale rozdílné jsou právě ve formě již představeného slovesného vidu. Pracuje také s termíny „příznakovost“ a „bezpříznakovost“, které jsou charakteristické pro dané vidy.

Čechová et al. (2000, s. 169) ve své publikaci také zahrnuje slovesný vid do kategorie morfologické a z pohledu lexikologického a slovotvorného ho řadí do kategorie lexikální, jelikož „slovesa lišící se videm se zpravidla liší z hlediska sémantického“. Důvod sémantické rozdílnosti autorka připisuje slovotvorným afixům (sufixy a prefixy), díky kterým se tvoří nová slovesa a s nimi často i vid sloves.

S tímto souhlasí i Komárek et al. (1986, s. 179), jenž dále výklad prohlubuje následující myšlenkou: „vid ovšem není syntaktickým prostředkem, jeho syntaktické využití je podřízeno kontextu a výstavbě věty; podmiňuje např. rozdíly v čase, v modalitě, v slovesném rodu, v aktuálním nebo neaktuálním chápání dějového významu apod.“.

Závěrem lze konstatovat, že zmíněné publikace dospívají k obdobnému výkladu definice vidu, přičemž se případně liší jen malými odchylkami. Autoři se shodují v zařazení do gramaticko-lexikální kategorie, popisují význam slovesného vidu v češtině a jen málo z nich nepoužívá pojmy vysvětlující rozdílnost v ukončenosti či neukončenosti děje slovesa.

1.2 Kategorie času v souvislosti s aspektem

Nelze si nepovšimnout provázanosti kategorie času s již zmíněnou kategorií vidu, která se projevuje možností vyjádřit sloveso v minulosti, přítomnosti, či budoucnosti.

Specificky pro dokonavý vid platí, že vyjádření přítomnosti těchto sloves není možné, jinými slovy, děj slovesa se vyjadřuje pouze v minulosti a budoucnosti (*napsal jsem dopis, napíšu dopis)*. Toto ale neplatí pro slovesa nedokonavá, jelikož kategorii času lze vyjádřit jak časem minulým a budoucím, tak časem přítomným (*psal jsem dopis, budu psát dopis, píšu dopis*). Dokonavá slovesa tedy existují pouze v préteritu a futuru (Karlík et al., 2003, s. 318).

Gebauer a Ertl (1924, s. 205) tvrdí, že indikativ prézentu sloves dokonavých vyjadřuje děj budoucí (např. Jak *vystřelím*, všichni *padnete*., Já si *udělám* čtyřicet čárek na dveře a vždycky, když ráno *vstanu*, jednu *smažu*.). Toto potvrzuje i Čechová et al. (2000, s. 170), která dodává, že pokud je použit tvar složený vyjadřující budoucnost (futurum slovesa *být*), jedná se o sloveso nedokonavé (*budu dělat, budeš psát, bude skákat*). V případě použití jednoduchého tvaru (pomocí *-u/-i, -m* v 1. osobě singuláru) jde o sloveso dokonavé. Výjimkou jsou slovesa pohybu, která vyjadřují budoucnost jednoduchým tvarem prézentu, konkrétně předponami *po-/pů-* (*poběžím, půjdu, poneseš, poroste*).

Tento fakt rozvíjí i další autoři, kteří vysvětlují, že tvary přítomného času dokonavých sloves mají význam budoucnosti (Cvrček et al. 2010, Gebauer a Ertl 1924, Karlík a Zíková 2017). Karlík a Zíková (2017) zmiňují, že „[d]ěj nebo stav, který sloveso označuje, se uskuteční po okamžiku promluvy.“ Jako příklad je uvedena věta *Napíšu dopis krasopisně.*, jež vyjadřuje završenost děje v budoucnosti až po momentu vyslovení dané věty.

1.3 Vid a způsob slovesného děje

Shoda postojů k tématu *slovesný vid* se objevuje ve třech publikacích, kde autoři zmiňují tzv. „způsob slovesného děje“ (Cvrček et al. 2010, Komárek et al. 1986, Hubáček et al. 2010). Dle autorů je to zvláštní slovesná kategorie lexikální, jež už z názvu dává najevo schopnost slovesa vyjádřit různými způsoby průběh, míru, intenzitu či fáze děje. V jedné z publikací jsou k tomuto tématu dále zmíněna detailnější rozlišení těchto sloves, např. *slovesa okamžitá, durativa, inchoativa, terminativa, frekventativa* a *iterativa* (Cvrček et al., 2010, s. 246).

Gebauer a Ertl (1924, s. 201) již toto také zmiňují a vysvětlují, že sloveso nemá schopnost vyjádřit pouze děj určitý, ale právě i způsob slovesného děje. Dále tato slovesa rozdělují na dvě skupiny, a to na *slovesa dokonavá* (perfektivní) a *slovesa nedokonavá* (imperfektivní). Ty jsou dále rozdělené na následující podskupiny:

1. slovesa dokonavá (perfektivní)
   a) končicí (finitivní), např. *doběhl*;
   b) počínací (ingresivní), např. rozběhl se;
   c) omezovací (terminativní), např. poseděl;
   d) okamžitá (momentní), např. bodl;

2. slovesa nedokonavá (imperfektivní)

a) trvací (durativní nebo kursivní), např. běžel;

b) opětovací (ilerativní), např. bodal, běhal;

c) opakovací (frekventativní), např. bodával, běhával.

Čechová et al. (2000, s. 172) rozlišení dějů těchto sloves znázorňuje i graficky:

- trvací slovesa: ————
- okamžitá sl.: ●
- počínací: |——>
- končicí: ——>|
- opakovací: - - - - - - - -
- podílná: ┼ ┼ ┼ ┼ ┼ ┼.

1.4 Vid dokonavý

Vid dokonavý neboli perfektivum bývá chápán jako děj s určitou „terminativností“ či „směrovostí“. Komárek et al. (1986, s. 181) dále popisuje, že se jedná o „zaměření děje k určitému bodu uzavírající jeho průběh na začátku nebo na konci, uzavřeným pojetím slovesného obsahu.“ Perfektivum dle slov Štíchy (2013, s. 441) označuje trvání děje, jenž je ohraničený začátkem a koncem, kupříkladu sloveso *nakoupí* lze chápat jako začátek nakupování, průběh nakupování a dokončení nakupování, kdy důraz je kladen právě na závěrečnou, tudíž i již ukončenou fázi děje. Výklad dokonavých sloves je dále upřesněn Karlíkem et al. (2003, s. 319), který podotýká, že se nejedná vyloženě o časovou ukončenost, ale o kompletnost a celistvost děje, v němž bylo dosaženo vrcholu a nemělo smysl nadále pokračovat v jeho trvání. Jedná se např. o slovesa *přečíst knihu, napsat dopis, uvařit oběd, postavit dům, přijít domů*. Toto potvrzují i Havránek a Jedlička (1981, s. 224), kteří též vysvětlují dokonavost vidu jako „uzavřený celek“.

Čechová et al. (2000, s. 169) poukazuje na problematiku, jež se při určování dokonavosti může chybně užívat, a tou je mylný názor, že „každé sloveso v minulém čase je sloveso dokonavé, tzn. zaměňuje se dokonavost s minulým časem.“ Tvar slovesa v minulosti nesděluje informaci o ukončenosti děje, nýbrž jeho vid vypovídá o komplexnosti podání děje vyjádřeného slovesem. V tomto případě je tedy nežádoucí směšování slovesného času se slovesným videm (Čechová et al., 2000, s. 170).

Štícha (2013, s. 441) dělí slovesa dokonavá do dvou skupin, z nichž tou první jsou *slovesa okamžitá* (momentální) a skupinou druhou jsou tzv. *kapacitiva*. Slovesa okamžitá se dají charakterizovat jejich splynutím začátku a konce děje, tzn. děj nemůže trvat, kupříkladu slovesa s kmenotvorným sufixem *-nou-* (kopnout, bodnout, křiknout) a s kmenotvorným sufixem *-i-* (odskočit). K tomuto Karlík et al. (2003, s. 319) dodává, že okamžitá slovesa jsou považována za zvláštní skupinu perfektiv kvůli jejich omezenosti vyjádřit pouze násobky nedokončení děje bez neproveditelného způsobu nevyjádření dokončenosti děje, např. slovesa *bodnout, seknout a křiknout* mají schopnost vyjádřit nedokonavým videm pouze násobky těchto sloves, a to takto: *bodal, sekal, vykřikoval*. Tzv. *kapacitiva* se vyznačují jejich schopností vykonat určité množství děje označovaného slovesem (např. slovesa *uzvednout*, *unést*, *vykouřit*) (Štícha, 2013, s. 441).

Havránek a Jedlička (1981, s. 225) popisují způsob tvoření sloves dokonavých. Spojení prostých nedokonavých sloves s předponou je nejfrekventovanějším způsobem, jakým lze dokonavost slovesa vytvořit. Jedná se např. o tato slovesa: *vidí – uvidí, učí se – naučí se, píše – napíše, zpívá – zazpívá*. Tímto způsobem se však nezmění pouze vid sloves, ale i význam slovesa, a to buď úplně (*najde, nalezne, vzdělá*), nebo se jen lehce obmění (*přinese, sepíše*). Za perfektiva se označují některá slovesa prostá bez prefixu, jako např. *řekne, sedne, skočí, koupí*.

1.5 Vid nedokonavý

Slovesa nedokonavá neboli imperfektivní lze označit jako protiklad k vidu dokonavému, jelikož nevyjadřují směrovost a uzavřenost, jako tomu je právě u vidu dokonavého (Komárek et al., 1986, s. 181). Imperfektiva dle Komárka et al. (1986, s. 181) označují „průběh děje bez časové perspektivy“. Oproti tomu Havránek a Jedlička (1981, s. 225) označují nedokonavá slovesa jako tzv. *bezpříznaková*, a to díky jejich schopnosti vyjádřit jejich průběh bez ohraničení děje.

Karlík et al. (2003, s. 318) poukazuje na fakt, že komunikační důraz se klade na jinou složku děje, a to např. na původce či místo (*Ten obraz maloval Dan Šlosar. Kde odlévali tenhle zvon? Branku dával Knoflíček.* apod.) a zároveň je z použití sloves patrná završenost děje. Toto potvrzují i slova Veselého (2014, s. 12), která vysvětlují vid nedokonavý jako průběh k situaci konečné, či směřování k ní, případně lze mluvit o momentální nedosažitelnosti konce. Štícha (2013, s. 441) jako jediný zmiňuje počáteční

fázi nedokonavého vidu a sděluje, že „jeho významem je referovat o průběhu a/nebo kvalitě děje bez zřetele k jeho počátku a jeho konci.“

Imperfektiva mohou vyjadřovat přítomnost, minulost i budoucnost (*vyrábějí – vyráběli – budou vyrábět*). Přítomnost se tvoří pomocí tvarů časů přítomného, minulost tvary složenými z příčestí minulého (*psal, viděli*) a z přítomných tvarů slovesa *být* (*jsem*, *jsi*), ve 3. osobě singuláru se užívá pouze příčestí minulé (*hleděl*). Budoucí čas lze vytvořit dvěma slovy, a to infinitivem a budoucím časem slovesa *být* (*budu vyrábět, budu psát*) (Havránek a Jedlička, 1981, s. 225). Zřídka lze některá imperfektiva tvořit pomocí předpon (*po-, pů-*) se slovesy prézentního tvaru, např. *půjdu*, *pojedu*, *poběžím*, *povedu*, *poletím*, a ta vyjadřují budoucnost tímto jednoduchým tvarem. Tato slovesa mají povětšinou význam pohybu, málokdy význam stavu a není možné tímto způsobem vytvořit jejich infinitiv ani minulý čas, lze však utvořit způsob rozkazovací s touto předponou (*pojď, pojeď, poběž* apod.) (Havránek a Jedlička, 1981, s. 249).

Stejně jako u perfektiv lze i imperfektiva rozdělit do skupin. Štícha (2013, s. 443) rozděluje imperfektiva na primární a sekundární, přičemž pojem *primární imperfektiva* (PI) označuje slovesa nedokonavá bezpředponová a *imperfektiva sekundární* (SI) jsou slovesa nedokonavá odvozená z předponových sloves dokonavých. Štícha (2021, s. 183) tento výklad doplňuje následujícími slovy: „Tvar SI se tvoří (a) resufixací, při níž je KS prefigovaného perfektiva nahrazen KS jiným; (b) dodatečnou sufixací:

(a) vař-i-t (primární imperfektivum) : s-vař-i-t (prefigované perfektivum.) : s-vař-ova-t (sekundární imperfektivum.)
(b) vol-a-t (primární imperfektivum.) : s-vol-a-t (prefigované perfektivum.) : s-vol-á-va-t (sekundární imperfektivum.).“

Dále upřesňuje vztahy SI k PI, jež jsou následující:

1) základové PI je v běžném úzu, SI se liší svým významem pouze mírně, jedná se o tzv. významovou specializaci, např. *vařit – svařit – svařovat;*
2) význam základového PI má výrazně jiný význam než SI, např. *jistit – zjistit – zjišťovat*;
3) základové PI v češtině neexistuje, např. *0 – ocitnout se – ocitat se*, *0 – uniknou – unikat* (Štícha, 2013, s. 444).

Úzus současné češtiny umožňuje použití takových SI, jež se neliší svým významem se základovým imperfektivem. To se dá doložit těmito příklady: SI jsou *vychládat* a *uvadat*, a ta mají totožný význam jako PI *chladnout* a *vadnout* (Štícha, 2021, s. 184). Odlišnost však může být shledávána v jejich frekvenci, stylu či jejich lexikální spojitelností (Štícha, 2013, s. 444).

1.6 Vidové dvojice

Vidová soustava češtiny rozlišuje vidové dvojice (páry) lišící se videm a shodující se lexikálním významem (Veselý, 2014, s. 7). Tyto vidové dvojice se diferencují na dvě skupiny, jimiž jsou vidové dvojice pravé a vidové dvojice nepravé. Vidová dvojice pravá se tvoří tzv. resufixací imperfektiva (změnou) z perfektiva, nebo rozšířením kmenotvorné přípony (*ponořit → ponořovat, vypracovat → vypracovávat, opsat → opisovat, hodit → házet*). Danou změnou může být i odlišný foném kořene základového slovesa. U této vidové dvojice je užíváno adjektivum „pravá“, neboť je pokládána za gramatické tvary stejného lexému. Na rozdíl od vidové dvojice pravé je adjektivum „nepravé“ u dané vidové dvojice používáno kvůli dvěma různým lexémům u určité dvojice sloves. Nepravou vidovou dvojici lze utvořit pomocí prefixace z imperfektiva, díky níž následně vznikne perfektivum (*ničit → zničit, blížit se → přiblížit se, psát → napsat*). Veselý (2014, s. 12) tedy označuje imperfektivizační resufixaci za proces gramatický, zatímco prefixaci považuje za proces slovotvorný kvůli vytváření nové lexikální jednotky, tedy slova. S tímto vysvětlením resufixace a prefixace souhlasí i Komárek et al. (1986, s. 181-182) a dodává, že při prefixaci se s výjimkou tzv. dlouhých předpon (např. *zá-*, *ná-*, *pří-* ve slovesech *závidět*, *náležet*, *příslušet* apod.) vždy vytváří perfektivní sloveso.

1.7 Vidové trojice

V češtině existují mimo vidových dvojic i vidové trojice vyznačující se tím, že mají víceméně synonymní imperfektivní dublety. Jedná se např. o tyto trojice: *hradit* (nedokonavý) – *nahradit* (dokonavý) – *nahrazovat* (nedokonavý), *blížit se* (nedokonavý) – *přiblížit se* (dokonavý) – *přibližovat se* (nedokonavý) (Nübler et al. 2017). Toto také zmiňuje Havránek a Jedlička (1981, s. 227), ale neoznačují tento jev vidovými trojicemi, jen poukazují na schopnost dokonavého slovesa (*přinese, najde*) tvořit dvojici se slovesem prostým nedokonavým (*nese, jde*) a zároveň se slovesem nedokonavým odvozeným příponou (*přináší, nachází*). Dle Nüblera et al. (2017) jsou vidové trojice ve vývoji jazyka

pouze přechodným jevem, tudíž dříve či později jedno ze dvou imperfektiv vymizí, což bude mít za následek existenci pouze jednoho vidového páru.

1.8 Jednovidová slovesa, nepárová slovesa

V rámci vidové soustavy češtiny je nutné také zmínit vidovou nepárovost neboli jednovidová slovesa, která nemají svůj vidový protějšek. Tato slovesa stojí dle Veselého et al. (2020, s. 21) na periferii vidové soustavy češtiny, jelikož „rozdíl mezi nedokonavostí a dokonavostí je tu jakoby „zkreslen“, „narušen“ odlišností v lexikálním významu“. Schéma vztahu centra a periferie vidové soustavy lze vyjádřit tímto způsobem:

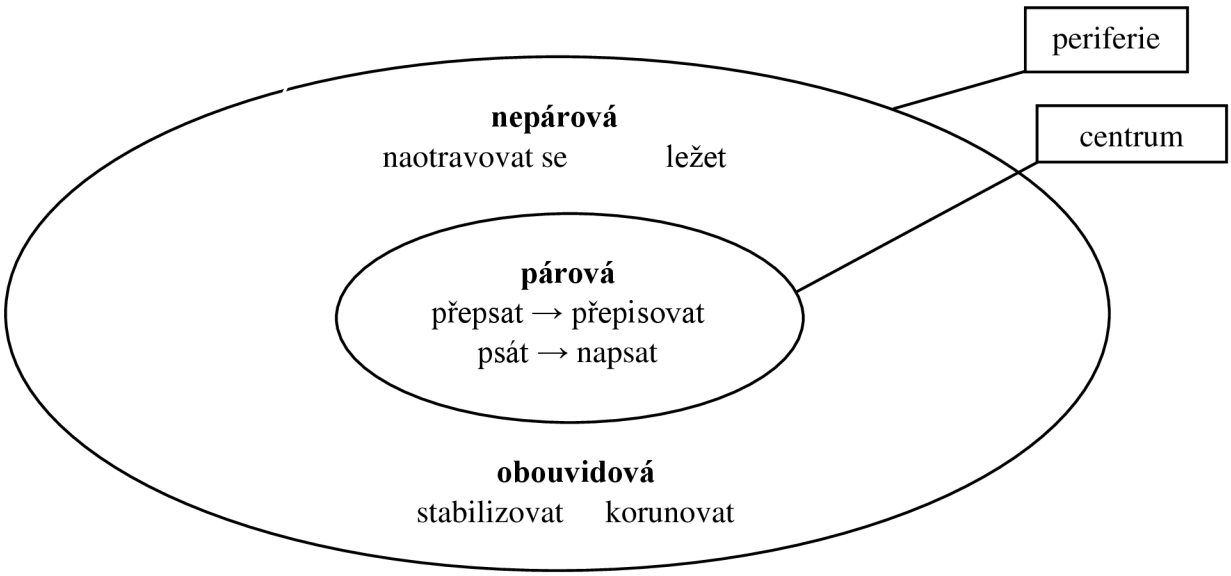

Obrázek 1 Vztah centra a periferie vidové soustavy, VESELÝ, Luboš. 2020, s. 21.

Podobně o tomto hovoří i Komárek et al. (1986, s. 319), jenž za tzv. „periferii vidového systému“ označuje imperfektiva tantum a perfektiva tantum. Imperfektiva tantum, tedy slovesa bez dokonavého protějšku, jsou především slovesa modální a stavová. Jde např. o tato slovesa: *muset, chtít, vědět, smět, umět, žít, stát, viset, vypadat, milovat* (Karlík et al., 2003, s. 319).

K pouze dokonavým slovesům jednovidovým neboli k perfektivům tantum lze zařadit např. tato slovesa: *nadchnout, naplakat se, zalyžovat si, prospat (celý den), vynadívat se* (Karlík et al., 2003, s. 319).

1.9 Obouvidová slovesa

Na periferii vidové soustavy bývají řazena i slovesa obouvidová, která disponují schopností měnit vid na základě jejich použití v daném kontextu (Karlík et al., 2003, s. 319). Autoři se shodují a říkají, že se jedná většinou o slovesa cizího původu, těmi jsou např. *absolvovat, absorbovat, konstruovat, argumentovat*. K těmto slovesům cizího původu se tvoří perfektiva jen u málo z nich (Karlík et al. 1995, Komárek et al. 1986). U sloves „domácího" původu je obouvidovost velmi výjimečným jevem, ale i přesto lze uvést některé příklady: *blahořečit, darovat, chybovat, soustředit se, zvěstovat* (Veselý et al., 2020, s. 63). Veselý et al. (2020, s. 60) k této charakteristice obouvidovosti dodává, že „u skutečných sloves vidově nepárových / defektivních je to tak, že k nim neexistuje žádná forma vyjadřující opačný vid, což ovšem o slovesech obouvidových neplatí; u nich existuje, jen je stejná." Dále Veselý et al. (2020, s. 60) tato slovesa řadí na periferii vidové soustavy právě z toho důvodu, že je lze považovat za homonymní, jinými slovy jsou neschopná jednoznačně signalizovat vid.

2 SLOVESNÝ VID VE STŘEDOŠKOLSKÉ PRAXI

Tato kapitola se soustředí na slovesný vid v učebnicích českého jazyka, které jsou běžně používané na českých školách. Učebnice a učební materiály jednotlivých nakladatelství jsou porovnány z hlediska dostatečnosti obsažení kategorie vidu i jeho nácviku. Analýza a komparace učebnic byla zpracována dle didaktických doporučení obsažených v publikaci Čechové a Styblíka (1998), kde jsou názorně uvedeny požadavky na učebnice, a ty jsou zde následně jednotlivě popsány:

1) korelace s učebními osnovami, porovnání s Rámcovým vzdělávacím programem (RVP);
2) vědeckost a přiměřenost textu, která zahrnuje výběr, rozsah a pojetí jazykových jevů, jazyk a styl učebnice;
3) obsažení jazykových textů pro vyvození pojmů a pouček, výklad učiva, cvičení;
4) rejstříky a slovníky pojmů a termínů;
5) učebnice v nižších ročnících jsou koncipovány spíše jako cvičebnice, ve vyšších ročnících hlavně jako učebnice – vertikální propojení témat;
6) učebnice je rozdělena podle témat do různých kapitol;
7) výskyt ilustrací, grafů a schémat, která mají ilustrační či motivační funkci, nebo jsou součástí výkladů a cvičení.

Pro ucelenost byly zahrnuty učebnice nejen pro střední školy, ale i učebnice pro nižší stupeň gymnázií, jelikož už v těchto ročnících se žáci s gramatickou kategorií vidu setkávají. Jednotlivá nakladatelství a vydavatelství jsou seřazena abecedně. V rámci daných nakladatelství a vydavatelství je vždy nejprve provedena analýza učebnic a pracovních sešitů pro nižší ročníky, následně je provedena analýza učebnic pro vyšší ročníky.

2.1 Nakladatelství Alter

Nakladatelství Alter pracuje s gramatickou kategorií vidu v učebnici *Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií: I. díl – Učivo o jazyce* a v pracovním sešitu *Český jazyk 8 – pracovní sešit, 3. díl*.

2.1.1 Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií: I. díl – Učivo o jazyce

V učebnici se s problematikou vidu pracuje v rámci kapitoly „Tvarosloví“, konkrétněji v podkapitole „Slovesa – procvičování tvarů“. V této podkapitole je problematika slovesného vidu zpracována do samostatné sekce, která je probírána po časování sloves.

Celkový obsah této sekce je velmi rozsáhlý, zahrnuje 10 stran, které se plně věnují tomuto tématu. Kapitola o slovesném vidu začíná textem „První pomoc“, který je následně rozvinut otázkami vztahující se k samotnému obsahu textu. Prolínají se zde tedy mezipředmětové kompetence, které přispívají k rozvoji propojení informací v rámci rozdílných předmětů. Další cvičení opět není zaměřeno na problematiku vidu, nýbrž na pojmy „synonyma“ a „antonyma“. Zde se může jednat o připomenutí termínů, které už byly dříve probírány. Následuje práce se Slovníkem spisovné češtiny, který je využíván ve cvičeních napříč celou učebnicí. Práce s ním je také jedním z očekávaných výstupů v rámci RVP ZV v oblasti „Jazyková výchova“. Na další straně se již pozornost věnuje samotnému slovesnému vidu. Rozdíl mezi videm dokonavým a nedokonavým je vysvětlen pomocí tří ukázkových sloves: *psát, napsat* a *vyběhnout*. Nejen, že je slovesný vid vyjádřen pomocí termínů „neohraničenost“, „ohraničenost“, „ukončenost“ a „průběh děje“, ale je také použito čar, které názorně ukazují průběh děje u každého slovesa. Sloveso *psát* je znázorněno čarou, kde není vyznačena žádná hranice, sloveso *napsat* je znázorněno ohraničenou čarou, která se vyznačuje na jejím konci zarážkou, a sloveso *vyběhnout* je znázorněno též čarou ohraničenou, ale zarážka se vyskytuje na začátku čáry. Je potřeba zmínit, jakým způsobem je v učebnici kategorie vidu žákům prezentována dále. Autoři volí formu výkladu, na které se podílejí samotní žáci. Doplňují do prázdných míst slova a slovní spojení, která měli možnost odvodit na základě předchozích cvičení. Zaměřují se na rozlišení kategorie času u obou vidů, propojují to také s dalšími mluvnickými kategoriemi sloves, důraz je kladen na rozlišení vidových dvojic. Dále se velká část této kapitoly věnuje tvoření sloves dokonavých pomocí předpon a také je upozorněno

na možnou lexikální změnu u těchto sloves. Stejně tak se v učebnici klade důraz na utváření vidu nedokonavého pomocí přípon, kdy je výklad stejně jako u předešlých částí doplněn potřebnými cvičeními.

Celá kapitola o slovesném vidu je doplněna ilustracemi, jsou zde barevná rozlišení textu a tabulek, jsou použity různé typy písma a teoretický výklad je vždy zvýrazněn růžovým proužkem v levé části učebnice.

Autoři nechávají žáky pracovat v rozsáhlé míře jak se samotnou terminologií (pouze českou, nenachází se zde terminologie latinská), tak se cvičeními, která jsou velmi obsáhlá a dostatečná pro nácvik této problematiky. Dle analýzy, kterou navrhla Čechová a Styblík (1998) je naloženo s počtem cvičení správně, jelikož oproti dalším učebnicím pro vyšší ročníky je jich zde mnohem více.

Učebnice Alter obsahuje i přibližnou časovou dotaci v rámci vyučovacích hodin ke každému tématu. Pro slovesný vid byly vyčleněny 4 vyučovací hodiny. Problematika vidu je také začleněna do obsahu RVP ZV, které je názorně popsáno na deskách této učebnice.

2.1.2 Český jazyk 8 – pracovní sešit, 3. díl

Učebnice může být doplněna pracovním sešitem, který je doplňkovým prostředkem pro další nácvik vidu. V pracovním sešitu se vyskytují další 4 cvičení, která obsahují doplňování správných tvarů sloves, určování vidu, doplňování teoretických poznatků do vět, určování mluvnických kategorií a cvičení, ve kterém se z příkazů tvoří zákazy a tím si žáci opět uvědomují další použití vidu.

Pracovní sešit má tedy za cíl dát žákům další příležitost procvičení rozlišování gramatické kategorie vidu. Opět se zde používá barevné rozlišení vět, slov, a jsou využívány tabulky pro větší přehlednost. V rámci přehledů, které jsou na konci pracovního sešitu, je vid zmíněn pouze v souvislosti určování gramatických kategorií sloves, kde je použita terminologie česká (*vid, dokonavý, nedokonavý*) i latinská (*aspekt, perfektivní, imperfektivní*).

2.2 Nakladatelství Didaktis

2.2.1 Odmaturuj z českého jazyka

Vysvětlení slovesného vidu v publikaci *Odmaturuj z českého jazyka* (Mužíková et al. 2002) je velmi strohé a jednoduché. Autoři slovesný vid chápou jako „skutečnost, že existují dvě podoby slovesa se stejným významem (např. číst – přečíst), které odlišuje vztah k ukončenosti děje“ (Mužíková, 2002, s. 47). Aspekt zde není vymezen jako gramaticko-lexikální kategorie, jako tomu je v akademické syntaxi, ale popisuje se spíše právě jako lexikální kategorie.

Publikace dále rozlišuje slovesa na dokonavá a nedokonavá, pro něž je použita terminologie vymezující ohraničenost či neohraničenost děje. „Dokončenost“, „nedokončenost“, „uskutečnění“ a „neuskutečnění děje“ jsou právě ta slova, která slouží k rozlišení těchto dvou vidů. Nechybí ani zmínka o použití vidů v rámci mluvnické kategorie času, která je nedílnou součástí vidu.

Poslední zmínkou v rámci tohoto tématu jsou slovesa vidově nevyhraněná, která jsou ale zmíněna jen na okraji učebnice. Jako raritní lze považovat informaci, že existují slovesa, která mají dvojí lexikální význam a jsou vidově rozdílná, např. „*Na kterou stranu se kácený strom naklání, tam i padne.*“, „*Ten oblek ti dobře padne.*“ (Mužíková, 2002, s. 47). Běžně se v učebnicích popisují slovesa obouvidová, která ale nemají rozdílný lexikální význam.

2.2.2 Komunikace v českém jazyce pro SŠ – Učebnice

V této učebnici se problematika vidu objevuje v rámci kapitoly „Slovesa aneb Časovaná bomba“, dále je pak slovesný vid probírán v rámci dalšího tématu, a to „Mluvnické kategorie aneb Na mnoho způsobů“. Vidu je věnována pouze malá část strany, kde je vysvětleno, jakými vlastnostmi slovesný vid oplývá. Adámková et al. (2018, s. 46) říká, že vid popisuje, zda má sloveso schopnost či neschopnost vyjadřovat aktuální přítomnost. V rámci této definice jsou v učebnici prezentovány dva typy vidu – nedokonavý, který má schopnost vyjádřit přítomnost, a dokonavý, jenž tuto schopnost nemá a svým přítomným tvarem vyjadřuje budoucnost. Poslední sdělenou informací jsou slovesa obouvidová, což jsou slovesa, která dle kontextu mohou být dokonavá i nedokonavá. U každého z těchto vysvětlených termínů je příklad, který danou problematiku lépe ilustruje. Není zde využívána latinská terminologie.

K procvičení vidu je na konci učebnice úkol, ve kterém mají žáci určit u daných sloves vid. Dle Čechové (1998) by se toto nevelké množství úkolů vzhledem k probírané teorii dalo považovat za dostatečné, ačkoliv se jedná v porovnání s ostatními učebnicemi o nejnižší množství praktických cvičení.

Z hlediska grafické stránky je učebnice členěna do přehledných odstavců. Je zde jasně vidět rozdělení učebnice, které není chaotické. Použití decentních barev žáka může upoutat – použití výraznějších barev by mohlo být rušivé. Je zde využit prostor pro propojení mezipředmětových informací (konkrétně zde je téma „slovesa“ propojeno s českou literaturou), což lze v rámci výuky považovat za žádoucí.

2.2.3 Komunikace v českém jazyce pro SŠ – Pracovní sešit

K praktickému procvičení slovesného vidu slouží tato publikace, která obsahuje tři cvičení. V prvním cvičení mají žáci za úkol spojit mluvnickou kategorii s popisem toho, co vyjadřuje, a s příkladem, který je příslušný pro danou mluvnickou kategorii. Pro vid je zde popis „schopnost vyjádřit přítomnost“ a slovo „dokonavý“.

Druhé cvičení obsahuje několik vět, u kterých mají žáci podtrhnout slovesný tvar a do tabulky zapsat příslušné mluvnické kategorie, včetně vidu.

Ve třetím cvičení je pět sloves, u nichž žáci určují vid, třídu a vzor. Spojení s určením třídy a vzoru v pracovních sešitech nejsou tak běžná, dá se tedy toto cvičení považovat za originální.

Graficky je pracovní sešit zpracován jednoduše, jsou použity tabulky, prostředky ke zvýraznění textu a každé cvičení je přehledně odděleno od cvičení předchozího.

2.3 Nakladatelství Fragment

Nakladatelství Fragment publikovalo dvě učebnice obsahující téma „slovesný vid“, a to učebnici *Český jazyk v kostce pro SŠ* od autorky Marie Sochrové a *Nový český jazyk v kostce pro SŠ* od Aleny Novotné. Třetí publikací, která zde bude také analyzována, je pracovní sešit *Nová cvičení z českého jazyka v kostce pro SŠ* od Michaely Mrázové. Jak již z názvu vyplývá, výukové materiály jsou určené pro žáky středních škol. Jsou zpracovány dle požadavků RVP a jsou také v souladu s obsahem státní maturity z českého jazyka.

2.3.1 Český jazyk v kostce pro SŠ

Český jazyk v kostce pro SŠ se kategorií vidu zabývá především v teoretické rovině. Rozsahově se jedná přibližně o dvě strany, které tuto problematiku řeší. Slovesný vid je zařazen do kapitoly „Tvarosloví – morfologie“ a je probírán v rámci podkapitoly „slovesa“ a jejich mluvnických kategorií. V rámci pořadí mluvnických kategorií je slovesný vid zařazen za slovesný rod a je tak poslední probíranou kategorií v rámci sloves.

Co se týče ilustrací a barevného rozlišení, v této učebnici se ilustrace nevyskytují. Text ale nepůsobí jednolitě – jsou zde použity prostředky ke zvýraznění textu, k jeho rozčlenění a lepší přehlednosti. Lze zde najít i tabulky, které opět přidávají na přehlednosti celé učebnice.

Dle Čechové a Styblíka (1998) a jejich kritérií pro analyzování výukových materiálů lze považovat způsob prezentace této problematiky za správný – kapitola o vidu obsahuje méně cvičení, a je zde tudíž prostor pro teoretický výklad slovesného vidu. V této učebnici je zvolen vhodný poměr těchto dvou částí. Sochrová (2022, s. 91) slovesný vid charakterizuje jako „schopnost slovesa vyjádřit týž děj z hlediska jeho průběhu (dvě podoby slovesa s týmž významem, odlišená vztahem k ukončenosti děje); je to kategorie morfologicko-lexikální (ovlivňuje mluvnickou kategorii času slovesa + vztahuje se k významové stránce slovesa)“. Text je dále rozdělen do pěti odstavců, přičemž každý z nich se zaměřuje na jinou část teorie. Jako první se vymezují termíny „dokonavost“ a „nedokonavost“. Slovesa dokonavá jsou vysvětlena jako slovesa, která vyjadřují děj ohraničený, dokončený a nenásobený (Sochrová, 2022, s. 91). Pro slovesa nedokonavá jsou použity termíny „neohraničenost“, „násobenost“ a „děj probíhající“. Jsou zde také uvedeny příklady, které lépe ilustrují, o jaká slovesa se konkrétně jedná. Dále jsou zmíněny „vidové dvojice“, „obouvidovost“ a „jednovidovost“ a tyto termíny jsou blíže vysvětleny. Je zde dvěma větami upřesněno, že k utvoření perfektiv se používají předpony, zatímco k utvoření slovesa nedokonavého je potřeba použít některou z kmenotvorných přípon. Toto vysvětlení není nijak obsáhlé, ale dává žákům alespoň základní informaci o konjugování sloves. Je také zmíněna násobenost a nenásobenost sloves, ke kterým jsou uvedeny příklady daných sloves. „Fázovost děje“ a „rozměr děje“ jsou dalšími termíny zmíněné ve výkladu vidu. Tento výklad má podobné rysy jako výklad Čechové (2000, s. 172), ale liší se pouze dvěma skupinami, kterými jsou „slovesa opětovací“ a „slovesa omezovací“. Skupiny sloves mají stejné symboly, které používá i Čechová (2000). Tímto je výklad slovesného vidu zakončen

a následuje zde již jen jeden kontrolní úkol: „Vyhledejte v textu slovesa, určete u nich všechny slovesné kategorie (osobu, číslo, způsob, u způsobu oznamovacího i čas a dále určete slovesný rod a vid): To Honza si sedí jen tak a přimhuřuje oči, jako by se nekoukal. Zatím číhá, až se vrabec usadí a nebude na sebe dávat pozor.“ (Sochrová, 2022, s. 94)

Na základě teorie Čechové a Styblíka (1998) by se dalo říci, že je zde splněn poměr množství výkladu a praktických cvičení. Ovšem slovesný vid v této učebnici není nijak samostatně procvičen. Bylo by vhodné zařadit kontrolní cvičení, která povedou k ověření znalostí získaných během výkladu. Toto lze hodnotit jako nedostatečné. Co se dá hodnotit kladně, je použití odborných výrazů, latinské terminologie, symbolů pro lepší představu daných pojmů a přehledné rozložení stránek.

2.3.2 Nový český jazyk v kostce pro SŠ

Tato učebnice je ve srovnání s učebnicí předešlou ještě stručnější. O slovesném vidu se zde hovoří pouze na jedné straně a celý výklad je poměrně strohý. Učebnice prezentuje slovesný vid pomocí informací, které by žákům měly dát dostatečný základ pro rozlišení vidu. Není zde opomenuto použití latinské terminologie, konkrétně jsou použita tato slova: *aspekt*, *perfektivní*, *imperfektivní*. Novotná (2019, s. 137) říká, že „většina českých sloves existuje ve dvou (až třech podobách), které mají stejný lexikální význam, ale odlišují se od sebe vztahem k ukončenosti děje“. Je zde kladen důraz právě na lexikální, významovou stránku vidu, je totiž znovu zmíněna i v dalším bodu. Toto rozlišení může být pozorováno i v učebnici od nakladatelství Didaktis, konkrétně v učebnici *Odmaturuj z českého jazyka* (Mužíková 2002).

Dále Novotná (2019, s. 137) definuje slovesný vid dokonavý, přičemž je zde zmíněna jeho kompletnost, uzavřenost, dokončenost. Je také upozorněno na možnost vyjádření dokonavosti pouze v minulosti a budoucnosti. „Slovesa jednorázová“ charakterizuje Novotná (2019, s. 137) jako slovesa s krátkým trváním děje a se schopností v jednom okamžiku vyjádřit začátek i konec. Tuto část učebnice lze považovat za výjimečnou, jelikož slovesa jednorázová bývají zmiňována jen zřídka. Slovesa nedokonavá dále Novotná (2019, s. 137) doplňuje na základě informací, které již byly zmíněny u vidu dokonavého – nedokonavá slovesa „mohou vyjadřovat přítomnost“, „vyjadřují děj neohraničený, probíhající“ a „o ukončenosti děje nic neříkají“. Dle tohoto vyjádření se zdá být matoucí informace mluvící pouze o přítomnosti, kdy se žák může mylně domnívat, že slovesa vidu nedokonavého existují pouze v přítomnosti a v jiných časech je nelze vytvořit.

Vhodně je tedy následně vložena tabulka, která tuto informaci doplňuje a žákům názorně ukazuje konkrétní slovesa a jejich schopnost vyjádřit všechny tři časy, což bylo popsáno výše.

Zmíněny jsou vidové protějšky, které dle Novotné (2019, s. 138) mohou být vyjádřeny třemi způsoby: vytvoření sloves dokonavých z nedokonavých pomocí předpony, slovesa nedokonavá z dokonavých pomocí změny kmenotvorné či slovotvorné přípony, a ze slovesa nedokonavého je pomocí předpony vytvořeno sloveso dokonavé a z něho opět slovesa nedokonavé. Ke všem třem způsobům jsou vždy uvedeny konkrétní příklady sloves a předpon. Dále jsou vysvětlena slovesa obouvidová a na konci výkladu jsou krátce představena slovesa pouze nedokonavá a pouze dokonavá.

V poznámce pod čarou je napsána mnemotechnická pomůcka, která žákům usnadňuje rozlišení dokonavosti a nedokonavosti pomocí spojení slovesa *budu* + infinitivu, kdy tento vzorec nemůžeme použít pro slovesa dokonavá, a tudíž žáci správně určí rozdíl mezi dokonavostí a nedokonavostí. Tato mnemotechnická pomůcka žákům usnadňuje chápání slovesného vidu a lze ji považovat za velmi užitečnou.

Z hlediska rozsahu, jak již bylo zmíněno, se kapitola slovesného vidu nedá považovat za obsáhlou, v kapitole jsou vysvětleny základní jevy v rámci této mluvnické kategorie. Slovesný vid je probírán opět po kategorii slovesného rodu a po slovesném vidu je zahrnuta kapitola „Třídění sloves podle časování – slovesné třídy a vzory“. Z hlediska orientace v celé učebnici je slovesný vid zařazen do kapitoly o tvarosloví, konkrétně je probírán v rámci sloves.

Grafická stránka učebnice je pojata jednoduchým stylem, neobjevují se zde ilustrace. Jsou použity prostředky pro vizuální členění textu, což mu dodává přehlednost. V rámci této kapitoly o vidu je v učebnici jedna tabulka, která dobře ilustruje použití vidu v rámci slovesného času.

2.3.3 Nová cvičení z českého jazyka v kostce pro SŠ

Publikace může sloužit jako doplnění předchozích učebnic, dává totiž prostor pro procvičení samotné teorie. Cvičení se zde vyskytují tři – rozdělení vybraných sloves na dokonavá a nedokonavá, určení vidu daného slovesa a vytvoření jeho dvojice, a převedení slovesa předponou z vidu nedokonavého na vid dokonavý. Následně toto sloveso má být převedeno na vid nedokonavý v případě, že toto lze vytvořit. Tato cvičení

se tedy soustředí na základní rozlišení vidu dokonavého a nedokonavého a jsou zde také procvičována slovesa obouvidová. Nejsofistikovanějším a nejspíše i časově nejnáročnějším je poslední cvičení, které dobře procvičuje tuto problematiku na čtyřech slovesech.

Na závěr lze tedy zhodnotit tuto publikaci za vhodnou pro použití společně s jinou učebnicí, jež neobsahuje praktická cvičení. Tato publikace není rozsáhlá, ale obsahuje alespoň základní informace a cvičení, která lze v rámci nácviku použití slovesného vidu využít.

2.4 Nakladatelství Fraus

Další publikace, které zde budou analyzovány, jsou dvě učebnice od nakladatelství Fraus. První učebnicí je *Český jazyk pro ZŠ a víceletá gymnázia* (Krausová a Pašková 2005) a tou druhou je *Mluvnice – Učebnice českého jazyka pro SŠ* (Martinec, Tušková a Zimová 2009).

2.4.1 Český jazyk 8 pro ZŠ a víceletá gymnázia

Učebnice *Český jazyk 8* začíná kapitolu o slovesném vidu textem *Křída* (upravený text z knihy *Ostrov pro šest tisíc budíků* od Miloše Macourka), ve kterém jsou podtržena pouze slovesa. Se slovesy se následně pracuje v dalších cvičeních. Předchází jim ale výklad slovesného vidu, a to ve formě tabulky, která vysvětluje slovesa dokonavá a nedokonavá:

„Slovesa jsou podle vidu dokonavá nebo nedokonavá

- **dokonavé** sloveso vyjadřuje děj jako ohraničený nebo jednorázový
- **nedokonavé** jako probíhající nebo opakovaný.“ (Krausová a Pašková, 2005, s. 24)

Následně jsou uvedeny dva obrázky, které rozdělují slovesa dle vidu. Všechna tato slovesa jsou ve třetí osobě, čísla jednotného a liší se gramatickým časem.

Po tomto výkladu je v učebnici názorná tabulka s dalším vysvětlením, které zdůrazňuje, že slovesa dokonavá nevyjadřují přítomnost, ale tvary času přítomného vyjadřují budoucnost (Krausová a Pašková, 2005, s. 24). V tabulce jsou tři sloupce (čas minulý, přítomný a budoucí) a dva řádky (slovesa dokonavá a nedokonavá), které obsahují příslušná slovesa.

Výklad slovesného vidu je zakončen tabulkou vidových dvojic, která není nijak podrobněji okomentována. Pouze v postranní části učebnice autoři nabádají žáky

k povšimnutí, že opačný vid se často tvoří pomocí předpony či přípony (Krausová a Pašková, 2005, s. 25).

Tímto výklad končí a následují čtyři strany cvičení, úkolů a otázek vztahující se k vidu. Prolínají se úkoly, které bezpečně ověřují nabyté znalosti žáků. Cvičení obsahují určování vidu u různých sloves, z řady sloves žáci vybírají to sloveso, které tam vidově nespadá, a ani vytvoření vidových protějšků zde nechybí. Práce s textem je klíčovým prvkem této učebnice – v některých cvičeních žáci doplňují z nabídky slovesa, která správně sedí do kontextu, v dalším cvičení mají žáci z textu určit mluvnické kategorie sloves, či utvořit k podtrženým slovesům v textu vidovou dvojici. Nechybí zde ani hravější cvičení. Z řady písmen žáci utváří co největší množství sloves, u kterých následně určují jejich vid. Poslední cvičení z této učebnice obsahuje doplňovací cvičení ověřující slovesa rozdílného vidu. Výsledkem je tajenka, která pro žáky může být motivací v doplňování slov do příslušných políček.

Učebnice je doplněna otázkami, obrázky, úkoly či vtipy, které jsou na postranní liště každé strany. Některé z těchto doplňujících aktivit se vztahují přímo ke slovesnému vidu, ale nechybí zde ani mezipředmětové propojení informací.

Obsahově je tato problematika rozdělena do dvou částí, a to na výklad popisující dané učivo a následně na sérii cvičení k upevnění látky. Výklad je stručný, přehledný a pro žáky nižších ročníků dle Čechové (1998) dostatečný. Je zde široká škála rozličných cvičení, která upevňují znalosti získané při výkladu slovesného vidu.

2.4.2 Mluvnice – Český jazyk pro SŠ

Učebnice určená pro žáky středních škol je rozdělena na dvě části, které obsahují výklad slovesného vidu a praktická cvičení. Oproti učebnicím pro vyšší ročníky středních škol, které již byly zanalyzovány, je tato učebnice obsáhlejší jak ve výkladu, tak v praktických cvičeních. Martinec et al. (2009) používá nejen české výrazy, ale i výrazy latinské, kterých zde ale není mnoho (*perfektivní*, *imperfektivní*, *imperfektiva tantum* a *perfektiva tantum*). V porovnání s učebnicí *Český jazyk pro základní školy a víceletá gymnázia* od nakladatelství Fraus učebnice pro středoškoláky obsahuje mnohem více teoretických informací, které již nabyté znalosti rozvíjejí a doplňují. Výklad je doplněn o vysvětlení rozdílu sloves párových a nepárových, dále je zde celá podkapitola věnována násobenosti a nenásobenosti, kdy slovesa nenásobená jsou charakterizována jako slovesa vyjadřující „děj probíhající/proběhlý jednou, neopakovaně“ a slovesa násobená „vyjadřují

děj probíhající opakovaně“ (Martinec, Tušková a Zimová, 2009, s. 77). Jako nešťastné lze považovat členění textu právě v kapitole o násobenosti a nenásobenosti, jelikož úroveň nadpisu je stejná jako samotný nadpis „Slovesný vid“. Může to působit jako další mluvnická kategorie určovaná u sloves, jelikož všechny mluvnické kategorie jsou napsány právě takto.

Slovesný vid je v této učebnici zařazen po slovesném času, což se v rámci akademické syntaxe shoduje s Čechovou (2000, s. 169), která říká, že slovesný vid „má vztah k morfologické kategorii slovesného času, kříží se s ní, resp. kategorie vidu ovlivňuje kategorii času“. Zároveň tento výklad souhlasí s Karlíkem et al. (2003), kde lze pozorovat zařazení kategorie vidu mezi slovesný čas a způsob.

Mnohem podrobněji jsou oproti výkladu v učebnici pro 8. ročník základních škol a víceletých gymnázií popsány vidové dvojice. Tato část výkladu obsahuje podrobný soupis možností, kterými se tyto vidové dvojice tvoří a těmi jsou tři způsoby: slovesa dokonavá z nedokonavých pomocí předpony, slovesa nedokonavá z dokonavých změnou kmenotvorné nebo slovotvorné přípony a sloveso dokonavé vytvořené přidáním předpony ke slovesu nedokonavému a následně z tohoto slovesa utvoření slovesa nedokonavého pomocí přípony.

Je zde obsaženo také několik pouček, které jsou zobrazeny v rámečcích, jako např.: „Slovesa dokonavá nemohou vyjádřit aktuální přítomný čas. Přítomné tvary těchto sloves vyjadřují čas budoucí (zazpívá, napíše).“ (Martinec et al., 2009, s. 76), či „Některé vidové dvojice jsou tvořeny od různých základů (vzít – brát, složit – skládat).“ (Martinec et al., 2009, s. 77).

Slovesa obouvidová, imperfektiva tantum a perfektiva tantum jsou opět důkladně vysvětlena a jsou jednou z posledních částí výkladu slovesného vidu v rámci této učebnice.

Následuje sekce věnující se praktickému nácviku použití a rozlišení slovesného vidu. První cvičení v rámci praktické části o slovesném vidu odkazuje na tři tabulky, které se nacházejí hned pod nadpisem „Slovesný vid“. Když se tedy vrátíme zpět na začátek, výklad slovesného vidu začíná třemi tabulkami, které podněcují žáky k zamyšlení se nad tím, co o vidu už ví, co by chtěli vědět a poslední tabulka slouží k zaznamenání toho, co se žáci dozvěděli nového, tedy slouží k reflexi získaných vědomostí. Tento přístup je poměrně originální a neobvyklý. Tabulka může sloužit jako inspirace i pro učitele, kteří mohou aktivitu použít na začátek i konec výkladu slovesného vidu.

Cvičení, které navazuje na předchozí úkol, se dá také považovat za raritní v porovnání s jinými učebnicemi. Žáci mají za úkol ze tří nabízených možností vybrat takové tvrzení, které nejpřesněji shrnuje obsah textu o slovesném vidu. Cvičení je vhodně zařazeno za výklad nové látky, což upevňuje znalosti žáků a ověřuje pochopení textu.

Další částí je text převzatý od National Geographic Česko (2007), ve kterém mají žáci určit vid. Na toto cvičení navazuje otázka, zda jsou v textu pouze slovesa dokonavá či nedokonavá, a pokud ano, žáci mají slovesa vypsat. Toto cvičení lze ale považovat za nadbytečné a neúčelné. Čas strávený vypisováním slov, která žáci mohou pouze v textu podtrhnout či barevně odlišit, je využit nevhodně. K těmto dvěma cvičením je přidána grafika doplňující obsah textu. V rámci učebnic pro střední školy se toto vyjímá – pro středoškolské žáky většinou nejsou v učebnicích tak výrazné obrázky, fotografie či ilustrace. Pro toto cvičení je ale zvolení fotografií vhodné. Doplňují totiž text, který hovoří o starobylém městu Waka, což může být pro žáky velmi abstraktním jevem. Tímto je učebnice zpestřena, ale neruší výklad vidu.

Následuje pět cvičení, která žáky vedou k aktivnímu procvičení vytváření slovesného vidu. První dvě cvičení jsou zaměřená na vytváření vidových dvojic – k nedokonavým slovesům vytvoří slovesa dokonavá a naopak. Cvičení žákům pomáhá pochopit princip tvoření dokonavého a nedokonavého vidu a zaměřuje se také na lexikální podobnost těchto sloves.

Práce ve skupinách se v učebnicích neobjevuje tak často, ale v této učebnici ji lze najít. Cvičení podporuje interakci mezi studenty a spolupráci, což může podpořit vzájemné učení. Žáci mají ve skupinách napsat co nejvíce dokonavých sloves utvořenými předponami *na-*, *vy-*, *po-*, *u-* a *roz-*. Žáci jsou dle učebnice limitováni časem, což může i nemusí podpořit jejich produktivitu. Pro někoho toto omezení může znamenat zvýšení stresu a větší tlak.

Dále se cvičení soustředí na slovesa párová a nepárová. Úkolem je jejich roztřízení a u párových sloves je třeba doplnit sloveso opačného vidu. U nepárových je požadavek na určení toho, zda je sloveso obouvidové, jen dokonavé či jen nedokonavé. Díky tomuto cvičení by žáci měli lépe rozlišovat systémová pravidla v rámci vidových dvojic a pochopit rozdílnost mezi párovými a nepárovými slovesy. Sloves mají žáci k dispozici 14, což působí jako dostatečné množství pro nácvik této problematiky. Cvičení pokračuje druhou

částí, ve které je jejich úkolem užít slovesa ve větách a vysvětlit významový rozdíl u párových sloves.

Poslední cvičení je koncipované podobně – žáci mají vytvořit věty s použitím sloves násobených, což umožňuje aktivní použití této problematiky.

Cvičení jsou seřazena vhodně, stupňují se od jednoduchých, více kontrolovaných, po složitější, kde žáci musí použít slovesa ve větách a vytvářejí tak samostatně určité věty. Obsah učebnice je přiměřený, výklad není ani strohý, ani příliš podrobný. Cvičení jsou zvolena vhodně, kombinuje se práce individuální se skupinovou, procvičuje se tvoření vidových dvojic, slovesa párová a nepárová, násobená a nenásobená. Oproti učebnicím, které již byly zmiňovány, se tato učebnice vyjímá množstvím nabízených cvičení. A právě to je důvodem, proč tuto učebnici lze považovat za komplexní a vhodnou ke středoškolskému studiu.

2.5 Nakladatelství Státní pedagogické nakladatelství (SPN)

Pro širší přehled o učebnicích využívaných na středních školách budou zanalyzovány učebnice od nakladatelství SPN. Jako první bude analyzována učebnice *Český jazyk 8 pro základní školy* (Hošnová et al. 2009), dále *Český jazyk pro střední školy* (Hlavsa et al. 2003), *Český jazyk pro střední odborné školy a studijní obory středních odborných učilišť všech typů* (Hlavsa et al. 1999), *Český jazyk pro 2. ročník gymnázií* (Kostečka 2001) *a Český jazyk pro 2. ročník SOŠ* (Čechová et al. 2005).

2.5.1 Český jazyk 8 pro ZŠ

Učebnice určená pro 8. ročník ZŠ a příslušného ročníku gymnázia je schválena MŠMT a je v souladu s požadavky RVP ZV pro vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace.

Kapitola s názvem „Slovesný vid, slovesa dokonavá a nedokonavá“ otevírá tuto gramatickou kategorii textem „Oběd ve člunu“ podle Jeroma Klapky Jeroma. V textu jsou kurzívou vyznačena všechna slovesa, se kterými se pracuje až ve cvičení po první části výkladu slovesného vidu. Tento princip je uplatňován v celé této kapitole – po teoretickém výkladu následují cvičení, která danou problematiku rovnou otestují. Teoretický výklad obsahuje šest částí, které jsou odlišeny žlutým podkladem pod textem. Tyto části obsahují rozdělení vidu na následující témata:

- dokonavý vid vyjadřuje děj ohraničený a ukončený a nedokonavý vyjadřuje děj neohraničený a stále probíhající;
- tvoření sloves nedokonavých ze sloves dokonavých pomocí přípon, tvoření sloves dokonavých od sloves nedokonavých pomocí předpony a tvoření dokonavých sloves od sloves nedokonavých pomocí předpon;
- nedokonavá slovesa, která se dějí opakovaně;
- přítomnost sloves nedokonavých jakožto prostředek k vyjádření budoucího děje;
- rozdíl mezi podstatnými a přídavnými jmény z hlediska vidových dvojic;
- rozkazovací způsob v rámci vidu. (Hošnová et al. 2009)

Každé z těchto témat je následně procvičeno prostřednictvím příslušných cvičení. Procvičuje se určování vidu na základě sloves z textu, zároveň se zde pracuje s dalšími gramatickými kategoriemi sloves a dochází k prolínání s jinými tématy, především co se týče slovních druhů či významu slov. Zadání jednotlivých cvičení jsou formulovány pomocí těchto slov: *utvořte*, *rozlište*, *vysvětlete* a *najděte*. To samo o sobě vypovídá o formě cvičení, která se v učebnici vyskytují. Žáci mají často hledat v textu a ve větách, tvořit nová slova opačného vidu, vysvětlují rozdíl ve významu daných vět apod.

Graficky je učebnice vystavěna velmi jednoduše a zároveň přehledně. Oddělení teoretické části od praktické není rušivé a použití jemných barev tento fakt podtrhuje. Jsou použity textové prostředky jako kurzíva a ztučnění textu, díky kterým se v textu dobře orientuje. Obrázky jsou použity zřídka, ale v poměru s textem jsou užity vhodně, jelikož se jedná o tři fotky doplňující obsah textu a o jednu ilustraci, která ilustruje úvodní text.

Ve srovnání s učebnicí *Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií: I. díl – Učivo o jazyce* od nakladatelství Alter je tato učebnice rozsahově kratší. V učebnici od nakladatelství SPN jsou řečeny velmi podobné informace, jen zde není prostor pro aktivní zapojení samotných žáků v rámci teoretického výkladu. V učebnici od nakladatelství Alter musí žáci více bádat a nacházet informace sami. Učebnice od nakladatelství SPN je ale na druhou stranu koncipována jasně, stručně, a i přesto dokáže splnit požadavky Rámcového vzdělávacího programu. Lze zde porovnat i grafické zpracování, které se zdá být v učebnici od nakladatelství SPN jemnější a méně křiklavé. Působí tedy nerušivým dojmem, což může být během procesu učení žádoucí. Je ale důležité říci, že autoři učebnice nakladatelství Alter dávají více prostoru žákům, aby informace našli a odvodili sami. Jedná se tedy o aktivnější přístup žáků ve výuce.

2.5.2 Český jazyk pro SŠ

Slovesný vid je v této učebnici probírán jako poslední v rámci gramatických kategorií určujících se u sloves. Celá kapitola o slovesném vidu se skládá z výkladu teoretického a dále pak z pěti praktických cvičení.

Teoretická část se zabývá vymezením slovesného vidu, který Hlavsa et al. (2003, s. 107) popisuje jako „schopnost sloves vyjadřovat dokonavost nebo nedokonavost děje“. Dokonavost je dále popsána jako dokončený děj a nedokonavost jako děj nedokončený, což je poměrně strohé vysvětlení, které by bylo vhodné rozvést podrobněji. Zmíněna je také vidová nevyhraněnost, rozdíl v lexikálním významu stejného slovesa, který je dán odlišným videm. Podrobně je popisován jev, kdy se používají nedokonavá slovesa či případně přídavná jména slovesná místo sloves dokonavých. Tento jev se děje

„a) vyjadřuje-li se druh činnosti, jejíž dokončení je samozřejmé.

b) v rozkazovacím způsobu slovesa.“ (Hlavsa et al., 2003, s. 108).

Veškeré teoretické informace jsou vždy vysvětleny na příkladové větě, která daný jev lépe ilustruje.

Praktická cvičení jsou v této publikaci tři. V prvním cvičení žáci mají z vět určit vid sloves, ve druhém cvičení je dán pokyn k vytvoření zákazů k příkazům, což se spíše užívá u žáků nižších ročníků. Ve třetím cvičení žáci mají vyhledat případy, ve kterých je „užito z nějakého zvláštního důvodu sloveso nedokonavé, a jeho využití vysvětlete.“ Toto cvičení odkazuje na případy, ve kterých jsou činnosti jasně ukončené, či jsou v rozkazovacím způsobu. Opět se dá říci, že toto cvičení nebývá v učebnicích zařazováno a je tedy poměrně originální.

Graficky je učebnice velmi jednoduchá. Neobjevují se zde žádné ilustrace či obrázky, text je rozčleněn pomocí kurzívy či ztučněním nadpisů. Obsahově se nejedná o velké množství informací textu, ani cvičení. Slovesný vid je mnohem rozsáhlejší téma, a zde by bylo vhodné zařadit další aktivity a další výklad, který by tuto problematiku více osvětlil.

2.5.3 Český jazyk pro SOŠ a studijní obory SOU všech typů

Tato učebnice se velmi shoduje s učebnicí předešlou. Je zde opět popsán slovesný vid a jeho funkce, dále je rozlišen vid dokonavý od vidu nedokonavého pomocí vyjádření

ohraničenosti či neohraničenosti děje a v neposlední řadě je také vysvětleno použití času v rámci vidu. To je poměrně častou záležitostí mnoha učebnic. Podpořeno je to tabulkou, ve které jsou slovesné tvary sloves *skákat* a *skočit*, bohužel ale v tabulce není zvýrazněno, jaké ze sloves je dokonavé, a jaké je nedokonavé. Posledním tématem prezentovaným v této učebnici je násobenost a nenásobenost, což se liší např. od učebnice předešlé, kde tato informace zmiňována nebyla.

Cvičení v této učebnici se vždy vyskytují na konci dané kapitoly, v tomto případě na konci kapitoly „Slovesa". Vid je zde obsažen v jedné otázce, kdy žáci pracují s textem a jejich úkolem je určit u sloves vid. Zajímavé je, že vid zde není zahrnut do mluvnických kategorií – jedna samostatná otázka je věnována všem mluvnickým kategoriím, které se určují u sloves, ale vid se vyskytuje samostatně v otázce následující. To lze považovat za matoucí, jelikož do mluvnické kategorie patří i vid, který by ve vyšších ročnících měl být také určován.

2.5.4 Český jazyk pro 2. ročník SOŠ

Další učebnice zabývající se slovesným videm, je učebnice *Český jazyk pro 2. ročník SOŠ* (Čechová et al., 2005). Tato problematika je v této učebnici probírána mnohem podrobněji než učebnice předchozí. Rozsahově je vidět značný rozdíl, kdy v této učebnici je slovesný vid obsažen na pěti stranách. Z hlediska obsahu je kapitola „Slovesný vid" rozdělena na další podkapitoly, kterými jsou „Nedokonavost a dokonavost", „Násobenost a nenásobenost" a „Cvičení". Napříč samotným výkladem jsou zde žákům pokládány otázky, které by měly vést k jejich zamyšlení nad problémem (např. *Přečtěte vidové dvojice uvedené ve výkladu. Jakým způsobem vznikla dokonavá slovesa?*). Už na začátku této kapitoly autoři zvolili postup výkladu, ve kterém propojují informace o slovesném rodu a slovesném způsobu. Z tohoto je tedy evidentní, že tato témata již byla probrána a zároveň byl slovesný vid v těchto částech již zmíněn a žáci díky tomu byli s videm alespoň částečně seznámeni již dříve (např. v rámci kapitoly „Slovesný čas").

Slovesný vid je v této publikaci opět vymezen jako schopnost sloves vyjádřit dokonavost či nedokonavost, kdy slovesa nedokonavá vyjadřují průběh a neohraničenost a slovesa dokonavá vyjadřují ohraničenost a celistvost děje. Dále se výklad soustředí na vidové dvojice sloves. Následuje objasnění toho, jakým způsobem se slovesa dokonavá a nedokonavá tvoří, nejedná se ale o rozsáhlý výklad, který by se u této části mohl nabízet, ale je upřesněno použití předpon a přípon v rámci těchto slovotvorných procesů. Autoři

dále pracovali s názornými příklady a snaží se žáky přimět k tomu, aby přišli na některá řešení sami.

V rámci podkapitoly „Násobenost a nenásobenost“ je opět velmi důkladně vysvětlena celá problematika, která je průběžně testována cvičeními ověřujícími, zda žáci problematiku v rámci této části správně pochopili.

V sekci „Cvičení“ je dohromady osm úkolů, které testují znalosti žáků, a to nejen ohledně slovesného vidu, ale i ostatních mluvnických kategorií. Pracuje se zde především s texty, které jsou následně rozebírány. Díky propojení různých mluvnických kategorií (např. slovesného času a vidu) si žáci mohou uvědomovat provázanost různých gramatických jevů. Je ale také nutné konstatovat, že množství cvičení soustředících se pouze na slovesný vid je nízké a bylo by vhodné zařadit více úkolů pro ověření těchto vědomostí.

Učebnice neobsahuje ilustrace ani fotografie. Graficky je učebnice zpracována přehledně, tematické členění učebnice je logické. Úkoly, které jsou vloženy vždy za určitou část výkladu, jsou odlišené kurzívou a růžovými hvězdičkami, což text neruší a zároveň na samotnou otázku dostatečně upozorňuje. Toto členění je však neucelené a přerušované, vhodněji tedy působí oddělení výkladu od nácviku dané problematiky.

2.5.5 Český jazyk pro 2. ročník gymnázií

Poslední učebnicí od nakladatelství SPN je učebnice *Český jazyk pro 2. ročník gymnázií* (Kostečka 2001). Tato učebnice je v rámci učebnic pro vyšší ročníky gymnázií nejrozsáhlejší a zároveň nejobsáhlejší, co se informací týče. Kapitola „Slovesný vid“ je rozdělena na sedm částí: „Obecné vymezení kategorie slovesného vidu“, „Tvoření sloves se zřetelem na slovesný vid“, „Funkce slovesného vidu“, „Vyjádření slovesného vidu“, „Slovesný vid a slovesný čas“, „Slovesný vid s ohledem na jazyky Evropské unie“ a „Úkoly a cvičení“. Lze už z názvů těchto podkapitol říci, že se jedná o témata, jež nejsou běžně v rámci slovesného vidu probírána. Učebnice je koncipována způsobem, který je v porovnání s ostatními učebnicemi odlišný – autor používá zkratky „S“ a „R“, přičemž první z nich znamená standardní učivo navazující na český jazyk na základní škole, či učivo, se kterým se žák setkává poprvé. Druhá z nich je znakem pro učivo nadstandardní, jenž se neobjevuje v osnovách vedoucí ke zvládnutí maturitní zkoušky, nýbrž jde o prohloubení pochopení mateřského jazyka (Kostečka, 2001, s. 7). Za nadstandardní se

považují v této kapitole tato témata: „Tvoření sloves se zřetelem na slovesný vid“ a „Slovesný vid s ohledem na jazyky Evropské unie“.

Důraz je v této publikaci kladen na vysvětlení rozdílů mezi vidy, jejich formálními prostředky a funkcemi v jazykových konstrukcích. Text je vystavěn pro snadné pochopení, ale zároveň obsahuje sofistikované definice a pravidla. Nepoužívá se zde žádná latinská terminologie, což se zdá být vzhledem k cílové skupině této učebnice překvapující. Nepopírá to ale použití odborné terminologie, kterou v textech lze najít, jen se nejedná o latinské výrazy.

Struktura textu obsahuje podnadpisy, členění do kapitol a již zmíněné znaky, což usnadňuje orientaci v textu. Nejsou zde použity žádné ilustrace, fotografie, ani žádné další významné grafické prvky.

Z hlediska didaktického pojetí zde lze najít velké množství příkladů konkrétních sloves, což má za cíl snazší pochopení problematiky a její použití v praxi. Úkoly a cvičení jsou dále samostatnou kapitolou, která testuje znalosti velmi podrobně. Tato kapitola pojímá 11 cvičení testující pouze slovesný vid, což ve srovnání s ostatními učebnicemi není tak časté. Jedná se zároveň o úkoly, které se dají považovat za náročnější a sofistikovanější – důraz je kladen na vysvětlení významu sloves v kontextu, funkčnost sloves a jejich použití apod.

Učebnice jako jediná upozorňuje na slovesný vid v rámci cizích jazyků, což je velmi užitečná část v rámci mezipředmětových vztahů a pochopení této problematiky v cizích jazycích. Jelikož se slovesný vid používá pouze ve slovanských jazycích, je nutné vysvětlit, jakým způsobem tyto jevy vysvětlit v cizích jazycích, což je v této učebnici zmíněno. Pracuje se s jazykem anglickým a španělským, kdy jsou v učebnici i příklady jednotlivých vět, např. „I have visited my friend. He visitado a mi amigo. – Navštívil jsem přítele.“ (Kostečka 2001).

Učebnici lze považovat za jednu z nejrozsáhlejších, což se nabízí vzhledem k cílové skupině této učebnice. Tato kapitola a texty v ní předpokládají jistou úroveň znalosti základní terminologie a schopnost analytické práce s jazykem.

2.6 Vydavatelství Taktik

V rámci vydavatelství Taktik bude analýza provedena u tří učebnic a tří příslušných pracovních sešitů. Jedná se o učebnice *Hravá čeština pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia* (Pavlíčková et al. 2017), *Český jazyk 2 – Učebnice pro 2. ročník SŠ a gymnázií* (Kalužík et al. 2019), *Český jazyk pro SOŠ – Učebnice* (Benešová et al. 2024). Pracovní sešity jsou vybrány následující: *Hravá čeština 8 – Pracovní sešit pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia* (Kuhn-Gaberová et al. 2017), *Český jazyk 2 – Pracovní sešit pro 2. ročník SŠ a gymnázií* (Kalužík et al. 2020), *Český jazyk pro SOŠ – Pracovní sešit* (Benešová et al. 2023). Analýza bude vždy provedena u učebnice a následně u příslušného pracovního sešitu.

2.6.1 Hravá čeština pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

Ani v této učebnici pro 8. ročník není výjimkou, že kapitola začíná textem, se kterým se následně pracuje. Oproti ostatním učebnicím se v této publikaci pracuje s textem bezprostředně po jeho přečtení, a tím nenastává chaos v přeskakování z jednoho cvičení na cvičení další a zpět. Následuje modře podbarvená tabulka vysvětlující mluvnickou kategorii vidu. Vysvětlují se pojmy „vidová dvojice“, „nedokonavý a dokonavý vid“ a v rámci těchto pojmů jsou vysvětleny jejich možné tvary, jejich význam a způsob tvoření těchto sloves. Terminologie je vyjádřena v češtině, což se zdá být pro nižší ročníky odpovídající jejich úrovni.

Učebnice obsahuje velké množství cvičení a úkolů. Opět je zde dodrženo pravidlo Čechové (1998), které doporučuje větší množství cvičení pro žáky v nižších ročnících, a naopak větší množství teoretického výkladu pro žáky ve vyšších ročnících. Cvičení v této učebnici jsou velmi hravá – obsahují křížovky, tajenky, doplňování sloves do textu, či tabulky s cílem doplnění chybějících sloves. Objevují se zde i cvičení, která lze najít i v již zmíněných učebnicích, a jsou tedy postavená na podobné bázi. Jedná se např. o cvičení, ve kterém žáci vytváří zákaz k uvedeným příkazům, převádění sloves do infinitivu, vysvětlování významu mezi danými slovesy (např. *rozkrojit – rozkrájet*), či sestavení z daných písmen co nejvíce možných sloves. Nechybí zde ani cvičení, které nemá nic společného s videm – jedná se o práci s textem a jeho pochopení, což rozvíjí jiné kompetence, než znalosti spojené se slovesným videm a jeho použitím.

Grafická stránka učebnice je vystavěna moderně, jsou použity jemné barvy, které v koncepci učebnice nejsou rušivé. Výklad slovesného vidu je vhodně a jasně rozlišen, což přispívá k dobré orientaci v textu. Ve srovnání s učebnicí od nakladatelství Alter se tento

způsob jeví jako přehlednější a ucelenější. Jsou také použité prostředky ke zvýraznění textu, díky kterým text nevypadá jednolitě. Ve srovnání s ostatními učebnicemi pro 8. ročník ZŠ však tato učebnice nepropojuje mezipředmětové informace a neobsahuje tabulky a grafické znázornění, které by lépe vysvětlilo slovesný vid

2.6.2 Hravá čeština 8 – Pracovní sešit pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

K učebnici *Hravá čeština 8* lze využít tento pracovní sešit, který obsahuje další možnosti, jak procvičit nejen problematiku vidu. Cvičení jsou pojata velmi hravě – úlohy jako osmisměrka, spojování příslušných gramatických kategorií, doplňování nabízených sloves do tabulky, či psaní sloves do textu mohou žáky nejen rozvíjet v dané problematice, ale mohou je prožívat i zábavným způsobem. Cvičení je dohromady sedm a každé z nich je koncipováno tak, aby znalosti žáků byly otestovány a procvičeny odlišným způsobem.

Je zde decentní množství obrázků a barev, které jsou jemné, a tím pádem nerušivé. Je zde dostatek místa pro vyplnění všech úloh, tudíž žákům může stačit pouze tento pracovní sešit, se kterým rovnou mohou pracovat. Ve spojení s učebnicí *Hravá čeština 8* se tyto materiály zdají být vhodné k použití ve výuce.

2.6.3 Český jazyk 2 – Učebnice pro 2. ročník SŠ a gymnázií

Slovesný vid je v této učebnici zahrnut na stranu společně se slovesným rodem, a těmto dvěma kategoriím je věnována dohromady jedna strana. V porovnání s předešlými učebnicemi lze konstatovat, že neobsahuje dostatečné množství informací. Definice vidu je v této učebnici následující: „Vid (aspekt) je mluvnickou kategorií slovesa, která vystihuje vztah k plynutí času. Rozeznáváme dvě skupiny:

a) Ukončenost (perfektum) děje
   U dokonavých sloves je děj ohraničený.
b) Neukončenost (imperfektum) děje
   U nedokonavých sloves děj probíhá, pokračuje, není ohraničen.“ (Kalužík et al., 2019, s. 42)

Výklad je dokončen textem v rámečku, který upozorňuje na neschopnost dokonavého vidu vyjádřit přítomný čas, což je důležitou zmínkou v rámci této problematiky. Celý tento jev spojený s vyjádřením slovesného vidu je zdůrazněn tabulkou, která názorně zobrazuje použití sloves dokonavých a nedokonavých (ve 3. os. singuláru)

v infinitivu, v čase minulém, přítomném a budoucím. Stejná slovesa dokonavá jsou v této tabulce vyplněna jak v čase přítomném, tak v čase budoucím, což lze považovat za matoucí. Lze to chápat z tabulky tak, že dokonavé sloveso lze použít pro přítomnost, což v tomto případě nelze považovat za správné. Liší se to i od ostatních učebnic, které přítomný čas u perfektiv nevyjadřovaly.

Následuje cvičení s fotkou, které znázorňuje náročnost používání vidu u cizinců. Není zde ale vysvětleno, z jakého důvodu je tato problematika pro cizince náročná, což by bylo vhodné zmínit.

Celá problematika je uvedena pomocí cvičení s textem, kde je úkolem najít slovesa vyjadřující děj průběhový, pokračující a děj ukončený. Ve stejném textu mají žáci následně určit, jaká slovesa jsou dokonavá, a jaká nedokonavá. Zřejmě se tedy předpokládá, že žáci tuto problematiku budou znát ze základních škol. I přes tento fakt takový způsob výkladu působí chaoticky a nelogicky, což je nežádoucí.

Grafické rozložení a uspořádání působí bohužel nepřehledně. Na pravé polovině strany je výklad, vlevo od výkladu se nachází text, který má předcházet výkladu, a pod těmito položkami je umístěna tabulka se slovesy. Celkově tato učebnice nepůsobí jako ucelená, byť se nejedná o velké množství textu.

2.6.4 Český jazyk 2 – Pracovní sešit pro 2. ročník SŠ a gymnázií

Pracovní sešit lze opět využít jako doplňkový materiál pro nácvik slovesného vidu. V této publikaci se ale nejedná o početné množství, konkrétně jde o dvě cvičení. První úloha obsahuje text dle Romaina Rollanda z díla „Petr a Lucie“, a úkolem je v daném textu najít slovesa, u kterých žáci určí jejich vid a k nim vytvoří vidovou dvojici. Druhé cvičení se zaměřuje na utváření rozkazovacího způsobu k příslušným tvarům sloves, což je v učebnicích pro střední školy častým jevem. I přes to, že je dohromady v obou cvičeních možnost procvičit si určování vidu apod. u více než třiceti sloves, nejedná se o dostatečné množství rozličných cvičení k prověření znalostí v této morfologické oblasti.

2.6.5 Český jazyk pro SOŠ – Učebnice

Tato učebnice slovesný vid prezentuje na malé části strany a vysvětluje pouze základní informace potřebné k pochopení problematiky vidu. Graficky je problematika uvedena originálním a ojedinělým způsobem, a to horizontálním umístěním výkladu vidu dokonavého vedle vidu nedokonavého. U obou vidů jsou uvedeny tři informace, které mají stejnou formu, ale liší se obsahem. Jedná se o vyjádření děje a jeho časové vymezení,

četnost průběhu děje a způsob tvoření každého z vidů. Terminologie je užívána pouze česká.

Následují dvě cvičení – první je zaměřeno na určení vidu u konkrétních sloves a vytvoření opačného vidu a druhé je zaměřeno opět na určení vidu u specificky zvolených sloves, ale je ozvláštněno tím, že žáci mají použít jednotlivá slovesa ve známých českých příslovích. Tím je tato problematika v učebnici pro střední odborné školy zakončena.

2.6.6 Český jazyk pro SOŠ – Pracovní sešit

Tento pracovní sešit nedisponuje různými možnostmi, jak procvičit problematiku aspektu. Jedná se pouze o jedno cvičení, které testuje, zda žáci dokáží rozlišit vid u daných sloves, a zda k nim dovedou utvořit vidovou dvojici. Lze zde najít prvky grafického členění textu, které dodává na přehlednosti textu. Je to pracovní sešit, který skýtá nejmenší množství cvičení, na nichž lze provést nácvik použití slovesného vidu.

2.7 Závěrečné shrnutí komparace výukových materiálů

Na závěr komparace učebnic a pracovních sešitů je nutné konstatovat, že jednotlivé výukové materiály se v přístupu k výuce slovesného vidu výrazně liší, a to jak obsahově a rozsahově, tak graficky. Některé učebnice, především ty z nakladatelství *Alter*, *Fraus* nebo *SPN*, přinášejí poměrně rozsáhlý teoretický výklad, což přispívá ke komplexnímu porozumění této mluvnické kategorie. Oproti tomu učebnice z nakladatelství *Taktik*, *Didaktis* a *Fragment* často prezentují výklad stručněji, což může být výhodou pro rychlé pochopení základních principů, ale nemusí obsahovat dostatek informací pro hlubší analýzu problematiky. Je třeba brát v potaz i zaměření učebnic na rozdílnou cílovou skupinu, což hraje klíčovou roli ve výsledné podobě konkrétní učebnice.

V rámci pracovních sešitů lze zaznamenat obdobnou variabilitu. Pracovní sešity fungují jako doplněk k těm učebnicím, které nevěnují dostatečný prostor k ověření znalostí o vidu. Některé pracovní sešity obsahují bohatou škálu cvičení, která podporují rozvoj praktických dovedností studentů. Např. pracovní sešit k učebnici z nakladatelství *Fragment* nabízí originální úkoly kombinující určování vidu s dalšími mluvnickými kategoriemi, což přispívá k lepšímu pochopení vztahů mezi jednotlivými gramatickými jevy. Na druhou stranu některé pracovní sešity, jako např. pracovní sešit nakladatelství *Taktik* a *Didaktis*, poskytují pouze základní cvičení bez většího důrazu na procvičování různých kontextů užití slovesného vidu, a to může vést k povrchnímu osvojení učiva.

Z hlediska grafického zpracování se učebnice a pracovní sešity také výrazně liší. Zatímco některé učebnice (především učebnice nakladatelství *Alter*, *Didaktis* a *Fraus*) využívají ilustrace, tabulky a grafická zvýraznění pro lepší přehlednost, jiné (především učebnice nakladatelství *Fragment* a *SPN*) se drží strohého textového formátu což může být pro studenty méně přitažlivé a poutavé.

Učebnice pro mladší žáky, která téma slovesného vidu pokrývá nejkomplexněji, je *Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií: I. díl – Učivo o jazyce* od nakladatelství *Alter*. Je zde největší prostor jak pro výklad, tak pro cvičení, učebnice je didakticky variabilní (práce se Slovníkem spisovné češtiny, doplňování slov do výkladu, propojení s jinými tématy) a z hlediska grafiky učebnice obsahuje decentní ilustrace, barvy, tabulky a znázornění samotného průběhu děje. Učebnice by nemusela být doplňována dalšími výukovými materiály, jelikož je sama o sobě dost rozsáhlá.

V rámci komparace učebnic pro 8. ročník lze jako nejhorší hodnotit učebnici *Hravá čeština* od nakladatelství *Taktik*. Učebnice pokrývá učivo dostatečně, ale chybí jí názorné grafické prvky a systematické tabulky, což snižuje její přehlednost.

Pro středoškolské žáky působí dle komparace nejvhodněji učebnice *Mluvnice* od nakladatelství *Fraus*, která je graficky zajímavější a bohatší než ostatní učebnice, nepůsobí však křiklavě či rušivě. Dále je vhodná díky přiměřenému obsahu výkladu a také díky cvičením, která danou problematiku procvičují neotřelým způsobem (např. skupinová práce). Avšak pro gymnazisty je nejvhodnější učebnice *Český jazyk pro 2. ročník gymnázií* od nakladatelství *SPN*, jež podrobněji vysvětluje i procvičuje slovesný vid.

Naopak nejméně vhodná je učebnice *Odmaturuj z českého jazyka* od nakladatelství *Didaktis*, jelikož je výklad vidu velmi stručný a neobsahuje žádná cvičení pro upevnění znalostí.

Obecně lze říci, že ideální výukový materiál pro žáky středních škol by měl kombinovat podrobný teoretický výklad s dostatečným množstvím praktických cvičení, přičemž by měl být graficky přehledný a atraktivní. Žádná z analyzovaných učebnic či pracovních sešitů plně neobsahuje všechny tyto aspekty v optimálním poměru, byť několik z nich se velmi blíží požadovanému výsledku. Ačkoliv žádná z analyzovaných učebnic není zcela bez chyb, výše zmíněné učebnice od nakladatelství *Fraus*, *SPN* a *Alter* patří mezi nejlépe zpracované a nejvíce přispívají k hlubšímu pochopení slovesného vidu v českém jazyce.

3 VÝUKOVÉ A PRACOVNÍ LISTY DO PRAXE

Třetí a poslední část této práce se zaměří na návrh výukových a pracovních listů pro výuku českého jazyka na středních školách. Komparace výukových materiálů ukázala jejich nedostatky i oblasti, které by bylo možné zlepšit. Právě to bude představeno v následujících výukových a pracovních listech. Vzhledem k významu slovesného vidu v české gramatice by bylo vhodné, aby výukové materiály věnovaly této problematice větší pozornost a nabízely více variabilních cvičení pro její důkladné osvojení. Rovněž by bylo přínosné zařadit více mezipředmětových aktivit a interaktivních prvků, které by umožnily studentům osvojit si tuto gramatickou kategorii v širších souvislostech.

Tato část práce obsahuje výukové listy s teoretickým výkladem a pracovní listy zaměřené na praktické procvičování problematiky vidu. Každý pracovní list je doplněn správným řešením a metodickým postupem pro jeho využití ve výuce. Výukové a pracovní listy byly vytvořeny pomocí platformy pro grafický design Canva, která je dostupná na adrese https://www.canva.com/.

3.1 Výukové listy

Výukové listy se skládají ze tří stran, které mají za úkol vysvětlit a prezentovat problematiku gramatické kategorie vidu. Obsahově jsou výukové listy koncipovány tak, aby množství informací bylo přiměřené a zároveň dostatečné. Je použita i latinská terminologie, která je u žáků středních škol žádoucí. Pro větší přehlednost jsou zahrnuty grafy, grafická znázornění a barevné odlišení důležitých informací. Barvy a ilustrace jsou zvoleny tak, aby jemně doplňovaly a obohatily celý text a aby celkový dojem z výukových listů byl pro žáky atraktivní. V rámci výukového listu zde byla zařazena tři cvičení, která žáky mají aktivizovat k pozornému čtení a přimět je k větší soustředěnosti.

Slovesný vid

Obsah kapitoly:
- vid dokonavý
- vid nedokonavý
- vidové dvojice
- slovesa párová a nepárová
- jednovidová slovesa (perfektiva tantum a imperfektiva tantum)
- obouvidová slovesa
- násobenost a nenásobenost

1 **Napiš do levého obdélníku vše, co už o vidu víš.**

Co o vidu už vím?	Co jsem se dozvěděl/a?

Slovesný vid (aspekt) je gramaticko-lexikální* kategorie**, která je vyjadřována ve formách sloves, které se liší **završeností** či **ukončeností děje** daného slovesa.
Utvořená slovesa lze rozdělit na **dokonavá (perfektivní)** a **nedokonavá (imperfektivní)**.

*lexikální = význam slova

Slovesa dokonavá (perfektiva) vyjadřují ukončenost, jednorázovost a kompletnost děje, ve kterém bylo dosaženo vrcholu a nemělo smysl pokračovat v jeho trvání (např. *přečíst*, *uvařit*, *nakoupit*, *postavit*).
Perfektiva nemohou vyjádřit přítomnost, lze je tedy utvořit pouze v **minulosti** či v **budoucnosti**. Přítomné tvary těchto sloves vyjadřují čas budoucí:
- *Nakoupil jsem.* (minulý čas); *Nakoupím.* (budoucí čas).

**slovesný vid patří ke gramatickým kategoriím určovaných u sloves, tj. kategorie osoby, čísla, času, slovesného způsobu a slovesného rodu

Slovesa nedokonavá (imperfektiva) vyjadřují neukončenost, neohraničenost a průběh děje, ve kterém je počátek a konec děje neznámý (např. *číst*, *vařit*, *nakupovat*, *stavit*).
Imperfektiva mohou být vyjádřena v **minulosti**, **přítomnosti** i **budoucnosti**:
- *Nakupoval jsem.* (minulý čas); *Nakupuji.* (přítomný čas); *Budu nakupovat.* (budoucí čas);***
- *Nesl jsem knihu.* (minulý čas); *Nesu knihu.* (přítomný čas); *Ponesu knihu.* (budoucí čas).****

***Víš, jak si snadno ověříš, zda je sloveso dokonavé či nedokonavé? Zkus ke slovesu přidat slovo **„budu“** a pokud toto spojení dává v češtině smysl, je to sloveso **nedokonavé**. Např. číst: budu číst X přečíst: ~~budu přečíst~~.

****Budoucnost některých imperfektiv lze vytvořit pomocí předpon *po-* a *pů-* se slovesy prézentního tvaru. Např. půjdu, ponesu, poletím, pojedu.

Pozor na záměnu času minulého s videm! To, že je sloveso v minulosti, neznamená, že je sloveso dokonavé či nedokonavé. Minulost lze vyjádřit slovesem dokonavým i nedokonavým. Je potřeba rozlišovat čas a vid slovesa.

U každého slovesa lze určit, zda je dokonavé či nedokonavé. Tato slovesa (**slovesa párová**) vyváří tzv. **vidové dvojice**, které se liší pouze videm. Ne vždy lze ale takovou dvojici vytvořit. V takovém případě se jedná o **slovesa nepárová**, která dále rozlišujeme na **slovesa obouvidová**, **imperfektiva tantum** a **perfektiva tantum**.

Vidové dvojice tvoří slovesa párová a to následujícími způsoby:
a) **slovesa dokonavá z nedokonavých pomocí předpony** (př. *myslet - vymyslet*; *koukat - dokoukat*; *dělat - udělat*);
b) **slovesa nedokonavá z dokonavých změnou kmenotvorné nebo slovotvorné přípony** (př. *přepracovat - přepracovávat*; *uhořet - uhořívat*; *dopsat - dopisovat*; *zakrýt - zakrývat*);
c) **slovesa tvořená od jiných slovesných základů** (př. *vzít - brát*; *najít - nacházet*; *rozjet - rozjíždět*; *složit - skládat*)
d) **ze slovesa nedokonavého je pomocí předpony utvořeno sloveso dokonavé a z něj znovu sloveso nedokonavé pomocí přípony,** někdy uváděno jako **„vidové trojice“** (př. *hradit - nahradit - nahrazovat*; *psát - dopsat - dopisovat*; *nese - přinese - přináší*).

Slovesa, která nemají schopnost vytvořit s dalším slovesem dvojici jsou **slovesa nepárová**. Přesněji se jedná o:
a) **slovesa obouvidová**, která vyjadřují dokonavost i nedokonavost, kterou určuje samotný kontext, ve kterém je sloveso užito (př. *absolvovat*, *věnovat*, *absorbovat*, *konstruovat*, *argumentovat*, *aktualizovat)*;

- *Věnuji jí knihu k narozeninám.* (perfektivní)
- *Každý den věnuji hodinu čtení.* (imperfektivní)

b) **imperfektiva tantum** (slovesa pouze nedokonavá) jsou slovesa bez dokonavého protějšku, jedná se především o slovesa modální a stavová (př. *muset*, *chtít*, *vědět*, *smět*, *umět*, *žít*, *stát*, *viset*, *vypadat*, *milovat*)

c) **perfektiva tantum** (slovesa pouze dokonavá) nemají nedokonavý protějšek, v češtině jsou ojedinělá (př. *nadchnout*, *naplakat se*, *zalyžovat si*, *prospat*, *vynadívat se*).

Věděli jste, že slovesný vid je vlastní pouze slovanským jazykům? Například v angličtině se slovesný vid vyjadřuje použitím průběhového času, ale často vznikají významové odchylky. Pro cizince je použití vidů v češtině velmi komplikovaným jevem.

Slovesa dokonavá i nedokonavá mohou být odlišena i jejich schopností vyjádřit děj *opakovaně*. Taková slovesa se nazývají **slovesa násobená**. Převážně jimi jsou slovesa nedokonavá (př. *kopat - kopávat, skákat - skákávat, říkat - říkávat*).
Ta slovesa, která vyjadřují děj probíhající/proběhlý *jednou*, se nazývají **slovesa nenásobená**. Tuto schopnost mají dokonavá i nedokonavá slovesa (př. *jdu*, *vyběhl*, *skočil*).

Následující myšlenková mapa ti může pomoct v orientaci problematiky vidu.

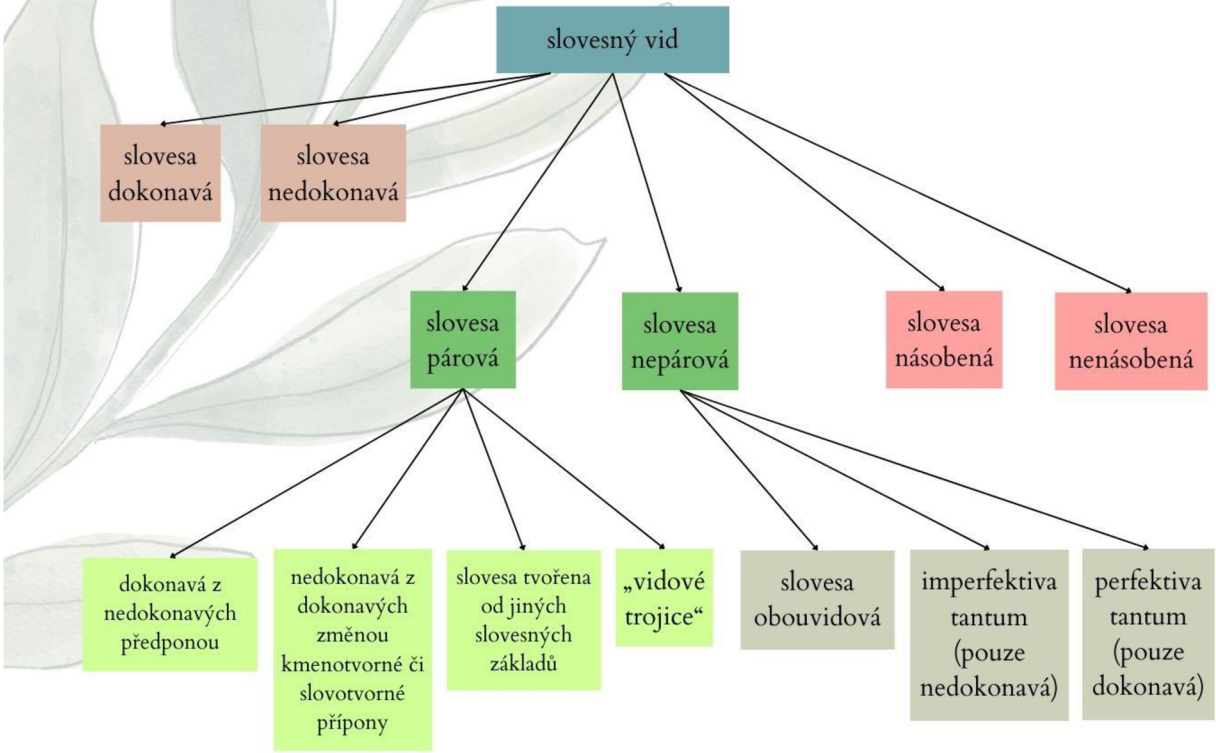

2 **Rozhodni a zapiš, které tvrzení je pravdivé (P) a které nepravdivé (N):**

	P	N
• Slovesa dokonavá, latinsky perfektiva tantum mohou být vyjádřena pouze přítomností.	☐	☐
• Slovesa nedokonavá, latinsky imperfektiva vyjadřují neohraničenost, neukončenost a průběh děje.	☐	☐
• Perfektiva tantum jsou slovesa pouze dokonavá. Např. *Martina se nadchla pro umění.*	☐	☐
• Slovesa obouvidová vyjadřují dokonavost i nedokonavost dle kontextu daného slovesa.	☐	☐

3 **Vrať se zpět na stranu 1 a do pravého obdélníku po přečtení textu napiš, co nového ses v této kapitole dozvěděl/a.**

3.2 Pracovní listy

Úkol 1 – Opakování

První cvičení, které je součástí výukového listu a nachází se na jeho začátku, je zaměřeno na aktivizaci žáků v rámci celého tématu. Jde také o zmapování úrovně znalostí, kterou žáci mají, a na základě této informace lze do výuky zařadit ta cvičení, která žákům mohou pomoci v pochopení daného problému. V tomto úkolu se pracuje pouze s oranžovým obdélníkem, který po výkladu doplní i obdélník zelený, viz úkol 3.

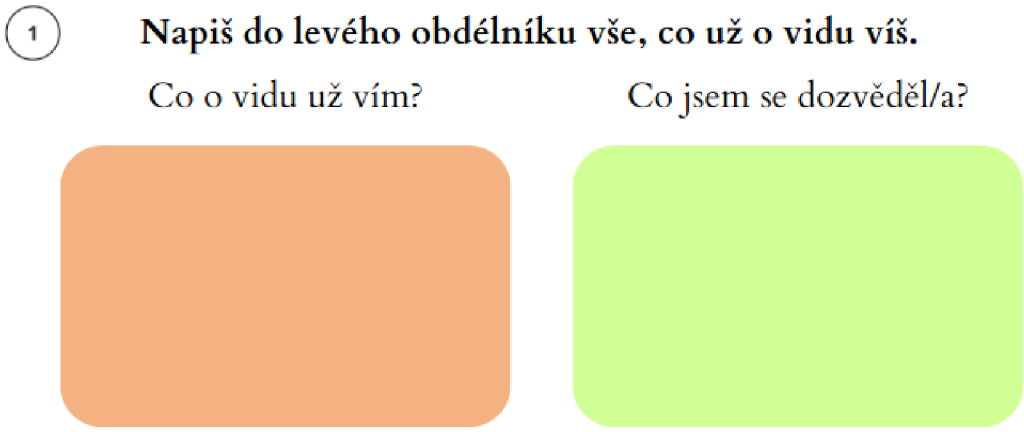

Řešení: Úkol nemá jednoznačné řešení, jelikož se jedná o aktivizaci a zmapování situace v rámci vidu.

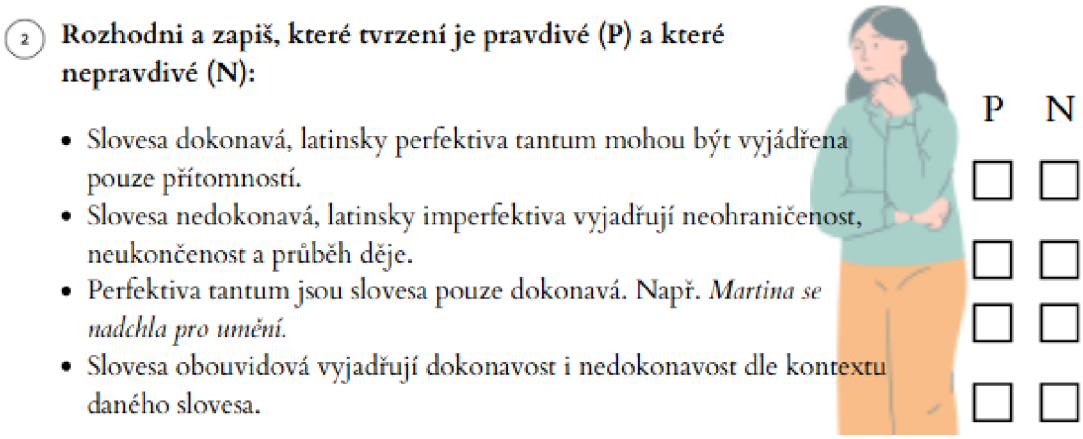

Úkol 2 – Pravda/Nepravda

Řešení:

Slovesa dokonavá, latinsky perfektiva tantum vyjadřují přítomnost. **N** – věta je nepravdivá, správná odpověď zní následovně:

Slovesa dokonavá, latinsky perfektiva nemohou vyjádřit přítomnost. Přítomný tvar slovesa dokonavého vyjadřuje čas budoucí.

Slovesa nedokonavá, latinsky imperfektiva vyjadřují neohraničenost, neukončenost a průběh děje. **P** – věta je pravdivá.

Perfektiva tantum jsou slovesa pouze dokonavá. Např. Martina se nadchla pro umění. **P** – věta je pravdivá.

Slovesa obouvidová vyjadřují dokonavost i nedokonavost dle kontextu daného slovesa. **P** – věta je pravdivá.

Úkol 3 – Práce s výkladovým textem

Toto cvičení slouží k ověření toho, co se žáci naučili nového a také zda dokáží pracovat s podstatnými informacemi z textu. Úkolem žáků je zapsat tyto informace do zeleného obdélníku. Viz úkol 1.

Řešení: Tento úkol nemá jasné řešení, jelikož každý z žáků může za novou informaci považovat jinou část výkladu.

Úkol 4 – Práce s textem

A další den šuměla z jedné strany Vltava, z druhé strany se zvedal strmý les, bylo to romantické, mám ráda romantiku, chovala jsem se asi trochu bláznivě, možná, že se to nehodí na matku dvanáctileté holky, smála jsem se, poskakovala, vzala jsem ho za ruku a donutila ho, aby se mnou kus běžel, zastavili jsme se, bušilo mi srdce, stáli jsme tváří v tvář těsně u sebe a Ludvík se maličko sklonil a lehce mne políbil, hned jsem se mu vytrhla a zase ho chytla za ruku a zase jsme kousek běželi, mám mírnou srdeční vadu a srdce se mi rozbuší po sebemenší námaze, stačí jen, abych vyběhla jedno patro do schodů, a tak jsem brzo zvolnila krok,...

Milan Kundera: Žert (2016)

4 **Vyhledej v textu všechna slovesa, vypiš je v infinitivu a urči, zda se jedná o sloveso dokonavé či nedokonavé. Následně k těmto slovesům vytvoř jejich dvojici, pokud ji lze vytvořit.**

např.: šumět – nedokonavý, vyšumět – dokonavý

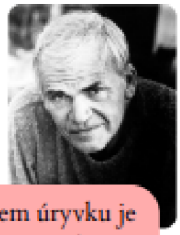

Autorem úryvku je Milan Kundera. Společně s tvým spolusedícím vyhledejte a zapište základní informace o životě a díle Milana Kundery. Pomoct ti může tento QR kód:

V textu od Milana Kundery je cílem najít všechna slovesa, napsat je v infinitivu a určit, zda se jedná o imperfektivum či perfektivum. Následně je úkolem vytvořit k takovému slovesu jeho dvojici, pokud ji lze vytvořit. Cílem tohoto cvičení je ověření toho, zda žáci pochopili rozdíl mezi videm dokonavým a nedokonavým a zda jsou schopni vytvořit ke slovesu vidovou dvojici. Jelikož je v textu více než 15 sloves, tato problematika bude na různých slovesech dostatečně procvičena.

Řešení:

A další den **šuměla** z jedné strany Vltava, z druhé strany **se zvedal** strmý les, **bylo** to romantické, **mám** ráda romantiku, **chovala jsem se** asi trochu bláznivě, možná, že **se** to **nehodí** na matku dvanáctileté holky, **smála jsem se**, **poskakovala**, **vzala jsem** ho za ruku a **donutila** ho, aby se mnou kus **běžel**, **zastavili jsme se**, **bušilo** mi srdce, **stáli jsme** tváří v tvář těsně u sebe a Ludvík se maličko **sklonil** a lehce mne **políbil**, hned **jsem se** mu **vytrhla** a zase ho **chytla** za ruku a zase **jsme** kousek **běželi**, **mám** mírnou srdeční vadu a srdce **se** mi **rozbuší** po sebemenší námaze, stačí jen, abych **vyběhla** jedno patro do schodů, a tak **jsem** brzo **zvolnila** krok,...

např.: šumět – nedokonavé, vyšumět – dokonavé	
zvedat se – nedokonavé, zvednout se – dokonavé	zastavit se – dokonavé, zastavovat se – nedokonavé
být – imperfektivum tantum	bušit – nedokonavé, rozbušit – dokonavé
mít – imperfektivum tantum	stát – nedokonavé, ustát – dokonavé
chovat se – nedokonavé, zachovat se – dokonavé	sklonit se – dokonavé, sklánět se – nedokonavé
nehodit se – dokonavé, neházet se – nedokonavé	políbit – dokonavé, líbat – nedokonavé
smát se – nedokonavé, usmát se – dokonavé	vytrhnout – dokonavé, vytrhávat – nedokonavé
poskakovat – nedokonavé, poskočit – dokonavé	chytnout – dokonavé, chytat – nedokonavé
vzít – dokonavé, brát – dokonavé	rozbušit – dokonavé, bušit – nedokonavé
donutit – dokonavé, nutit – nedokonavé	vyběhnout – dokonavé, vyběhat – nedokonavé
běžet – nedokonavé, doběhnout – dokonavé	

Úkol, který není očíslovaný, ale souvisí se cvičením 4, je úkol v růžovém obdélníku. Žáci mají najít a napsat co nejvíce informací o Milanu Kunderovi, autorovi významných děl české literatury. V rámci nácviku vidu je toto cvičení zahrnuto kvůli propojování informací z dalších předmětů, v tomto případě z literatury. Aby byly informace sjednocené, žáci mají k dispozici QR kód, jenž je přes mobilní telefon odkáže na webovou stránku s validními

informacemi o Milanu Kunderovi. Tato stránka je dostupná na adrese https://slovnikceskeliteratury.cz.

Díky tomuto cvičení žáci dostanou další příležitost pro práci s textem, důraz je kladen na orientaci v textu, vyhledávání informací a zároveň se díky této aktivitě dozví informace o významném autorovi. QR kód byl vytvořen pomocí webové stránky pro generování QR kódů, jež je dostupná na adrese https://online-qr-generator.com/qr-codes.

Úkol 5 – Předpony

5 **Ke slovesu „psát" doplň co nejvíce předpon tak, aby vznikla nová slovesa. Změní se jejich lexikální význam?**
Změní se pomocí předpon i vid sloves, nebo zůstane stejný jako u slovesa „psát"?

_____
_____
_____
_____
_____

Tento úkol je zaměřen na nácvik vytváření různých sloves pomocí rozličných předpon. Cílem je uvědomění si slovotvorného procesu, díky kterému vznikají slovesa s odlišným lexikálním významem.

Řešení:

napsat – Za chvíli napíšu paní učitelce e-mail.
přepsat – Z tabule si přepíšu poznámky do sešitu.
dopsat – Jakmile jsem dopsal poslední slovo v diktátu, dopsalo mi pero.
opsat – Mohla bych si opsat správné řešení těch příkladů?
vypsat – Psycholog mi poradil, abych se ze svých pocitů vypsala do deníku.
upsat – Ten člověk se upsal ďáblu!
připsat – Připiš tam ještě datum!
zapsat – Zapsal jsi své jméno správně?
popsat – Slovně popiš, jak funguje dýchací soustava člověka.
vepsat – Je potřeba, abys do rovnice mezi čísla 3 a 4 vepsala číslo 5.
rozepsat – Ten příběh je opravdu dlouhý, autor se opravdu rozepsal.
sepsat – Rodiče přemýšleli a sepsali, jaké ingredience mám nakoupit.

Slovesný vid se přidáním předpony změní. Nedokonavé sloveso "psát" se změní na sloveso dokonavé přidáním předpon.
Lexikální význam sloves je vysvětlen pomocí příkladových vět.

Úkol 6 – Řetězce slov

6 Škrtni slovo, které do řetězce nepatří a zdůvodni proč.

běhal	dobíhal	vyběhl	přebíhal	vyběhával	pobíhal
sejdu	půjdu	vyjdu	projdu	jdu	dojdu
chodívá	bolívá	dělává	nosívá	vstává	slýchává
absolvovat	věnovat	absorbovat	aktualizovat	konstruovat	předělat

Cvičení 6 ověřuje znalosti žáků sofistikovanějším způsobem, který si klade za cíl vybrat jedno slovo, které do řetězce nepatří. Není zde však určeno, dle kterého kritéria mají žáci dané sloveso hledat, a právě to dělá tento úkol náročnější na splnění. Dle nabytých vědomostí, které žáci získali, by ale neměl být problém tento úkol splnit.

Řešení:

běhal	běžel	~~vyběhl~~	přebíhal	vyběhával	pobíhal
~~jdu~~	půjdu	vyjdu	projdu	sejdu	dojdu
chodívá	bolívá	dělává	nosívá	~~vstává~~	slýchává
absolvovat	věnovat	absorbovat	aktualizovat	konstruovat	~~předělat~~

V prvním zeleném řetězci nenáleží do skupiny sloveso „vyběhl", neboť je jediné z této řady nedokonavé. Ověřit to lze složeným tvarem slovesa s pomocným slovesem „být" ve futuru, př. „budu běhat". Jediné nevyhovující sloveso je sloveso „vyběhat", které je dokonavé.

Fialovou řadu sloves lze považovat za shodnou, jelikož slovesa „půjdu", „vyjdu", „projdu", „sejdu" a „dojdu" jsou dokonavá. Sloveso „jdu" je jako jediné nedokonavé. Je ovšem nepravidelné, a proto nelze jeho nedokonavost potvrdit mnemotechnickou pomůckou uplatněnou v předchozí řadě sloves.

Třetí řada je plná sloves násobených. Vyjímá se zde sloveso „vstává“, což je běžné sloveso nedokonavé.

Sloveso „předělat“ je v hnědé řadě nevyhovující, jedná se totiž o sloveso dokonavé, zatímco ostatní slovesa jsou obouvidová.

Úkol 7 – Doplňování správných sloves dle kontextu

7 **Do vynechaných míst ve větách doplň sloveso, jehož vid je ve větě žádoucí. Dávej pozor na význam daného slovesa.**

1. Každý večer si před spaním _____ (číst/přečíst) knihu.
2. Minulý týden jsem konečně _____ (číst/přečíst) tu detektivku.
3. Celou dobu _____ (vyhrát/vyhrávat) tým červených, ale nakonec _____ (vyhrát/vyhrávat) modří.
4. Učitel nám často _____ (dát/dávat) zajímavé úkoly k zamyšlení.
5. Dnes jsem si výjimečně _____ (dát/dávat) čaj.
6. Celé odpoledne _____ (psát/napsat) domácí úkol.
7. Konečně jsem úkol_____ (psát/napsat) a můžu si odpočinout.
8. Rodiče mi často _____ (říct/říkat), že mám být opatrný.
9. Když jsem ho potkal, hned mi _____(říct/říkat), že spěchá.
10. František se konečně _____ (léčit/vyléčit) z dlouhodobé nemoci.
11. Už několik týdnů se _____ (léčit/vyléčit) z nachlazení, ale pořád mi není dobře.

Tento úkol dává žákům vždy dvě možnosti sloves, které mohou být doplněny do vět a souvětí. Jejich úkolem je nejen doplnit správné sloveso dle vidu, ale i správný tvar slovesa. Tyto věty žákům mají přiblížit slovesný vid přímo ve větách, což je důležité k pochopení této problematiky.

Řešení:

1. Každý večer si před spaním **čtu** knihu.
2. Minulý týden jsem konečně **přečetl** tu detektivku.
3. Celou dobu **vyhrával** tým červených, ale nakonec **vyhráli** modří.
4. Učitel nám často **dává** zajímavé úkoly k zamyšlení.
5. Dnes jsem si výjimečně **dal** čaj.
6. Celé odpoledne **jsem psal** domácí úkol.
7. Konečně jsem úkol **napsal** a můžu si odpočinout.
8. Rodiče mi často **říkají**, že mám být opatrný.
9. Když jsem ho potkal, hned mi **řekl**, že spěchá.
10. František se konečně **vyléčil** z dlouhodobé nemoci.
11. Už několik týdnů se **léčím** z nachlazení, ale pořád mi není dobře.

Úkol 8 – Rozdělení sloves na dokonavá, nedokonavá a obouvidová

8 **Následující slovesa v rámečku rozřaď do skupin podle toho, zda jsou dokonavá, nedokonavá, nebo obouvidová.**

zpívat nadchnout se dát začínat
obětovat aplikovat
vládnout přijíždět
ustrnout ovládnout věřit zamilovat se
svatořečit
dělat volat předělat začít
stavět muset
nosit uvěřit odcházet
naplakat se chtít
vysvětlovat absolvovat
přestat zavolat

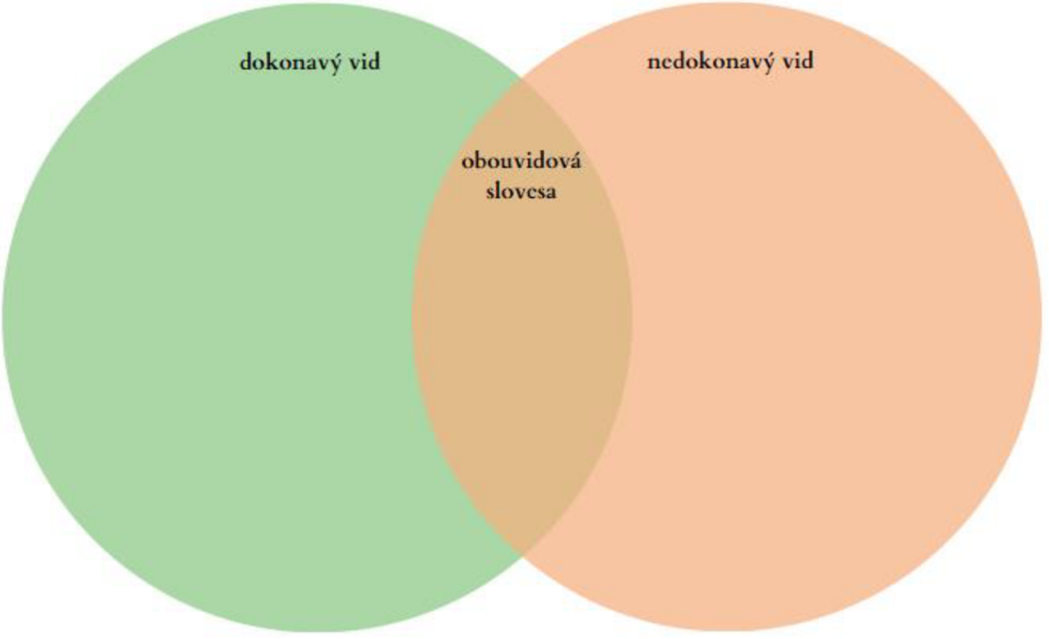

Rozřazení sloves v nabídce testuje a nacvičuje odlišení vidu těchto sloves. Jsou zde cíleně zahrnuta i slovesa obouvidová, u kterých je důležité si uvědomit právě to, že vid se mění na základě kontextu.

Řešení:

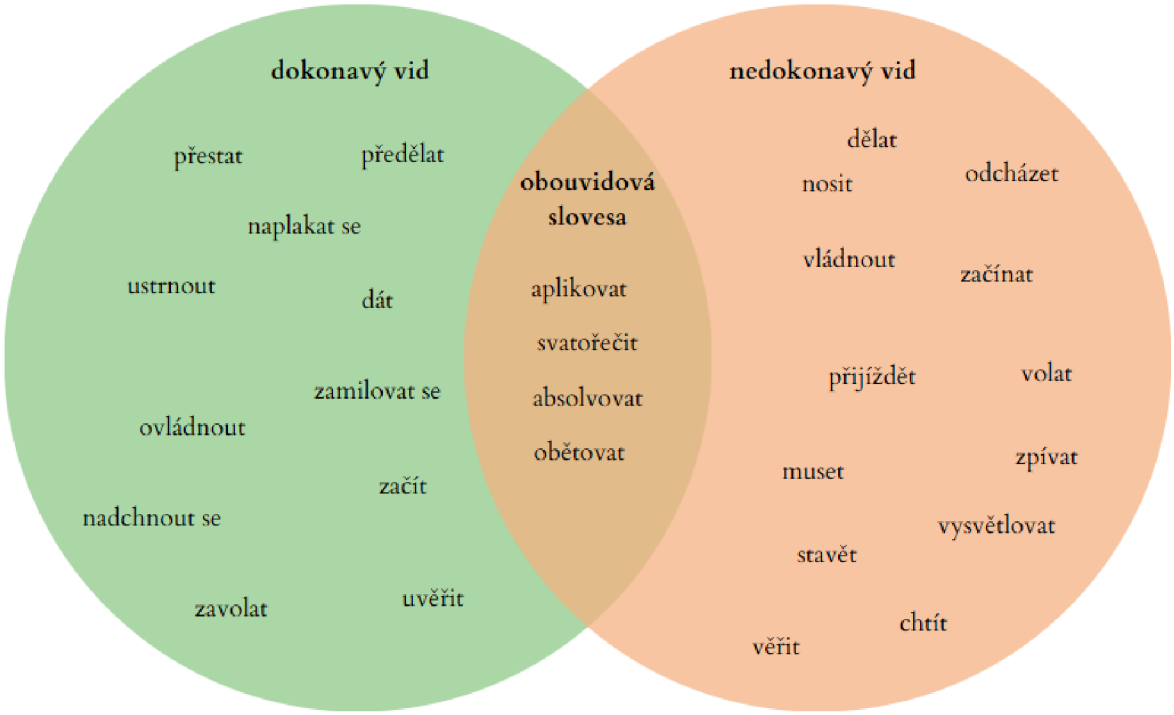
dokonavý vid
přestat
předělat
naplakat se
ustrnout
dát
zamilovat se
ovládnout
začít
nadchnout se
zavolat
uvěřit
obouvidová slovesa
aplikovat
svatořečit
absolvovat
obětovat
nedokonavý vid
dělat
nosit
odcházet
vládnout
začínat
přijíždět
volat
muset
zpívat
vysvětlovat
stavět
chtít
věřit

Úkol 9 – Oprava zprávy od cizince

9 Cizinec, který se začal učit česky, udělal v této zprávě několik chyb. I přesto, že se velmi snaží, jsou pro něj některé jevy v češtině komplikované. Chyby najdi a oprav, aby byl text napsán gramaticky i lexikálně správně.

Ahoj Veronika! Vracel jsem se z New Yorku, jsem zpět v Česku! Doufám, že ti přicházel pohled, který jsem vyslal v pátek.
V New Yorku jsem uviděl hodně památek a šel jsem každý den do jiné části města.
Zabydlel jsem v malém bytě, který jsem si půjčoval od mladého páru. Každý den jsem vstával v 7 hodin a chtěl jsem poznávat co nejvíce zajímavých míst. Jeden den jsem navštěvoval Sochu Svobody a fotil jednu fotku, která se mi povedla. Potom jsem dojezdil metrem na Times Square, kde jsem se ztrácel v davu turistů, ale zase jsem našel cestu zpět. Večer jsem často chodíval do malých kaváren, kde jsem ochutnal místní speciality.
Jednou jsem si předobjednal obrovský hamburger, ale nesnědl jsem ho celý, protože byl příliš velký.
Taky jsem přemluvil anglicky s místními lidmi, ale občas jsem nerozuměl, co mi řekli. Přesto jsem se nevzdával a stále se naučil nová slovíčka.
Celkově jsem měl skvělý pobyt a rád bych se tam jednou vracel.
Jak se máš ty?

Toto cvičení se zaměřuje na hledání chyb v textu a jejich opravu. Pro důkladný nácvik je třeba zvolit i tento typ cvičení, jehož cílem je opravit a vysvětlit chybné užití slovesa.

Řešení:

Ahoj **Veroniko**! **Vrátil** jsem se z New Yorku, jsem zpět v Česku! Doufám, že ti **přišel** pohled, který jsem **poslal** v pátek. V New Yorku jsem **viděl** hodně památek a **chodil** jsem každý den do jiné části města. **Bydlel** jsem v malém bytě, který jsem si **půjčil** od mladého páru. Každý den jsem vstával v 7 hodin a chtěl jsem poznat co nejvíce zajímavých míst. Jeden den jsem **navštívil** Sochu Svobody a **vyfotil** jednu fotku, která se mi povedla. Potom jsem **dojel** metrem na Times Square, kde jsem se **ztratil** v davu turistů, ale zase jsem našel cestu zpět. Večer jsem často **chodil** do malých kaváren, kde jsem **ochutnával** místní speciality. Jednou jsem si **objednal** obrovský hamburger, ale nesnědl jsem ho celý, protože byl příliš velký. Taky jsem **mluvil** anglicky s místními lidmi, ale občas jsem nerozuměl, co

mi **říkali**. Přesto jsem se nevzdával a stále se **učil** nová slovíčka. Celkově jsem měl skvělý pobyt a rád bych se tam jednou **vrátil**. Jak se máš ty?

Úkol 10 – Kreativní popisek

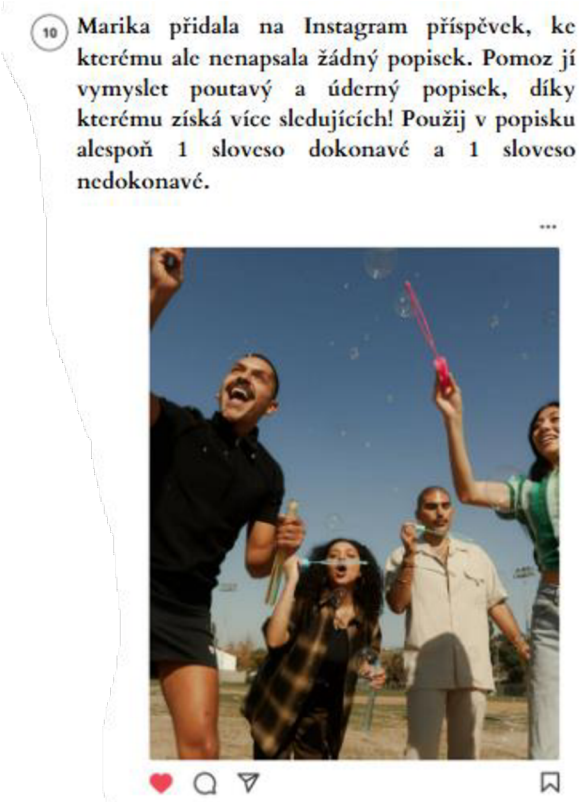

Cílem úkolu 10 je vzbudit v žácích kreativní myšlení a dát prostor jejich fantazii. Fotka je vložena do prostředí Instagramu, ale chybí zde popisek. Úkolem žáků je tento popisek vymyslet se zakomponováním minimálně jednoho slovesa dokonavého a jednoho nedokonavého.

Řešení:

Poslední úkol nemá jasné řešení, je zde totiž kladen důraz na rozvoj kreativity žáků spojen s použitím vidu. Kladné hodnocení si v tomto případě zaslouží každý student, který se do aktivity zapojí a snaží se popisek vymyslet.

ZÁVĚR

Tato práce se zabývala problematikou slovesného vidu v české gramatice se zaměřením na jeho teoretické vymezení a didaktické zpracování ve středoškolské výuce. V první části práce byla analyzována gramatická kategorie vidu z hlediska její definice, klasifikace a vztahu k dalším jazykovým jevům. Následně byla provedena komparace vybraných učebnic a výukových materiálů, které jsou běžně používány na středních školách, s cílem zjistit, do jaké míry je tato problematika v jednotlivých publikacích zpracována a jaké didaktické přístupy jsou uplatňovány při výuce této kategorie. Poslední část práce přinesla vlastní návrhy výukových a pracovních listů, které reflektují zjištěné poznatky o problematice vidu v akademické i školské syntaxi.

V první kapitole bylo srovnáno vymezení slovesného vidu v rámci akademického pojetí. Při této analýze byly zjištěny jisté nuance, především z hlediska vymezení kategorie vidu, jejž někteří autoři považují pouze za gramatickou a někteří za kategorii gramaticko-lexikální. Dále se tento výklad lišil v některých případech v rozlišení skupin vidů. Tyto podklady byly použity pro sestavení vlastního výukového i pracovního listu.

Komparace učebnic a pracovních sešitů nakladatelství *Alter*, *Didaktis*, *Fragment*, *Fraus*, *SPN* a vydavatelství *Taktik* ukázala, že přístupy k výkladu vidu se výrazně liší. Zatímco některé učebnice kladou důraz na přehlednost, vizuální znázornění a systematické procvičování, jiné tuto problematiku zpracovávají spíše povrchně, čímž mohou přispívat k obtížnějšímu osvojování této kategorie. Učebnice nakladatelství *Alter* vyniká grafickým zpracováním, volbou přiměřeného množství výkladu i cvičení. Učebnice *Mluvnice* od nakladatelství *Fraus* je komplexním výukovým materiálem, který vhodně kombinuje výklad s praktickými cvičeními. Je zde také použita latinská terminologie, což je na středních školách dle zvolené metodiky žádoucí. Dále lze vyzdvihnout grafickou stránku některých učebnic, jež vhodně ilustruje a dotváří celkový dojem prezentace daného učiva. Nejvhodnější zpracování bylo pozorováno v učebnicích nakladatelství *Alter*, *Fraus* a *Didaktis*, jelikož odpovídají zvoleným požadavkům v metodice dle Čechové a Styblíka (1998). Je nutné upozornit i na jisté nedostatky, které jsou svým zpracováním v porovnání s ostatními učebnicemi nevyhovující. Jedná se především o učebnice nakladatelství *Taktik*, *Didaktis* a *Fragment*, které vysvětlují toto téma pouze povrchně. Stejně tak nevelké množství cvičení v těchto učebnicích nepřispívá k hlubšímu nácviku této problematiky. Na základě těchto zjištěných nedostatků, ale i zanalyzování vhodně zvolených prvků byly

zpracovány pracovní listy, které přispívají k efektivnímu nácviku a pochopení kategorie vidu.

Třetí část práce přinesla návrhy vlastních výukových a pracovních listů. Výukové listy vytvořily podklad pro výuku slovesného vidu a měly by usnadnit pochopení jeho definice, rozdělení, použití a rozlišení. Část výukového a pracovního listu je sice popisována zvlášť, ale vzájemně se tyto části prolínají, jelikož jsou svojí nedílnou součástí při výkladu i nácviku této problematiky. Při zpracování pracovních listů byl důraz kladen na atraktivitu cvičení, didaktickou rozmanitost, grafickou stránku, aktuálnost témat a množství cvičení.

Podle zvolené metodiky dle Čechové a Styblíka (1998) jsou na výukové materiály kladeny jisté požadavky, jež byly po komparaci a analýze jednotlivých učebnic a pracovních sešitů zahrnuty do výukových a pracovních listů. Výsledky této práce mohou posloužit nejen pedagogům, ale i autorům učebnic a dalším odborníkům v oblasti didaktiky českého jazyka jako inspirace pro zkvalitnění výukových materiálů.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny I.: Jak se píše a jak se mluví.* Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-2834-9.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*, 2. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80-85866-57-9.

ČECHOVÁ, Marie a STYBLÍK, Vlastimil. *Čeština a její vyučování: Didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a pro studenty učitelství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-8593-747-6.

ESVAN, Francois. *Vidová morfologie českého slovesa*. Praha: Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-913-3.

GEBAUER, Jan a ERTL, Václav. *Gebauerova mluvnice česká pro školy střední a ústavy učitelské. II. Skladba.* 7. vyd. nezměň. Praha: nákladem České grafické Unie, 1921.

HAVRÁNEK, Bohuslav a JEDLIČKA, Alois. *Česká mluvnice.* 4. vydání, přepracované. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981.

HUBÁČEK, Jaroslav et al. *Čeština pro učitele.* Vade Mecum Bohemiae, s. r. o. 2010.

KARLÍK, Petr; NEKULA, Marek a RUSÍNOVÁ, Zdenka. *Příruční mluvnice češtiny.* 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-134-4.

KOMÁREK, Miroslav; KOŘENSKÝ, Jan; PETR, Jan a VESELKOVÁ, Jarmila. *Mluvnice češtiny 2, Tvarosloví.* 1. vyd. Praha: Academia, 1986. ISBN 21-114-86.

KOPEČNÝ, František. *Slovesný vid v češtině*. Praha: Československé akademie věd, 1962, Řada společenských věd.

NÜBLER, Norbert; BISKUP, Petr a KRESIN, Susan. Vid. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Brno: Masarykova univerzita. 2017. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/VID.

RUSÍNOVÁ, Zdenka a OSOLSOBĚ, Klára. Prefixace. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online], Brno: Masarykova univerzita. 2017. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovnik/PREFIXACE. [citováno 2024-11-18].

ŠTÍCHA, František. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. 1. vyd. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.

ŠTÍCHA, František. *Velká akademická gramatika spisovné češtiny II., Morfologie: Morfologické kategorie.* 1. vyd. Praha: Academia, 2021. ISBN 978-80-200-3185-3.

VESELÝ, Luboš; VESELÝ, Vojtěch; BLÁHA, Ondřej a CHROMÝ, Jan. *Kapitoly o slovesném vidu nejen v češtině*. 1. vyd. Praha: Akropolis, 2020. ISBN 978-80-7470-338-6.

VESELÝ, Luboš. *Gramatické studie I. Příspěvky k české aspektologii* [online]. 1. vydání, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4280-8. Dostupné z: https://kol.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/kol/publikace/publ_qfwfq/Vesely-Gramaticke_studie.pdf. [citováno 2024-11-18].

SEZNAM PRAMENŮ

BENEŠOVÁ, Dominika et al. *Český jazyk pro střední odborné školy. Učebnice*. 2. vydání. Praha: Taktik International, s. r. o, 2024. ISBN 978-80-7563-779-6.

BENEŠOVÁ, Dominika et al. *Český jazyk pro střední odborné školy. Pracovní sešit.* 1. vydání. Praha: Taktik International, s. r. o., 2023. ISBN 978-80-7563-539-6.

ČECHOVÁ, Marie et al. *Český jazyk pro 2. ročník středních odborných škol.* Dotisk 1. vydání. Praha: SPN, 2005. ISBN 80-7235-149-4.

HLAVSA, Zdeněk et al. *Český jazyk pro střední odborné školy a studijní obory středních odborných učilišť všech typů (1-4).* 2., přepracované vydání. Praha: SPN, 1999. ISBN 80-85937-30-1.

HLAVSA, Zdeněk et al. *Český jazyk pro střední školy I.-IV. ročník.* 3. vydání. Praha: SPN, 2003. ISBN 80-85937-86-7.

HOŠNOVÁ, Eva et al. *Český jazyk 8 pro základní školy.* 1. vydání. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-425-2.

HRDLIČKOVÁ, Hana et al. *Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií. I. díl – Učivo o jazyce.* 1. vydání. Všeň: Alter, 2005. ISBN 80-7245-011-5.

HRDLIČKOVÁ, Hana a BERÁNKOVÁ, Eva. *Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a příslušné ročníky víceletých gymnázií. 3. díl – Pracovní sešit.* 3. vydání. Všeň: Alter, 2018. ISBN 978-80-7245-324-5.

KALUŽÍK, Jaroslav et al. *Český jazyk 2. Pracovní sešit pro 2. ročník středních škol a gymnázií.* 1. vydání. Praha: Taktik International, s. r. o., 2020. ISBN 978-80-7563-172-5.

KALUŽÍK, Jaroslav et al. *Český jazyk 2. Učebnice pro 2. ročník středních škol a gymnázií.* 1. vydání. Praha: Taktik International, s. r. o., 2019. ISBN 978-80-7563-171-8.

KOSTEČKA, Jiří. *Český jazyk pro 2. ročník gymnázií.* 1. vydání. Praha: SPN, 2001. ISBN 80-7235-155-9.

KRAUSOVÁ, Zdeňka a PAŠKOVÁ, Martina. *Český jazyk 8 pro základní školy a víceletá gymnázia.* 1. vydání. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-419-8.

KUHN-GABEROVÁ, Alice et al. *Hravá čeština 8. Pracovní sešit pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia.* 3. vydání. Praha: Taktik International, s. r. o., 2017. ISBN 978-80-7563-076-6.

MARTINEC, Ivo; ZIMOVÁ, Ludmila a TUŠKOVÁ, Jana Marie. *Český jazyk pro střední školy: Mluvnice.* 1. vydání. Plzeň: Fraus, 2009. ISBN 978-80-7238-779-3.

MRÁZOVÁ, Michaela. *Nová cvičení z českého jazyka v kostce pro střední školy.* Dotisk 1. vydání. Praha: Fragment, 2023. ISBN 978-80-253-4315-9.

MUŽÍKOVÁ, Olga et al. *Odmaturuj z českého jazyka.* 2. vydání. Brno: Didaktis, 2002. ISBN 80-86285-36-7.

NOVOTNÁ, Alena. *Nový český jazyk v kostce pro střední školy.* Dotisk 1. vydání. Praha: Fragment, 2023. ISBN 978-80-253-4322-7.

PAVLÍČKOVÁ, Andrea et al. *Hravá čeština pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia. Učebnice.* 1. vydání. Praha: Taktik International, s. r. o., 2017. ISBN 978-80-7563-066-7.

SOCHROVÁ, Marie. *Český jazyk v kostce pro střední školy.* Dotisk 2. vydání. Praha: Fragment, 2022. ISBN 978-80-253-0950-6.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Ukázky z učebnic

Příloha č. 2 – Výukové a pracovní listy

Příloha č. 1 – Ukázky z učebnic

Ukázka 1: Nakladatelství Alter – Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií: I. díl – Učivo o jazyce 67
Ukázka 2: Nakladatelství Alter – Český jazyk 8 - pracovní sešit, I. díl 68
Ukázka 3: Nakladatelství Didaktis – Odmaturuj z českého jazyka 69
Ukázka 4: Nakladatelství Didaktis – Komunikace v českém jazyce pro střední školy 70
Ukázka 5: Nakladatelství Fragment – Český jazyk v kostce 71
Ukázka 6: Nakladatelství Fragment – Nový český jazyk v kostce 72
Ukázka 7: Nakladatelství Fragment – Nový český jazyk v kostce 72
Ukázka 8: Nakladatelství Fragment – Nová cvičení z českého jazyka v kostce 73
Ukázka 9: Nakladatelství Fraus – Český jazyk pro základní školy a víceletá gymnázia .. 73
Ukázka 10: Nakladatelství Fraus – Český jazyk 8 pro ZŠ a víceletá gymnázia 74
Ukázka 11: Nakladatelství Fraus – Mluvnice: Učebnice českého jazyka pro SŠ 75
Ukázka 12: Nakladatelství Fraus – Mluvnice: Učebnice českého jazyka pro SŠ 75
Ukázka 13: Nakladatelství SPN – Český jazyk 8 pro ZŠ 76
Ukázka 14: Nakladatelství SPN – Český jazyk pro SŠ 76
Ukázka 15: Nakladatelství SPN – Český jazyk pro 2. ročník SOŠ 77
Ukázka 16: Nakladatelství SPN – Český jazyk pro SOŠ a studijní obory SOU všech typů 77
Ukázka 17: Nakladatelství SPN – Český jazyk pro 2. ročník gymnázií 78
Ukázka 18: Vydavatelství Taktik – Hravá čeština: Učebnice pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia 79
Ukázka 19: Vydavatelství Taktik – Hravá čeština 8: Pracovní sešit pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia 80
Ukázka 20: Vydavatelství Taktik – Český jazyk pro SŠ: Učebnice pro 2. ročník 81
Ukázka 21: Vydavatelství Taktik – Český jazyk pro SŠ: Pracovní sešit pro 2. ročník 82
Ukázka 22: Vydavatelství Taktik – Český jazyk pro SOŠ – Učebnice 82
Ukázka 23: Vydavatelství Taktik – Český jazyk pro SOŠ – Pracovní sešit 82

Příloha č. 2 – Výukové a pracovní listy

Výukový list 1 83
Výukový list 2 84
Výukový list 3 85

Pracovní list 1 86
Pracovní list 2 87
Pracovní list 3 88
Pracovní list 4 89

Zahrajte si: Dva žáci s míčem plní pokyny: HÁZEJ! HOĎ!
Rozhodněte, který děj je neukončený a který je ukončený.

- V následující kapitole budeme pozorovat, jaký děj mohou vyjádřit slovesa.
- Poznáme slovesný vid, naučíme se rozlišovat **slovesa dokonavá a nedokonavá.**
- Budeme tvořit ze sloves dokonavých slovesa nedokonavá a naopak.
- Povíme si o slovesech, která mohou vyjádřit děj násobený.

Slovesa nedokonavá a dokonavá

4. *Porovnejte, jaký děj vyjadřují slovesa a) psát, b) napsat, c) vyběhnout*

a) psát – nedokonavé sloveso **psát** vyjadřuje děj, který probíhá, je neohraničený, např.: *pořád píšu, budu psát, stále jsem psal,*
Děj můžeme znázornit čarou, na které není vyznačena žádná hranice.

b) napsat – dokonavé sloveso **napsat** vyjadřuje děj ohraničený, ukončený, např.: *napíšu, napsal jsem, napište, napsali bychom*
Takový děj můžeme znázornit jako čáru ohraničenou na konci zarážkou.

c) vyběhnout – dokonavé sloveso **vyběhnout** vyjadřuje děj ohraničený na začátku, např.: *vyběhnu, vyběhl jsem, vyběhněte, vyběhli bychom*
Takový děj můžeme znázornit čarou ohraničenou na začátku zarážkou.

5. *Doplňte další tvary sloves v různém způsobu i čase a pozorujte, zda vyjadřují děj ohraničený, nebo neohraničený. Pomohou vám příslovce* ***stále, pořád****, která mohou stát pouze u* ***sloves nedokonavých*** *(vyjadřujících neohraničený děj).*

① cvičí, _____ (D - N)
② dočetl, _____ (D - N)
③ mluví, _____ (D - N)
④ kreslil, _____ (D - N)
⑤ vybuduje, _____ (D - N)
⑥ pomysli si, _____ (D - N)
⑦ povídal, _____ (D - N)
⑧ stiskni, _____ (D - N)
⑨ vymluvil se, _____ (D - N)
⑩ by si myslel, _____ (D - N)
⑪ nabodl, _____ (D - N)
⑫ posiluj, _____ (D - N)

Pozorujeme: Slovesa vyjadřující děj neohraničený, který stále probíhá, jsou na řádcích č. _____; jsou to slovesa (dokonavá – nedokonavá).
Slovesa vyjadřující děj ohraničený, který je ukončený, jsou na řádcích č. _____; jsou to slovesa (dokonavá – nedokonavá).
Schopnost sloves vyjádřit dokonavost a nedokonavost se nazývá **slovesný vid.**

Ukázka 1: Nakladatelství Alter – Český jazyk pro 8. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií: I. díl – Učivo o jazyce

Tvarosloví

52. *Vyberte z nabídky a doplňte do vět vhodná podstatná jména slovesná, nebo přídavná jména utvořená z příčestí trpného.*

Nabídka: napětí/napjatý – vypětí/vypjatý – vypnutí/vypnutý – zajetí/zajatý – dojetí/dojatý – přijetí/přijatý – odnětí/odňatý.

Před zkouškou jsme cítili velké *napětí*. V sále panovalo *napjaté* ticho. Do dobře _____ stanu obvykle neprší. Dokonalé _____ stanu vyžaduje zručnost táborníků. Vděční obyvatelé neskrývali při setkání se zachránci své _____. _____ stařenka děkovala za pomoc. Běžec dorazil do cíle s _____ všech sil. Nedělní hokejový zápas mezi Třincem a Libercem byl _____. Některé přestupky řidičů jsou trestány okamžitým _____ řidičského průkazu. _____ průkaz lze znovu získat po půl roce až po roce. Podal si žádost o _____ na střední školu. _____ uchazeči dostanou písemné vyrozumění. Vojáci padli do _____. _____ vojáci byli propuštěni na svobodu.

12

53. *Zapište vid tučně vytištěných sloves (10 b).*
Souvětí změňte ve věty jednoduché (10 b).

Když **se** Jitka **česala** (*N*), vždycky se dívala do zrcadla.
Při *česání* se Jitka vždycky dívala do zrcadla.

Jakmile **se učesala** (__), uložila hřeben do kabelky.
Po _____ uložila hřeben do kabelky.

Když Jirka **kopal** (__) jámy pro stromky, představoval si už příští úrodu.
Při _____ jam pro stromky si Jirka už představoval příští úrodu.

Když všechny jámy **vykopal** (__), začal do nich sázet stromky.
Po _____ všech jam do nich začal sázet stromky.

Jakmile **vykopl** (__) míč, hra pokračovala.
Po _____ míče hra pokračovala.

Když maminka děti **uspávala** (__), potichu jim zpívala.
Při _____ maminka dětem potichu zpívala.

Až když děti **usnuly** (__), maminka odešla.
Maminka odešla až po _____ dětí.

Jak **se narovnával** (__), pocítil bolest v kříži.
Při _____ pocítil bolest v kříži.

Jakmile **se narovnal** (__), bolest pominula.
Po _____ bolest pominula.

Období, kdy **se češou** (__) třešně, mám moc rád.
Období _____ třešní mám moc rád.

Jakmile **byla** poslední jablka **očesána** (__), odjeli jsme domů.
Odjeli jsme domů ihned po _____ posledních jablek.

20

Ukázka 2: Nakladatelství Alter – Český jazyk 8 - pracovní sešit, I. díl

Vid

Slovesným videm rozumíme skutečnost, že existují dvě podoby slovesa se stejným významem (např. *číst - přečíst*), které odlišuje vztah k ukončenosti děje.

- **Slovesa dokonavá**: děj je dokončený, časově ohraničený (např. *dozpívat, zazpívat*). Slovesa dokonavá nemohou vyjadřovat přítomnost, ale jen děj již uskutečněný (např. *doběhl jsem*) nebo ještě neuskutečněný (např. *doběhnu*).
- **Slovesa nedokonavá**: vyjadřují neohraničený děj v jeho průběhu (např. *zpívat*). Mohou vyjadřovat přítomnost (např. *běží*), budoucnost vyjadřují opisem (futurum slovesa *být* + infinitiv, např. *budu běhat*) nebo předponou (např. *poběžím*).

V češtině se vyskytují také slovesa nepravidelná. Je to sloveso *být*, které tvoří své tvary z různých kmenů (např. *jsem, budu, byl bych*), a dále slovesa *jíst, vědět, vidět, mít, chtít* a *jít*, která mají různě nepravidelné tvary. Poučení o některých problematických tvarech najdeme např. ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost.

Všechna slovesa se klasifikují do pěti **tříd** a dále k jednotlivým **vzorům**, a to podle zakončení ve 3. os. j. č. oznamovacího způsobu přítomného času:

Některá slovesa jsou vidově nevyhraněná, např. *věnovat, informovat, obětovat*.
Jindy je rozdíl ve vidovém významu spojen s dvojím lexikálním významem, např.
Na kterou stranu se kácený strom nakláni, tam i padne.
- dokonavé,
Ten oblek ti dobře padne.
- nedokonavé.

Ukázka 3: Nakladatelství Didaktis – Odmaturuj z českého jazyka

Mluvnické kategorie sloves *aneb* Na mnoho způsobů

Já jít domů. Tak se občas paroduje mluva cizinců. Některé indiánské jazyky tak ovšem opravdu vypadají a vše vyjadřují jedním jediným tvarem. Jiné jazyky jsou naopak složitější, třeba v nenetštině má sloveso 16 způsobů. Který z případů byste si vybrali a v čem vidíte jeho výhody a nevýhody? A co všechno vlastně umí sloveso vyjádřit?

SLOVESA

Slovesa (verba) označují činnost (např. *malovat*), stav (např. *sedět*) či změnu stavu (např. *vstát*). Do vět se začleňují v různých tvarech, jimiž vyjadřují své **mluvnické kategorie**: osobu, číslo, způsob, čas, rod a vid.

Sloveso pojmenovává činnost, stav či změnu stavu.

Osoba a číslo

Kategorie **osoby** ukazuje, zda podmět označuje:
- účastníky komunikace: autora sdělení – **1. osoba**, příjemce – **2. osoba**,
- někoho, kdo v daném případě není účastníkem komunikace – **3. osoba**.

Slovesa obvykle vyjadřují všechny osoby; označují-li ale pocity a tělesné stavy (např. *je jí smutno*, ***bolí ji v krku***) či přírodní jevy (např. ***prší***), tvoří jen 3. osobu.

S osobou úzce souvisí **číslo**. Označuje protiklad počtu jeden u **čísla jednotného** a více než jeden u **čísla množného** a týká se množství původců děje (např. *já čtu* × *my čteme*) či objektů děje (např. *dům se staví* × *domy se staví*).

V komunikaci často dochází k **posunům v čísle**, např.:
- U vykání se místo jednotného čísla užívá množné (např. *Jak se máte, Evo?*).
- Místo jednotného čísla někdy jeden mluvčí užívá 1. osobu množného čísla:
  - k vyjádření skromnosti – **autorský plurál** (např. *Jak jsme uvedli…*),
  - k vyjádření své moci – **majestátní plurál** (např. *My, král český, říkáme…*).

Způsob a čas

Způsob vyjadřuje vztah děje ke skutečnosti:
- **Oznamovací způsob** skutečnost konstatuje (např. *Už jde.*).
- **Podmiňovací způsob** vyjadřuje závislost na podmínce (např. ***Šel by**, kdyby…*).
- **Rozkazovací způsob** hodnotí děj jako nutný a vyjadřuje různé odstíny výzvy: přání, prosbu, rozkaz aj. (např. *Mlč!*). Výzvu ale může vyjádřit i oznamovací a podmiňovací způsob a infinitiv (např. *Mlčíš? Zmlkl bys? Mlčet!*).

U tvarů oznamovacího způsobu se uplatňuje i kategorie **času**. Ta zařazuje děj na časovou osu vzhledem k době, kdy sdělení vzniklo:
- **Čas minulý** vyjadřuje děj předcházející této chvíli (např. *jedl*).
- **Čas budoucí** vyjadřuje děj, který bude teprve následovat (např. *bude jíst*).
- **Čas přítomný** vyjadřuje děj právě probíhající (např. *jí*). Lze jím ale vyjádřit i minulost (tzv. historický prézens, např. *V roce 1836 Mácha **umírá**.*), budoucnost (např. *Zítra **odjíždí**.*) a obecnou platnost (např. *Dvakrát tři **je** šest.*).

Rod

Slovesný rod vyjadřuje vztah mezi původcem děje a podmětem:
- U **činného rodu** je název původce děje podmětem (např. *Vítr **zabouchl** okno.*).
- U **trpného rodu** není název původce děje podmětem (např. trpný rod opisný: *Okno **bylo zabouchnuto** větrem.*; trpný rod zvratný: *Okno **se zabouchlo**.*).

Vid

Vid popisuje schopnost/neschopnost slovesa vyjádřit aktuální přítomnost:
- Sloveso **nedokonavého vidu** umí vyjádřit přítomnost (např. *dělá*).
- Sloveso **dokonavého vidu** přítomnost vyjádřit nedokáže – přítomným tvarem vyjadřuje budoucnost (např. *udělá*).

Existují i **slovesa obouvidová**, která mohou být podle kontextu dokonavá i nedokonavá (např. *právě o tom informuji kolegy* × *zítra o tom informuji vás*).

TVARY SLOVES

Ty slovesné tvary, které vyjadřují osobu a způsob, se nazývají **určité** (např. *Běžte!* – 2. osoba, způsob rozkazovací). Tvary, které tyto kategorie nevyjadřují, označujeme jako **neurčité**. Takovým tvarem je infinitiv (např. *jít*) či příčestí činné. To samo o sobě vyjadřuje rod (činný), ale osobu ani způsob ne (např. *šel*; na rozdíl od minulého času *on šel* – 3. osoba).

Určitý slovesný tvar vyjadřuje osobu a způsob.

Neurčitý slovesný tvar nevyjadřuje osobu ani způsob.

1. Určete osobu, číslo, způsob a čas u tvarů *plakala, šli byste, uteč, budu psát*.
2. Vymyslete tři dvojice vět (s týmž slovesem), které se liší slovesným rodem.
3. Určete vid u sloves *nastříhali, přichází, přijít, jdeš, vyprávíme, vypravit*.

Příklady

Sloveso
- **Vyjadřující činnost:** *číst, vyprávět, nakupovat*
- **Vyjadřující stav:** *bdít, ležet, existovat*
- **Vyjadřující změnu stavu:** *zestárnout, zčernat*

Určitý slovesný tvar
- **Oznamovací způsob:**
  - **přítomného času nedokonavých sloves:** *čtu*
  - **budoucího času:** *přečtu, budu číst*
  - **minulého času:** *četl jsem*
- **Rozkazovací způsob:** *čti!*
- **Podmiňovací způsob:**
  - **přítomný:** *četl bych*
  - **minulý:** *byl bych (býval) četl*
- **Trpný rod:**
  - **opisný:** *byl/bude/je čten*
  - **zvratný:** *čte se*

Neurčitý slovesný tvar
- **Infinitiv:** *číst*
- **Příčestí:**
  - **činné:** *četl*
  - **trpné:** *čten*
- **Přechodník:**
  - **přítomný:** *čta, čtouc, čtouce*
  - **minulý:** *přečet, přečetši, přečetše*

Souvislosti

Prším, pršíš, pršíte

Některá slovesa sice dokážou vyjádřit jen 3. osobu, ve zvláštních komunikačních situacích se však s nimi můžete setkat i v osobě jiné. Třeba když chce autor sdělení na příjemce esteticky zapůsobit. Příkladem může být román českého spisovatele Pavla Kohouta s názvem Sněžím. I když sloveso *sněžit* běžně užíváme jen ve tvaru *sněží* a v souvislosti s počasím, hrdinka románu má zvyk své pocity popisovat jako přírodní jevy. Při pláči třeba používá tvar *prším* a v tragickém závěru vyjadřuje smutek právě slovem *sněžím*, který dal název celé knize.

Spisovatel Pavel Kohout

Zkuste si vzpomenout na název knihy, filmu nebo text písně, který obsahuje výraz či tvar, jenž se běžně neužívá.

Odkazy

mluvnická kategorie → s. 41 (J)
podmět → s. 53 (J)
účastník komunikace → s. 8 (Ú)
autor sdělení, příjemce → s. 8 (Ú)

Ukázka 4: Nakladatelství Didaktis – Komunikace v českém jazyce pro střední školy

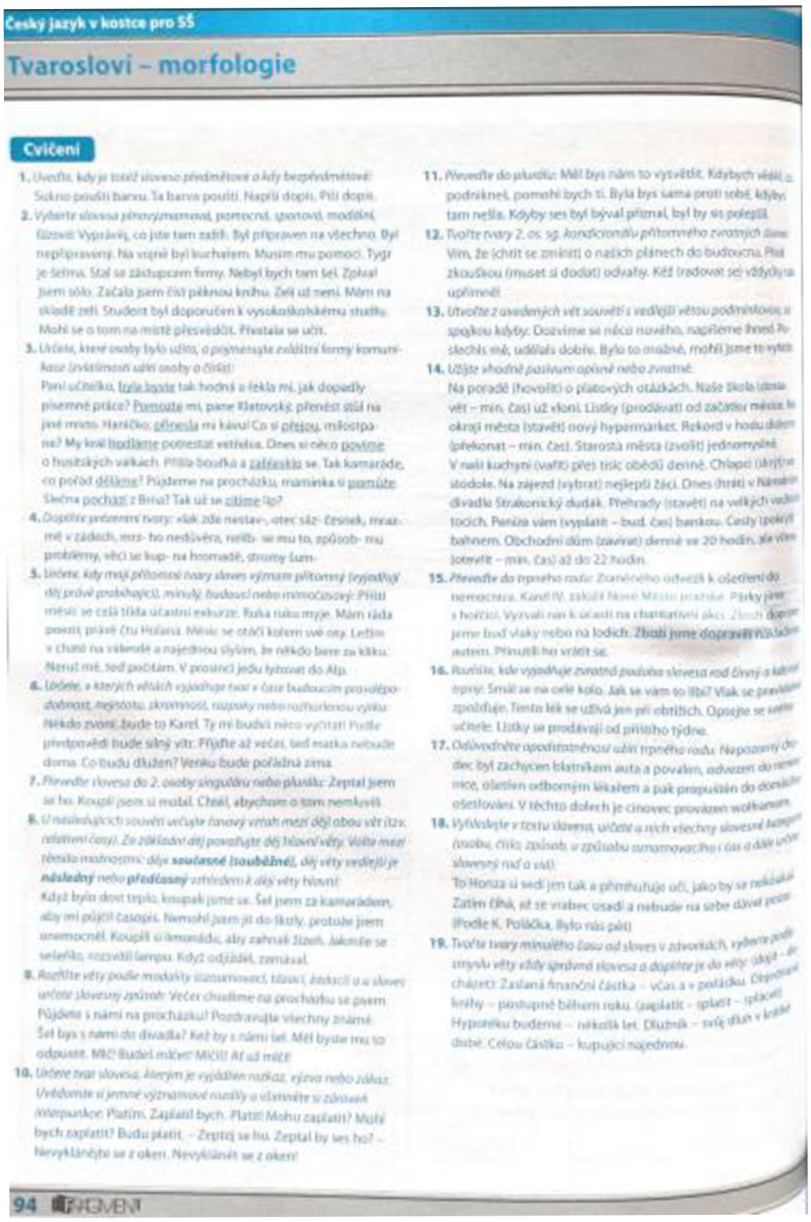

Český jazyk v kostce pro SŠ

Tvaroslovi – morfologie

Cvičení

1. *Uveďte, kdy je totéž slovesо předmětové a kdy bezpředmětové:*
Sukno použili barvu. Ta barva použití. Napíšu dopis. Píši dopis.

2. *Vyberte slovesa jednovýznamová, pomocná, spojovací, modální, fázová:* Vypráví, co jste tam zažil. Byl připraven na všechno. Byl nepřipravený. Na vojně byl kuchařem. Musím mu pomoci. Tygr je šelma. Stal se zástupcem firmy. Nebyl bych tam šel. Zpíval jsem sólo. Začala jsem číst pěknou knihu. Žeň už není. Mám na skladě zeli. Student byl doporučen k vysokoškolskému studiu. Mohl se o tom na místě přesvědčit. Přestala se učit.

3. *Určete, které osoby bylo užito, a pojmenujte zvláštní formy komunikace (zvláštnosti užití osoby a čísla):*
Paní učitelko, byla bych tak hodná a řekla mi, jak dopadly písemné práce? Pomoziete mi, pane Klatovský, přenést stůl na jiné místo. Haničko, přinesla mi kávu! Co si přejou, milostpane? My král hodláme potrestat vetřelce. Dnes si něco povíme o husitských válkách. Přišla bouřka a zatáhla se. Tak kamarádi, co pořád děláme? Půjdeme na procházku, maminka si pomůže. Slečna pochází z Brna? Tak už se zítíme lip?

4. *Dopište přízvomné tvary: «lák zde nestav-, otec sáz- česnek, mrazmě v zádech, mrz- ho nedůvěra, neléb- se mu to, způsob- mu problémy, věci se kup- na hromadě, stromy šum-*

5. *Určete, kdy mají přítomné tvary slovesa význam přítomný (vyjadřují děj právě probíhající), minulý, budoucí nebo mimočasový:* Příští měsíc se celá třída účastní exkurze. Ruka ruku myje. Mám ráda pivovit, právě čtu Hašlara. Měsíc se otáčí kolem své osy. Letím v chatě na valenské a najednou slyším, že někdo bere za kliku. Nerušit mě, teď počítám. V prosinci jedu lyžovat do Alp.

6. *Určete, v kterých větách vyjadřuje tvar v čase budoucím pravděpodobnost, nejistotu, zkrmnost, rozpaky nebo rozhorlenou výzvu:* Někdo zvoní, bude to Karel. Ty mi budeš něco vyčítat! Podle předpovědi bude silný vítr. Přijďte až večer, teď matka nebude doma. Co budu dlužen? Venku bude pořádná zima.

7. *Převeďte slovesa do 2. osoby singuláru nebo plurálu:* Zeptal jsem se ho. Koupil jsem si molal. Chtěl, abychom o tom nemluvili.

8. *U souvětí s vztahem určujte časový vztah mezi dějí obou vět (tzv. relativní čas). Za základní děj považujte děj hlavní věty. Volte mezi těmito možnostmi: děje* ***současné (souběžné)****, děj věty vedlejší je* ***následný*** *nebo* ***předčasný*** *vzhledem k ději věty hlavní:*
Když bylo dost teplo, koupali jsme se. Šel jsem za kamarádem, aby mi půjčil časopis. Nemohl jsem jít do školy, protože jsem onemocněl. Koupil si limonádu, aby zahnal žízeň. Jakmile se setemlo, rozsvítil lampu. Když odjížděl, zamával.

9. *Rozlište věty podle modality (oznamovací, tázací, rozkazovací) a u slovesa určete slovesný způsob:* Večer chodíme na procházku se psem. Půjdete s námi na procházku? Pozdravujte všechny známé. Šel bys s námi do divadla? Kéž by s námi šel. Měl byste mu to odpustit. Mlč! Budeš mlčet! Mlčí! Ať už mlčí!

10. *Určete tvar slovesa, kterým je vyjádřen rozkaz, výzva nebo zákaz. Uvědomte si jemné významové rozdíly a všimněte si zároveň interpunkce:* Platím. Zaplatil bych. Platit! Mohu zaplatit? Mohl bych zaplatit? Budu platit. – Zeptej se ho. Zeptal by ses ho? – Nevykláněejte se z oken. Nevykláněít se z oken!

11. *Převeďte do plurálu:* Měl bys nám to vysvětlit. Kdybych věděl, to podniknul, pomohl bych ti. Byla bys sama proti sobě, kdyby tam nešla. Kdyby ses byl bývval přiznal, byl by sis polepšil.

12. *Tvořte tvary 2. os. sg. kondicionálu přítomného zvratných sloves:* Vím, že (chtít se zmínit) o našich plánech do budoucna. Před zkouškou (muset si dodat) odvahy. Kéž (radovat se) vždycky upřímně!

13. *Utvořte z uvedených vět souvětí s vedlejší větou podmínkovou, s spojkou kdyby:* Dozvíme se něco nového, napíšeme hned. Poslechls mě, udělals dobře. Bylo to možné, mohli jsme to vyřešit.

14. *Užijte vhodně pasivum opisné nebo zvratné:*
Na poradě (hovořit) o platových otázkách. Naše škola (otevřít – min. čas) už vkoni. Lístky (prodávat) od začátku měsíce. Na okraji města (stavět) nový hypermarket. Rekord v hodu diskem (překonat – min. čas). Starosta města (zvolit) jednomyslně. V naší kuchyni (vařit) pře tisíc obědů denně. Chlapci (okrýt) se stodole. Na zájezd (vybrat) nejlepší žáci. Dnes (hrát) v Národním divadle Strakonický dudák. Přehrady (stavět) na velkých vodních tocích. Peníze vám (vyplatit – budoucí čas) bankou. Cesty (pokrýt) bahnem. Obchodní dům (zavírat) denně ve 20 hodin, ale vlak (otevřít – min. čas) až do 22 hodin.

15. *Převeďte do trpného rodu:* Zraněného odvezli k ošetření do nemocnice. Karel IV. založil Nové Město pražské. Psaky jsme s hořčicí. Vyzvali nás k účasti na charitativní akci. Zboží dopravujeme buď vlaky nebo na lodích. Zboží jsme dopravili nákladním autem. Přinutili ho vrátit se.

16. *Rozlište, kde vyjadřuje zvratná podoba slovesa rod činný a kdyby opyr:* Smál se na celé kolo. Jak se vám to líbí? Vlak se pravidelně zpožďuje. Tento lék se užívá jen při obtížích. Opojte se vetře učitele. Lístky se prodávají od příštího týdne.

17. *Odůvodněte opodstatněnou užití trpného rodu:* Nepozorný chodec byl zachycen blatníkem auta a povalen, odvezen do nemocnice, ošetřen odborným lékařem a pak propuštěn do domácího ošetřování. V těchto dobách je cínovec prováděn wolframem.

18. *Vyhledejte v textu slovesa, určete u nich všechny slovesné kategorie (osobu, číslo, způsob, u způsobu oznamovacího i čas a dále určete slovesný rod u vět):*
To Honza si sedí jen tak a přimhuřuje oči, jako by se nekoukal. Zatím čeká, až se vrabec usadí a nebude na sebe dávat pozor. (Podle K. Poláčka, Bylo nás pět)

19. *Tvořte tvary minulého času od sloves v závorkách, vyberte podle smyslu věty vždy správné sloveso a dopište je do věty:* (dojít – docházet): Zaslaná finanční částka – včas a v pořádku. Dlužné knihy – postupně během roku. (zaplatit – splatit – spláceti): Hypotéku budeme – několik let. Dlužník – svůj dluh v krátké době. Celou částku – kupující najednou.

94 FRAGMENT

Ukázka 5: Nakladatelství Fragment – Český jazyk v kostce

	minulý čas	přítomný čas	budoucí čas
dokonavá	*přečetl jsem*	–	*přečtu*
nedokonavá	*četl jsem*	*čtu*	*budu číst*

- **vidové protějšky** – některá slovesa tvoří vidové dvojice[126]:
  - slovesa dokonavá z nedokonavých pomocí předpony (*o-, vy-, na-, po-, roz-, u-, z-, za-* apod.): *psát – opsat, krmit – vykrmit, bourat – nabourat, chválit – pochválit, plakat – rozplakat se, vidět – uvidět, cestovat – zcestovat, barvit – zabarvit* apod.
  - slovesa nedokonavá z dokonavých – změnou kmenotvorné nebo slovotvorné přípony: *říct – říkat, skočit – skákat, koupit – kupovat, poslat – posílat, snést – snášet, uklidit – uklízet, ztratit – ztrácet* apod.
  - ze slovesa nedokonavého je předponou utvořeno slovese dokonavé a z něho opět sloveso nedokonavé: *běžet – vyběhnout – vybíhat, dělat – vydělat – vydělávat, sypat – posypat – posypávat, fouknout – sfouknout – sfoukávat, loupat – oloupat – oloupávat, skákat – nad/skočit – nadskakovat* apod.
- **slovesa obouvidá** – vyjadřují jak dokonavost, tak nedokonavost v závislosti na kontextu, jsou to především slovesa vzniklá z cizích základů: *organizovat, absolvovat, sportovat*
  - čeština má silnou tendenci vytvářet vidové dvojice, proto se pomocí předpony vytvářejí slovesa dokonavá i u některých sloves z cizích základů, např. *zasportovat si* (ale např. *zorganizovat* není ještě kodifikované)
- **slovesa pouze nedokonavá** – slovesa modální a některá stavová: *muset, chtít, vědět, smět, umět, žít, stát, viset, vypadat* apod.
- **slovesa pouze dokonavá** – *nadchnout, naplakat se, vynadívat se*

Třídění sloves podle časování – slovesné třídy a vzory

- slovesa se klasifikují podle kmene přítomného – pomůckou je zakončení 3. osoby čísla jednotného přítomného času do pěti tříd:

Ukázka 6: Nakladatelství Fragment – Nový český jazyk v kostce

126 Pro rozpoznání vidu může pomoci mnemotechnická pomůcka: pro sloveso lze vytvořit tvar budoucího času pomocí *budu* + infinitiv – pak je to sloveso nedokonavé (je *„nedokonalé" a potřebuje pomocné sloveso *být*); v opačném případě je dokonavé (je *„dokonalé").

Ukázka 7: Nakladatelství Fragment – Nový český jazyk v kostce

Kategorie vidu

85. Rozdělte slovesa na dokonavá, nedokonavá a obouvidová:

sdílet, telefonovat, posílat, zkoušet, vytvořit, havarovat, vypadat, obětovat, plakat, potkávat, zasmát se, narodit se, udržet, jmenovat, zvěstovat, zčervenat, stanovit, přijít, chodit, mrknout, naplánovat, věnovat, absolvovat

dokonavá	nedokonavá	obouvidá

86. Určete u sloves slovesný vid, doplňte sloveso, které tvoří vidovou dvojici (např. vařit N – uvařit D):

kupovat – .....
ztrácet – .....
vypít – .....
napsat – .....
vyhrát – .....
zapomenout – .....
mýt – .....
opravovat – .....
učit se – .....
ztratit se – .....

87. Převeďte sloveso z nedokonavého vidu na dokonavý pomocí předpony a z vámi vytvořeného slovesa opět na nedokonavý vid (pokud je to možné):

pracovat – .....
dělat – .....
spát – .....
jíst – .....

63

Ukázka 8: Nakladatelství Fragment – Nová cvičení z českého jazyka v kostce

Vyberte si jedno z muzeí a vypracujte projekt o jeho sbírkách.

3. Slovesný vid

Křída

Když jste se narodili, byli jste docela maličcí a pak jste rostli a byli větší a větší. S křídami je to jiné. Napřed jsou veliké, ale jak stárnou, jsou menší a menší, až z nich zbude jenom trocha prášku.

Na začátku leží křída v papírové krabičce a sní o tom, jaké nádherné věci v životě nakreslí. Chtěla by nakreslit moře s majákem a lodí, která pluje v dálce na pozadí křídových útesů, chtěla by nakreslit slunce, jak se zrcadlí v modré hladině, chtěla by nakreslit velikou vzducholoď, která letí kolem malého bílého mráčku, chtěla by nakreslit bílé motýly.

Křída = sedimentální druh jemnozrnného vápence bělavé barvy vzniklého rozpadem schránek mořských mikroorganismů.
Jmenujte názvy moří a vyhledávejte je na nástěnné mapě světa či v atlasech.

Víte, kde se nacházejí křídové útesy? Ukažte si tato místa na mapě.

Epocha **druhohory** se dělí na periody:
trias
jura
_____(doplňte)

23

Ukázka 9: Nakladatelství Fraus – Český jazyk pro základní školy a víceletá gymnázia

TVAROSLOVÍ

Vidové dvojice:

sloveso dokonavé		sloveso nedokonavé
uvidí	-	vidí
napíše	-	píše
naučí se	-	učí se
řekne	-	říká
koupí	-	kupuje
hodí	-	hází
nakoupí	-	nakupuje
vyhodí	-	vyhazuje
přinese	-	přináší
přijde	-	přichází

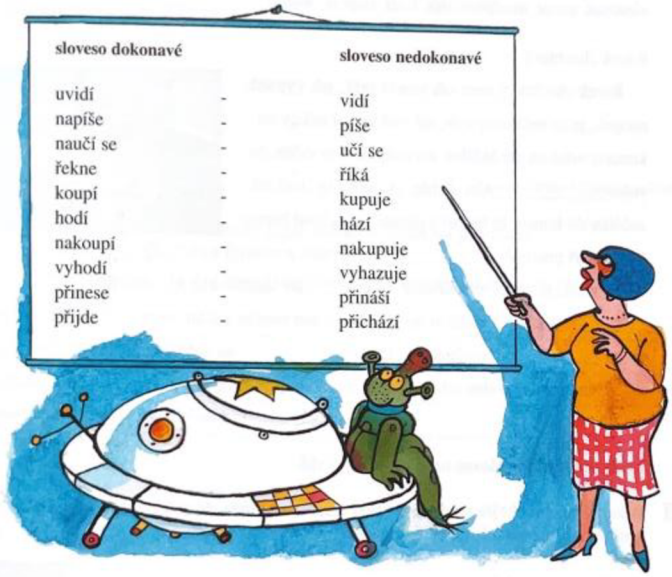

1 **Určete vid u podtržených sloves v úvodním textu na str 23 a 24.**

2 **Vyberte si jednu řadu sloves, určete u všech sloves vid a pak použijte tato slovesa v krátkém vypravování:**

1. řada – *uvařit, zavařovat, převařit, dovařit, nezavařit, povařit, svařit, vyvařovat, vařit, navařit, vyvařit, nevařit*
2. *skočit, doskočit, skákat, poskočit, poposkakovat, vyskočit, přeskočit, nevyskakovat, neskočit, seskočit, uskočit, naskočit*

3 **Najděte v každé řadě jedno sloveso, které je jiného vidu než ostatní:**

a) prodat, zaprodat, vyprodat, prodávat, odprodat
b) říkat, zaříkat, naříkat, vyříkat, neříkat
c) nosit, vynosit, unosit, obnosit, donosit, odnosit
d) obíhat, dobíhat, vybíhat, sbíhat, zaběhat
e) sedět, posedět, vysedět, nasedět, odsedět, přesedět

4 **a) Tvořte tvary následujících sloves v jednotlivých časech a rozhodněte, ke kterému vidu slovesa patří:**

užívat, vznikat, dopsat, vypisovat, děkovat, nést, pracovat, obsahovat

b) Dokážete utvořit ke slovesům z úkolu a) vidové protějšky?

Všimněte si, že slovesa se často odvozují ze sloves opačného vidu předponou nebo příponou.

Vyjadřují slovesný vid slovesa v cizím jazyce, kterému se učíte?

Co umíte uvařit? Prozraďte nějaký dobrý rodinný recept.

Jak tvoří budoucí čas slovesa **jet, jít** nebo **běžet**?

Ukázka 10: Nakladatelství Fraus – Český jazyk 8 pro ZŠ a víceletá gymnázia

Slovesný vid

1 a) Ještě před čtením textu zapište do tabulky, co už víte o slovesném vidu a co byste chtěli vědět:

Vím	Chci vědět

Dozvěděl/a jsem se

Slovesný vid vyjadřuje významovou složku slovesného děje. Na základě slovesného vidu dělíme slovesa na **dokonavá** a **nedokonavá**, která se od sebe **liší vztahem k ukončenosti děje.**

Slovesa dokonavá (perfektivní) vyjadřují, že **děj buď byl ukončen** *(přečetla jsem dopis)*, nebo **bude ukončen** *(přečtu dopis)*.

Slovesa dokonavá nemohou vyjádřit aktuální přítomný čas. Přítomné tvary těchto sloves vyjadřují čas budoucí **(zazpívá, napíše)**.

Jako pomůcka při určení vidu může sloužit tvar budoucího času. Zopakujte si (viz tvary jednoduché a složené), jakými tvary tvoří budoucí čas slovesa dokonavá a nedokonavá.

Ukázka 11: Nakladatelství Fraus – Mluvnice: Učebnice českého jazyka pro SŠ

Slovesa nedokonavá (imperfektivní) se k faktu **ukončení děje nevyjadřují**, a to ve všech časech: v minulosti *(četla jsem dopis)*, přítomnosti *(čtu dopis)* i v budoucnosti *(budu číst dopis)*. Lze také říci, že vyjadřují **děj** jako **neohraničený, prostě probíhající.**

Nedokonavé sloveso je z hlediska vidu nepříznakové, může ho být užito i místo slovesa dokonavého *(Jana už šla domů = odešla)*.

Slovesa párová jsou taková, která **tvoří dvojice lišící se jen videm**, např. *říct – říkat, psát – napsat*. Základním tvarem je u většiny sloves forma nedokonavá.

Všimněte si užívání sloves různého vidu v rozkazovacím způsobu. V kladném rozkazu (příkazu) se užívají slovesa dokonavá **(Zavři okno! Půjč ji to!)**, zatímco v záporném rozkazu (zákazu) slovesa nedokonavá **(Nezavírej okno! Nepůjčuj ji to!)**. Tyto záporné rozkazy mají obvykle platnost delší dobu. Záporný rozkaz vyjádřený dokonavým slovesem se týká jen aktuální situace, může mít např. význam varování **(Nezavři mi to okno!)**.

Vidové dvojice tvoří:

a) **Slovesa dokonavá z nedokonavých – předponou** *(počítat – vypočítat)*.

V češtině je jen málo předpon, které **mění pouze vid slovesa** (prostě vidové předpony): *o-, vy-, na-, po-, u-, z-, ze-*. Někdy i ony mají ještě další funkce *(psát – opsat)* a vidovou dvojici netvoří. Většina českých předpon mění tedy kromě vidu i význam slovesa. Aby byla slova ve dvojicích utvořených předponou považována za vidové protiklady, nesmějí být významově příliš vzdálena.

b) **Slovesa nedokonavá z dokonavých – změnou kmenotvorné nebo slovotvorné přípony** *(říci – říkat, koupit – kupovat, dát – dávat)*.

Některé vidové dvojice jsou tvořeny od různých základů **(vzít – brát, složit – skládat)**.

c) V některých případech je ze **slovesa nedokonavého** utvořeno **předponou sloveso dokonavé** a z něho pak zase **příponou sloveso nedokonavé** *(nést – přinést – přinášet)*.

Slovesa nepárová vidové dvojice netvoří:

a) **Slovesa obouvidá**
Vyjadřují **jak dokonavost**, tak **nedokonavost**, ovšem v konkrétním kontextu mají jeden vid, např. *věnovat, darovat, aktualizovat, citovat* (*Sportování věnuji mnoho času.* – vid nedokonavý × *Knihu ti po jejím vydání věnuji.* – vid dokonavý).

b) **Slovesa pouze nedokonavá (imperfektiva tantum)**
Mají jen **tvar pro nedokonavý vid**. Jsou to slovesa **způsobová**: *muset, moci, smět, mít, chtít*, a **stavová**, *např. být, spát, znát*.

c) **Slovesa pouze dokonavá (perfektiva tantum)**
Mají jen **tvar pro dokonavý vid**, např. *nadchnout, přimět*. V češtině jsou ojedinělá.

Násobenost a nenásobenost

Slovesa nenásobená vyjadřují **děj probíhající/proběhlý jednou**, neopakovaně. Tuto schopnost mají slovesa dokonavá i nedokonavá *(jdu domů, rozběhl se, omládl)*.

Slovesa násobená vyjadřují **děj probíhající opakovaně**. Násobená jsou převážně nedokonavá slovesa *(nosit, nosívat, říkat, říkávat, chodit, chodívat)*. Násobený děj mohou vyjadřovat i některá dokonavá slovesa odvozená předponou obvykle od nedokonavých násobených sloves (*pootvíral všechna okna* = jedno po druhém).

1 b) Po přečtení textu vyplňte 3. sloupec tabulky. Řekněte, které vaše informace z 1. a 2. sloupce text potvrdil, či vyvrátil.

2 Které tvrzení nejpřesněji odpovídá obsahu textu?
a) Všechna slovesa, která v češtině netvoří vidové dvojice, se označují jako obouvidá.
b) V češtině existují slovesa, která mají jen jeden vid.
c) Slovesa nepárová většinou vidové dvojice netvoří.

Ukázka 12: Nakladatelství Fraus – Mluvnice: Učebnice českého jazyka pro SŠ

měli	jedli	zapomněli	přepadl
mají	jedí	–	–
budou mít	budou jíst	zapomenou	přepadne

Slovesa jako *mít (měl, má, bude mít), jíst (jedl, jí, bude jíst)* vyjadřují **neohraničený, stále probíhající děj**, nelze u nich stanovit ani začátek, ani konec děje. Jsou to **slovesa nedokonavá**.
Slovesa jako *zapomenout (zapomněl, zapomene), přepadnout (přepadl, přepadne)* vyjadřují **ohraničený, ukončený děj**. Přítomné tvary těchto sloves vyjadřují čas budoucí. Jsou to slovesa **dokonavá**.
Schopnost slovesa vyjádřit dokonavost nebo nedokonavost děje se nazývá **slovesný vid**. Všechny tvary téhož slovesa (*mít, má, měl, bude mít, měj, měl by, byl by měl...; zapomenout, zapomenu, zapomněl, zapomeň, zapomněl by, byl by zapomněl...*) vyjadřují stejný vid. Abychom poznali, zda sloveso je vidu nedokonavého nebo dokonavého, musíme vycházet z přítomných tvarů.

1. a) *Jak vyjadřují budoucí čas slovesa nedokonavá a jak slovesa dokonavá?*
b) *Vyhledejte ve výchozím textu slovesa. Uveďte je ve 3. osobě jednotného čísla přítomného tvaru a určete, zda je to sloveso dokonavé, nebo nedokonavé.*
c) *Kterými slovními druhy může být slovo* hovězí*?*
d) *Vysvětlete význam slova* ráhno.
e) *Napište krátké vyprávění o nějaké veselé příhodě. Podtrhněte v něm vždy celý tvar sloves a uveďte, zda jsou to slovesa nedokonavá, nebo dokonavá.*

2. *Příčestí minulá převeďte do 3. osoby tvaru přítomného a určete vid:*
připravil, nakoupil, vypracoval, proběhl, klopýtal, říkal, zarůstal, promlouval, zaházel, vylámal, procházel, vystrkoval, vyrostl, klopýtl, napsal, vykreslil, proplouval, užasl, objímal, ztichl

Slovesa nedokonavá se **od sloves dokonavých** tvoří **pomocí přípon**; někdy toto tvoření doprovázejí i **změny kořenových samohlásek a souhlásek**. Slovesa nedokonavá takto vytvořená mají stejný význam, a liší se tedy jen videm:

dát – dávat	*nakoupit – nakupovat*	*sklidit – sklízet*
zamést – zametat	*vytřít – vytírat*	*zjistit – zjišťovat*

Slovesa dokonavá se většinou tvoří **od sloves nedokonavých pomocí předpony**:

vařit – uvařit	*tvořit – stvořit*	*opakovat – zopakovat*

Ukázka 13: Nakladatelství SPN – Český jazyk 8 pro ZŠ

CVIČENÍ

1. *Určete slovesný vid:*
Jeho rodiče vypadají velmi dobře. Někomu vypadají vlasy velmi brzy. Napadá na jednu nohu. Do rána napadá mnoho sněhu.

2. *Vytvořte zákazy k těmto příkazům. Můžete-li užít kromě slovesa nedokonavého i sloveso dokonavé, vysvětlete rozdíl ve významu obou vyjádření:*
Zavři kohoutek. Pusť vodu. Jdi tam. Sedni si na stoličku. Vezmi si kabát. Hoď mi ten míč. Pošli mi balíček. Kup mi tu vstupenku.

3. *Vyhledejte ty případy, kdy je užito z nějakého zvláštního důvodu sloveso nedokonavé, a jeho užití vysvětlete.*
Četl jsi tu knihu? Ty šaty jste si šila sama? Obrazy na Staroměstském orloji maloval Josef Mánes. Nezavírej oči. Ručně pletené housky jsou chutné. Rád jím dušenou kapustu. Tu knihu jsem si vázal sám.

Ukázka 14: Nakladatelství SPN – Český jazyk pro SŠ

3.2.2.2.5 SLOVESNÝ VID

3.2.2.2.5.1 NEDOKONAVOST A DOKONAVOST

** *Shrňte, co jste se dověděli v kapitole věnované slovesnému času a v kapitole věnované slovesnému rodu o vidu.*

Poznali jste, že děj současný s promluvou vyjadřují jen slovesa nedokonavá. Jen nedokonavá jsou např. modální slovesa a jiná slovesa netvořící běžně trpný rod opisný, tj. slovesa stavová (*stát, spát, ležet*). Základní je vid nedokonavý. Dokladem toho je, že místo dokonavého slovesa můžeme někdy užít sloveso nedokonavé: *Kdo ti šil ten kabát?* místo *Kdo ti ušil ten kabát? Pokoj mi maloval můj kamarád* místo *Pokoj mi vymaloval můj kamarád.*

Videm rozumíme schopnost slovesa vyjadřovat **nedokonavost** a **dokonavost**. **Slovesa nedokonavá** vyjadřují děj probíhající, neohraničený: *zpívám, běží, psal, mluvil, budeš pracovat, budeme číst.* **Slovesa dokonavá** vyjadřují děj pojatý jako celistvý, ohraničený: *zazpívám, přiběhl, napsal, promluvil, vypracuješ, dočteme se.*

Slovesa nedokonavá se liší od dokonavých právě jen tím, zda vyjadřují, nebo nevyjadřují děj neohraničený, nebo ohraničený. Takováto dvě slovesa tvoří **vidovou dvojici**.

** *Přečtěte vidové dvojice uvedené ve výkladu. Jakým způsobem vznikla dokonavá slovesa?*

** *Všimněte si, v kterých časech se slovesa obou vidů užívají.*

** *Pokuste se nyní uvést slovesa nedokonavá k následujícím slovesům dokonavým a zároveň povězte, kterými prostředky se tato slovesa tvoří:* koupit, rozepsat, nadhodit, sednout si, říci, rozbít.

Z předcházejících příkladů můžeme vyvodit, že slovesa dokonavá se z nedokonavých tvoří hlavně předponami (např. *na-, za-, vy-*), nedokonavá z dokonavých příponami (hlavně *-ova-, -va-* ...).

Slovotvornými procesy může z jednoho slovesa postupně vznikat celá řada sloves:

nese – přinese – přináší – přinášívá
veze – přiveze – přiváží – přivážívá

hodit – hází – vyhází – vyhazuje
bodne – bodá – probodá – probodává

Ukázka 15: Nakladatelství SPN – Český jazyk pro 2. ročník SOŠ

Srovnej:

Minulost	Přítomnost	Budoucnost
skákal jsem *skočil jsem*	*skáču* –	*budu skákat* *skočím*

Z jiného hlediska lze rozlišovat slovesný děj jako:
a) násobený, např. *vozí, hrává, sedává,*
b) nenásobený, např. *veze, hraje, sedí.*

Některá slovesa násobená mohou vyjádřit jen děj opakovaný, např. *hrává, sedává, spává,* jinými lze vyjádřit jak děj, který se opakuje, tak i děj neopakovaný, srov.: *běhá každé ráno po zahradě – běhá nepřetržitě už půl hodiny.*

Ukázka 16: Nakladatelství SPN – Český jazyk pro SOŠ a studijní obory SOU všech typů

➢ ÚKOLY A CVIČENÍ

S

1. *Určete vidový význam u následujících podstatných a přídavných jmen odvozených od sloves.*

Podnikání, vystavovaný, prosluněný, probíhající, honící, honicí.

2. *Určete vid sloves a vidový význam dějových jmen odvozených od sloves:*

1. Všichni se *rozutíkali* a z úkrytů pak s úděsem *hleděli* na *rozběsněného* nosorožce. 2. Druhou branku *střílel* Jágr, *proniknuvší* po pravém křídle až před brankáře. 3. Tento přístroj *dokáže* pracovat i v těch nejsložitějších podmínkách. 4. Pokusné kultury *narostou* každý den o dvojnásobek svého původního množství. 5. *Nechoď*, Vašku, s pány na led! Pán *uklouzne*, a jak *je* to dál, *víme* všichni. 6. Společně *pojídali* šašlik, *upečený* na primitivním roštu. 7. Od moře vane *osvěžující* větřík, *vřískání koupajících se* dětí vytváří tu správnou kulisu letní dovolené.

3. *Která z uvedených sloves jsou nepárová, která obouvidová? Správnost řešení prokažte užitím obouvidových sloves* ve *větách.*

Obelstít, stanovit, udeřit, vyslyšet, předčit, uvíznout, obtěžovat, věnovat, hodit se, ovívat se, překonat, obejít se, stačit, praštit, sklouznout, ubírat se, vyhrožovat, přesytit, pohnout (s prací), vydržet, podezřívat, poradit si (s úkolem), vymlouvat se, využívat.

Ukázka 17: Nakladatelství SPN – Český jazyk pro 2. ročník gymnázií

SLOVESNÝ VID

1. Přečti si následující text.

Letos to udělám úplně jinak! Jsou sice Vánoce, všichni **očekávají** pod stromečkem hromadu dárků, ale stejně potom zjistí, že většina z nich se jim ani nehodí. Vždy jsem nákup dárků nechávala na poslední chvíli a koupila spoustu nepotřebných věcí. Takže letos dám všem něco, co se jim jistě bude hodit. Poukázku na peníze. Každý, ať **si vybere**, po čem touží. Vybrala jsem krásné obálky. **Napsala** na ně jména, zalepila a těšila se na to, co tomu ostatní řeknou. Neřekli nic. Ani jeden telefonát se nekonal. Bylo mi to líto. Asi za půl roku, když jsem dělala pořádek v pracovním stole, jsem objevila vánoční poukázky. Zapomněla jsem je do obálek vložit. Je pravda, že zapomínám často, ale toto se mi ještě nikdy nestalo. Dlouho **jsem se rozhodovala**, co s nimi provedu. Už vím, pořád kupuji něco pro ostatní, tak si za ně jednou nakoupím něco pro sebe!

a) **Vysvětli, jak se ve vyjádření děje liší slovesa *zapomněla jsem* × *zapomínám*.**

b) **Tučně zvýrazněné slovesné tvary převeď do všech gramatických časů, které lze utvořit.**

c) **Podtržená slovesa užij vhodně ve vlastních větách a vysvětli, jak se významově liší.**

Slovesný vid

Jako slovesný vid označujeme schopnost či neschopnost slovesa vyjádřit aktuální přítomnost: nedokonavý vid vyjadřuje aktuální přítomnost, např. *čtu* (teď), dokonavý vid aktuální přítomnost nevyjadřuje, např. *přečtu* (za chvíli). V češtině většina sloves „žije v páru", to znamená, že mají dvojí vid – **nedokonavý** a **dokonavý**. Jedná se o tzv. **vidové dvojice** (např. *psát – napsat, vidět – uvidět, skákat – skočit*).

Nedokonavá slovesa – mohou vyjadřovat **minulý, přítomný** i **budoucí čas**;
- budoucí čas se u nedokonavých sloves tvoří pomocí **složeného tvaru budoucího času** (např. *budu psát, budu mlčet, budu dělat*);
- POZOR, některá slovesa pohybu vyjadřují budoucí čas jednoduchým budoucím časem, přesto jsou nedokonavá (např. *běžet – poběží*).

Dokonavá slovesa
- z dokonavých sloves můžeme vytvořit **pouze minulý a budoucí čas**;
- přítomný čas od dokonavých sloves nelze vytvořit, resp. tvarem pro přítomný čas vyjadřujeme budoucnost (např. *dočtu, napíšu, ukážu*);
- mohou také vyjadřovat děj, který se stal v jednom okamžiku (např. *sednout si, lehnout si, napít se, uslyšet*).

Slovesa nedokonavá se od sloves dokonavých často tvoří **pomocí přípon**: zamést (D) × *zametat* (N); *nakoupit* (D) × *nakupovat* (N); říct (D) × *říkat* (N).

Slovesa dokonavá se od sloves nedokonavých často tvoří **pomocí předpon:** *vařit* (N) × *navařit* (D); *psát* (N) × *přepsat* (D); *zrát* (N) × *dozrát* (D).

POZOR: některá slovesa mají **pouze jeden vid – nedokonavý**. Jedná se o slovesa: *být, muset, moct, chtít, smět*.

2. Od následujících nedokonavých sloves vytvoř pomocí předpon co nejvíce sloves dokonavých.

volat	pít	psát	plnit
dělat	číst	balit	jíst

3. Následující slovesa rozděl na dokonavá a nedokonavá.

vysvětlovat			dívat se	potkat
pronajímat	zavolat	spát	opravovat	rozbalit
	pomoct	potkat		

Ukázka 18: Vydavatelství Taktik – Hravá čeština: Učebnice pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

TVAROSLOVÍ

SLOVESNÝ VID

1. **Rozděl slovesa na dokonavá a nedokonavá a vytvoř z nich vidové dvojice.**

Dokonavý vid	Nedokonavý vid
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	

konstruujeme, zazpíval, zkonstruoval, vypije, zpívat, vyoperuje, zaskřípe, operuje, pije, probouzí se, skřípá, probudil se

2. **Z myšlenek malých školáků vypiš slovesa a urči u nich vid.**

Vypočítám si příklady z matematiky a potom namaluji obrázek pro svoji Adélku. Danovi nic neřeknu, protože by se na mě zlobil. Má Adélku velmi rád.

.....

.....

.....

Opiš si úlohu! Jen ať Tě nevidí paní učitelka!

.....

.....

3. **Zamysli se nad úvodním textem Zdeňka Opavy. Je pravdivý? Vysvětli spolužákům proč a do připravených rámečků napiš všechna slovesa z textu a urči u nich vid.**

Zjednodušeně nazýváme matematiku vědou o číslech a geometrických tvarech. Definujeme ji jako vědu o kvantitativních a prostorových vztazích reálného světa. Matematika se uplatňuje ve všech oblastech lidské činnosti. Matematika představuje pilíř veškerého technického pokroku. Jejím prostřednictvím jsme uskutečnili meziplanetární lety, poznali jsme jadernou energii, konstruujeme dokonalejší počítače.

Sloveso	Vid
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

4. **Přiřaď ke slovesům gramatické kategorie.**

rostli	3. osoba	minulý čas	oznamovací způsob	vid dokonavý
vymyslel	1. osoba	budoucí čas	oznamovací způsob	vid dokonavý
namočím	2. osoba	přítomný čas	oznamovací způsob	vid nedokonavý
odstraňuješ	3. osoba	minulý čas	oznamovací způsob	vid nedokonavý
sešli se	3. osoba	minulý čas	oznamovací způsob	vid dokonavý

Ukázka 19: Vydavatelství Taktik – Hravá čeština 8: Pracovní sešit pro 8. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

ROD

Slovesný rod je v různých jazycích obvykle dvojí, a to **činný (aktivum)** a **trpný (pasivum)**. Zatímco aktivum vyjadřuje děj, který podmět aktivně vykonává, pasivum vyjadřuje děj, kterým je podmět nějak zasažen (tj. který je „vykonáván na podmětu"). Lze říci, že **činný rod vyjadřuje, co dělá podmět**, zatímco **trpný rod vyjadřuje, co je děláno někým (něčím)**.

a | Rod činný

1. Srovnejte podmět a přísudek v těchto větách:
Zahradník zalil květiny. x Květiny byly zality zahradníkem.
Pošťák doručí dopis. x Dopis bude doručen pošťákem.

b | Rod trpný

Můžeme ho tvořit spojením **slovesa *být* v příslušném tvaru** (který odpovídá podmětu) a příčestí trpného od daného slovesa. Trpné příčestí se tvoří **příponami -en, -n, -t** (a dále podle rodu a čísla **-ena, -eno, -eni, -eny, -ena** apod.), připojením k minulému kmeni slovesa (*napsán, doprovázen, kupován, najat, tisknut a další*).
Příklady: *Chrám svatého Víta byl dostavěn až počátkem 20. století. Rukopisy byly nalezeny v době národního obrození. Nalezené věci byly odevzdány průvodčí. Obžalovaný byl vzat do vazby.*

Méně častá podoba trpného rodu je vytvořena pomocí **zvratného slovesa – pouze pro 3. os. jednotného čísla.**

Příklady: *Boty se přezouvají v šatně školy. Píše se o tom v novinách.*

2. Přečtěte si následující text a všimněte si, která slovesa vyjadřují děj průběhový, pokračující a která vyjadřují ukončený děj.

3. Najděte slovesa dokonavá a slovesa nedokonavá:
Procházím se parkem, který se nachází nedaleko hlavního náměstí v Turnově. Právě jsem koupila dárky Lucii, která slaví třicetiny. Miluje drahé kameny, tak jí dám náušnice s opály. Prodávají je v krámku u Muzea Českého ráje. Ještě jí napíšu blahopřání. Hledám chvilku klidu. Posadím se na lavičku uprostřed parku. Pozoruji děti, jak si hrají ve větvích lísek. Směji se a křičí tak, že si zacpu uši. Příště si vezmu sluchátka a budu poslouchat něco v rádiu. Konečně se soustředím a píšu:
Milá Lucie, přeji Ti zdraví, štěstí a ať se Ti daří vše, co děláš! To Ti přeje Eva.
Už se těším, až se uvidíme v sobotu na oslavě. Ještě musím hodit přání do schránky.

4. Porovnejte skupiny sloves v tabulce (ve 3. os. jednotného čísla).

VID

Vid (aspekt) je mluvnickou kategorií slovesa, která vystihuje vztah k plynutí času. Rozeznáváme dvě základní skupiny:

a | Ukončenost (perfektum) děje

U dokonavých sloves je děj ohraničený.

b | Neukončenost (imperfektum) děje

U nedokonavých sloves děj probíhá, pokračuje, není ohraničen.

5. Opravte správně větu, kterou říká cizinec na obrázku.

Pro cizince je v češtině velmi obtížné tvořit správné tvary budoucího času.

Dokonavá slovesa poznáme také podle toho, že nemohou vyjadřovat přítomný čas. Vyjadřují pouze děje, které se odehrály v minulosti nebo se teprve odehrají v budoucnosti. Tato slovesa tedy poznáme také podle toho, že od nich nemůžeme vytvořit přítomný čas. Tvarem pro přítomný čas vlastně vyjadřují budoucnost (*napíše, nakoupí, přečte*).

DOKONAVÁ A NEDOKONAVÁ SLOVESA

Sloveso	Nedokonavá slovesa (vyjadřují průběh, neukončený děj)			Dokonavá slovesa (vyjadřují dokončený děj)	
Infinitiv	*milovat*	*slavit*	*psát*	*koupit*	*napsat*
Minulý čas	*miloval*	*slavil*	*psal*	*koupil*	*napsal*
Přítomný čas	*miluje*	*slaví*	*píše*	*koupí*	*napíše*
Budoucí čas	*bude milovat*	*bude slavit*	*bude psát*	*koupí*	*napíše*

Ukázka 20: Vydavatelství Taktik – Český jazyk pro SŠ: Učebnice pro 2. ročník

16 Vytvořte k vidovým dvojicím rozkazovací způsob.

hodit – házet	zjistit – zjišťovat	ukázat – ukazovat .....
skákat – skočit	sadit – sázet	začít – začínat .....
sedět – sednout si	hledět – zahlédnout	vycházet – vyjít .....
uklízet – uklidit	sklonit – sklánět se	usmát se – usmívat se .....

Ukázka 21: Vydavatelství Taktik – Český jazyk pro SŠ: Pracovní sešit pro 2. ročník

Vid

DOKONAVÝ

Slovesa vyjadřují děj ohraničený, odehrává se jen v minulosti a v budoucnosti. Nelze vyjádřit přítomný čas.

Činnost proběhne **jednou**, nevyjadřuje přítomný čas.
Dnes nakoupím hodně rychle, protože spěchám.

Ze slovesa s videm nedokonavým lze pomocí **předpony** vytvořit sloveso s videm dokonavým.
hledat → vyhledat

NEDOKONAVÝ

Slovesa vyjadřují děj prostě probíhající, neohraničený. Objevuje se ve všech třech časech.

Činnost probíhá **opakovaně**, **složený budoucí čas**.
Každý pátek nakupuji jídlo na celý víkend.

Ze slovesa s videm dokonavým lze vytvořit sloveso s videm nedokonavým pomocí **přípony**.
koupit → kupovat

7 U daných sloves určete vid a vytvořte sloveso opačného vidu (vidovou dvojici).

vyrobit | přehlížet | koupit | zpívat | skočit | splnit

8 U sloves *mlít, sedat, sníst, nevidět/nebolet, utnout* určete vid a použijte je ve známých českých příslovích.

Ukázka 22: Vydavatelství Taktik – Český jazyk pro SOŠ – Učebnice

10 Určete dokonavá (D) a nedokonavá (N) slovesa. Pokud to jde, uveďte druhý tvar vidové dvojice.

	D	N	
a) říct	◯	◯	_____
b) dorazit	◯	◯	_____
c) nalakovat	◯	◯	_____
d) zahodit	◯	◯	_____
e) myslívat	◯	◯	_____
f) spočítat	◯	◯	_____
g) vyslechnout	◯	◯	_____
h) pospíchat	◯	◯	_____
i) googlit	◯	◯	_____
j) zveřejnit	◯	◯	_____

Ukázka 23: Vydavatelství Taktik – Český jazyk pro SOŠ – Pracovní sešit

Slovesný vid

Obsah kapitoly:
- vid dokonavý
- vid nedokonavý
- vidové dvojice
- slovesa párová a nepárová
- jednovidová slovesa (perfektiva tantum a imperfektiva tantum)
- obouvidová slovesa
- násobenost a nenásobenost

1 **Napiš do levého obdélníku vše, co už o vidu víš.**

Co o vidu už vím?	Co jsem se dozvěděl/a?

Slovesný vid (aspekt) je gramaticko-lexikální* kategorie**, která je vyjadřována ve formách sloves, které se liší **završeností** či **ukončeností děje** daného slovesa.
Utvořená slovesa lze rozdělit na **dokonavá (perfektivní)** a **nedokonavá (imperfektivní)**.

*lexikální = význam slova

Slovesa dokonavá (perfektiva) vyjadřují ukončenost, jednorázovost a kompletnost děje, ve kterém bylo dosaženo vrcholu a nemělo smysl pokračovat v jeho trvání (např. *přečíst*, *uvařit*, *nakoupit*, *postavit*).
Perfektiva nemohou vyjádřit přítomnost, lze je tedy utvořit pouze v **minulosti** či v **budoucnosti**. Přítomné tvary těchto sloves vyjadřují čas budoucí:
- *Nakoupil jsem.* (minulý čas); *Nakoupím.* (budoucí čas).

**slovesný vid patří ke gramatickým kategoriím určovaných u sloves, tj. kategorie osoby, čísla, času, slovesného způsobu a slovesného rodu

Slovesa nedokonavá (imperfektiva) vyjadřují neukončenost, neohraničenost a průběh děje, ve kterém je počátek a konec děje neznámý (např. *číst*, *vařit*, *nakupovat*, *stavit*).
Imperfektiva mohou být vyjádřena v **minulosti**, **přítomnosti** i **budoucnosti**:
- *Nakupoval jsem.* (minulý čas); *Nakupuji.* (přítomný čas); *Budu nakupovat.* (budoucí čas);***
- *Nesl jsem knihu.* (minulý čas); *Nesu knihu.* (přítomný čas); *Ponesu knihu.* (budoucí čas).****

***Víš, jak si snadno ověříš, zda je sloveso dokonavé či nedokonavé? Zkus ke slovesu přidat slovo **„budu“** a pokud toto spojení dává v češtině smysl, je to sloveso **nedokonavé**. Např. číst: budu číst X přečíst: ~~budu přečíst~~.

****Budoucnost některých imperfektiv lze vytvořit pomocí předpon *po-* a *pů-* se slovesy prézentního tvaru. Např. půjdu, ponesu, poletím, pojedu.

Pozor na záměnu času minulého s videm! To, že je sloveso v minulosti, neznamená, že je sloveso dokonavé či nedokonavé. Minulost lze vyjádřit slovesem dokonavým i nedokonavým. Je potřeba rozlišovat čas a vid slovesa.

U každého slovesa lze určit, zda je dokonavé či nedokonavé. Tato slovesa (**slovesa párová**) vyváří tzv. **vidové dvojice**, které se liší pouze videm. Ne vždy lze ale takovou dvojici vytvořit. V takovém případě se jedná o **slovesa nepárová**, která dále rozlišujeme na **slovesa obouvidová**, **imperfektiva tantum** a **perfektiva tantum**.

Vidové dvojice tvoří slovesa párová a to následujícími způsoby:
a) **slovesa dokonavá z nedokonavých pomocí předpony** (př. *myslet - vymyslet*; *koukat - dokoukat*; *dělat - udělat*);
b) **slovesa nedokonavá z dokonavých změnou kmenotvorné nebo slovotvorné přípony** (př. *přepracovat - přepracovávat*; *uhořet - uhořívat*; *dopsat - dopisovat*; *zakrýt - zakrývat*);
c) **slovesa tvořená od jiných slovesných základů** (př. *vzít - brát*; *najít - nacházet*; *rozjet - rozjíždět*; *složit - skládat*)
d) **ze slovesa nedokonavého je pomocí předpony utvořeno sloveso dokonavé a z něj znovu sloveso nedokonavé pomocí přípony,** někdy uváděno jako **„vidové trojice“** (př. *hradit - nahradit - nahrazovat*; *psát - dopsat - dopisovat*; *nese - přinese - přináší*).

Slovesa, která nemají schopnost vytvořit s dalším slovesem dvojici jsou **slovesa nepárová**. Přesněji se jedná o:
a) **slovesa obouvidová**, která vyjadřují dokonavost i nedokonavost, kterou určuje samotný kontext, ve kterém je sloveso užito (př. *absolvovat*, *věnovat*, *absorbovat*, *konstruovat*, *argumentovat*, *aktualizovat)*;

- *Věnuji jí knihu k narozeninám.* (perfektivní)
- *Každý den věnuji hodinu čtení.* (imperfektivní)

b) **imperfektiva tantum** (slovesa pouze nedokonavá) jsou slovesa bez dokonavého protějšku, jedná se především o slovesa modální a stavová (př. *muset*, *chtít*, *vědět*, *smět*, *umět*, *žít*, *stát*, *viset*, *vypadat*, *milovat*)

c) **perfektiva tantum** (slovesa pouze dokonavá) nemají nedokonavý protějšek, v češtině jsou ojedinělá (př. *nadchnout*, *naplakat se*, *zalyžovat si*, *prospat*, *vynadívat se*).

Věděli jste, že slovesný vid je vlastní pouze slovanským jazykům? Například v angličtině se slovesný vid vyjadřuje použitím průběhového času, ale často vznikají významové odchylky. Pro cizince je použití vidů v češtině velmi komplikovaným jevem.

Slovesa dokonavá i nedokonavá mohou být odlišena i jejich schopností vyjádřit děj *opakovaně*. Taková slovesa se nazývají **slovesa násobená**. Převážně jimi jsou slovesa nedokonavá (př. *kopat - kopávat, skákat - skákávat, říkat - říkávat*).
Ta slovesa, která vyjadřují děj probíhající/proběhlý *jednou*, se nazývají **slovesa nenásobená**. Tuto schopnost mají dokonavá i nedokonavá slovesa (př. *jdu*, *vyběhl*, *skočil*).

Následující myšlenková mapa ti může pomoct v orientaci problematiky vidu.

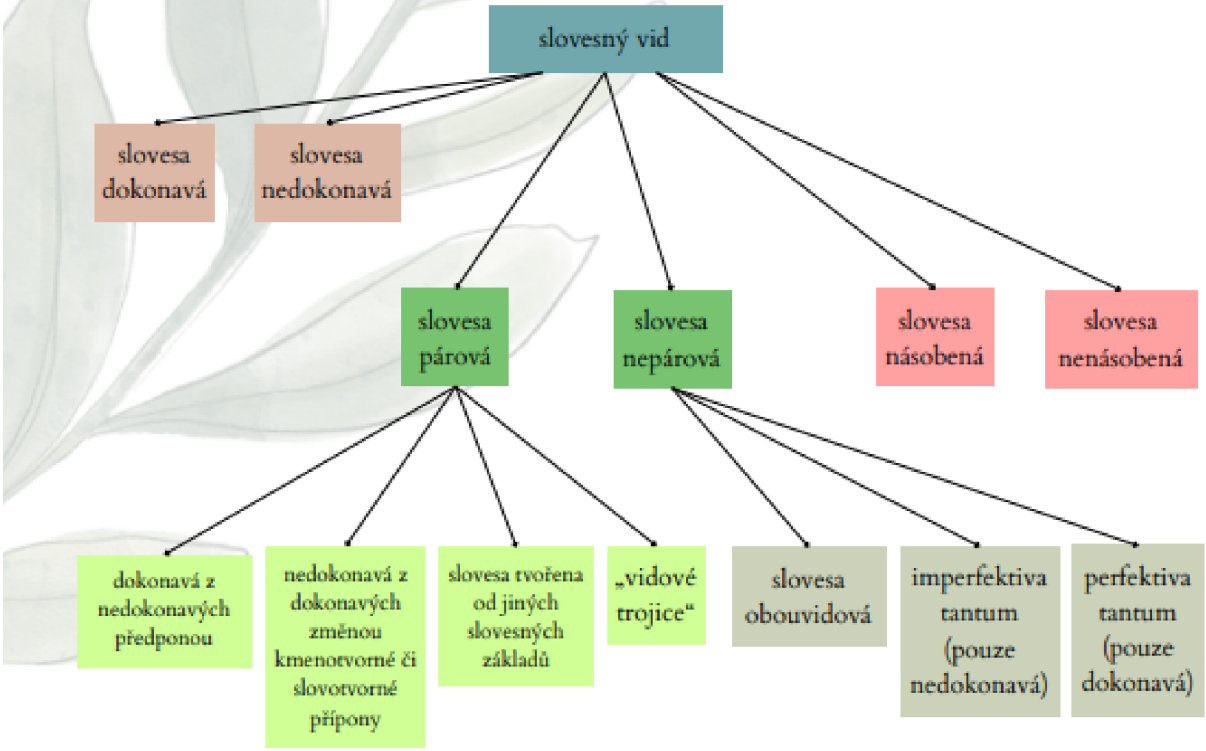

2 **Rozhodni a zapiš, které tvrzení je pravdivé (P) a které nepravdivé (N):**

	P	N
• Slovesa dokonavá, latinsky perfektiva tantum mohou být vyjádřena pouze přítomností.	☐	☐
• Slovesa nedokonavá, latinsky imperfektiva vyjadřují neohraničenost, neukončenost a průběh děje.	☐	☐
• Perfektiva tantum jsou slovesa pouze dokonavá. Např. *Martina se nadchla pro umění.*	☐	☐
• Slovesa obouvidová vyjadřují dokonavost i nedokonavost dle kontextu daného slovesa.	☐	☐

3 **Vrať se zpět na stranu 1 a do zeleného obdélníku po přečtení textu napiš, co nového ses v této kapitole dozvěděl/a.**

A další den šuměla z jedné strany Vltava, z druhé strany se zvedal strmý les, bylo to romantické, mám ráda romantiku, chovala jsem se asi trochu bláznivě, možná, že se to nehodí na matku dvanáctileté holky, smála jsem se, poskakovala, vzala jsem ho za ruku a donutila ho, aby se mnou kus běžel, zastavili jsme se, bušilo mi srdce, stáli jsme tváří v tvář těsně u sebe a Ludvík se maličko sklonil a lehce mne políbil, hned jsem se mu vytrhla a zase ho chytla za ruku a zase jsme kousek běželi, mám mírnou srdeční vadu a srdce se mi rozbuší po sebemenší námaze, stačí jen, abych vyběhla jedno patro do schodů, a tak jsem brzo zvolnila krok,...

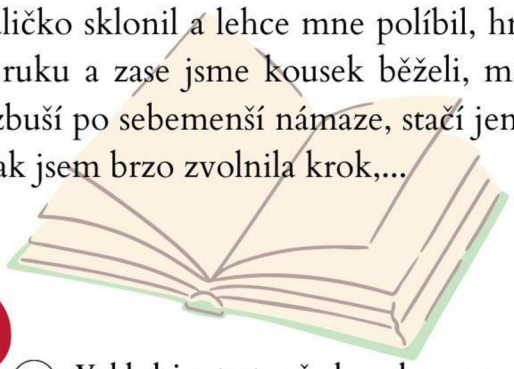

Milan Kundera: Žert (2016)

4 **Vyhledej v textu všechna slovesa, vypiš je v infinitivu a urči, zda se jedná o sloveso dokonavé či nedokonavé. Následně k těmto slovesům vytvoř jejich dvojici, pokud ji lze vytvořit.**

např.: šumět – nedokonavý, vyšumět – dokonavý

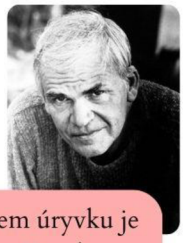

Autorem úryvku je Milan Kundera. Společně s tvým spolusedícím vyhledejte a zapište základní informace o životě a díle Milana Kundery. Pomoct ti může tento QR kód:

5 **Ke slovesu „psát“ doplň co nejvíce předpon tak, aby vznikla nová slovesa. Změní se jejich lexikální význam?**
Změní se pomocí předpon i vid sloves, nebo zůstane stejný jako u slovesa „psát“?

_____
_____
_____
_____
_____

6 **Škrtni slovo, které do řetězce nepatří a zdůvodni proč.**

běhal	dobíhal	vyběhl	přebíhal	vyběhával	pobíhal
sejdu	půjdu	vyjdu	projdu	jdu	dojdu
chodívá	bolívá	dělává	nosívá	vstává	slýchává
absolvovat	věnovat	absorbovat	aktualizovat	konstruovat	předělat

7 **Do vynechaných míst ve větách doplň sloveso, jehož vid je ve větě žádoucí. Dávej pozor na význam daného slovesa.**

1. Každý večer si před spaním _____ (číst/přečíst) knihu.
2. Minulý týden jsem konečně _____ (číst/přečíst) tu detektivku.
3. Celou dobu _____ (vyhrát/vyhrávat) tým červených, ale nakonec _____ (vyhrát/vyhrávat) modří.
4. Učitel nám často _____ (dát/dávat) zajímavé úkoly k zamyšlení.
5. Dnes jsem si výjimečně _____ (dát/dávat) čaj.
6. Celé odpoledne _____ (psát/napsat) domácí úkol.
7. Konečně jsem úkol_____ (psát/napsat) a můžu si odpočinout.
8. Rodiče mi často _____ (říct/říkat), že mám být opatrný.
9. Když jsem ho potkal, hned mi _____(říct/říkat), že spěchá.
10. František se konečně _____ (léčit/vyléčit) z dlouhodobé nemoci.
11. Už několik týdnů se _____ (léčit/vyléčit) z nachlazení, ale pořád mi není dobře.

8 **Následující slovesa v rámečku rozřaď do skupin podle toho, zda jsou dokonavá, nedokonavá, nebo obouvidová.**

zpívat
nadchnout se
obětovat
dát
aplikovat
začínat
vládnout
přijíždět
ustrnout
ovládnout
věřit
zamilovat se
svatořečit
předělat
volat
dělat
začít
muset
stavět
uvěřit
nosit
odcházet
naplakat se
chtít
vysvětlovat
absolvovat
přestat
zavolat

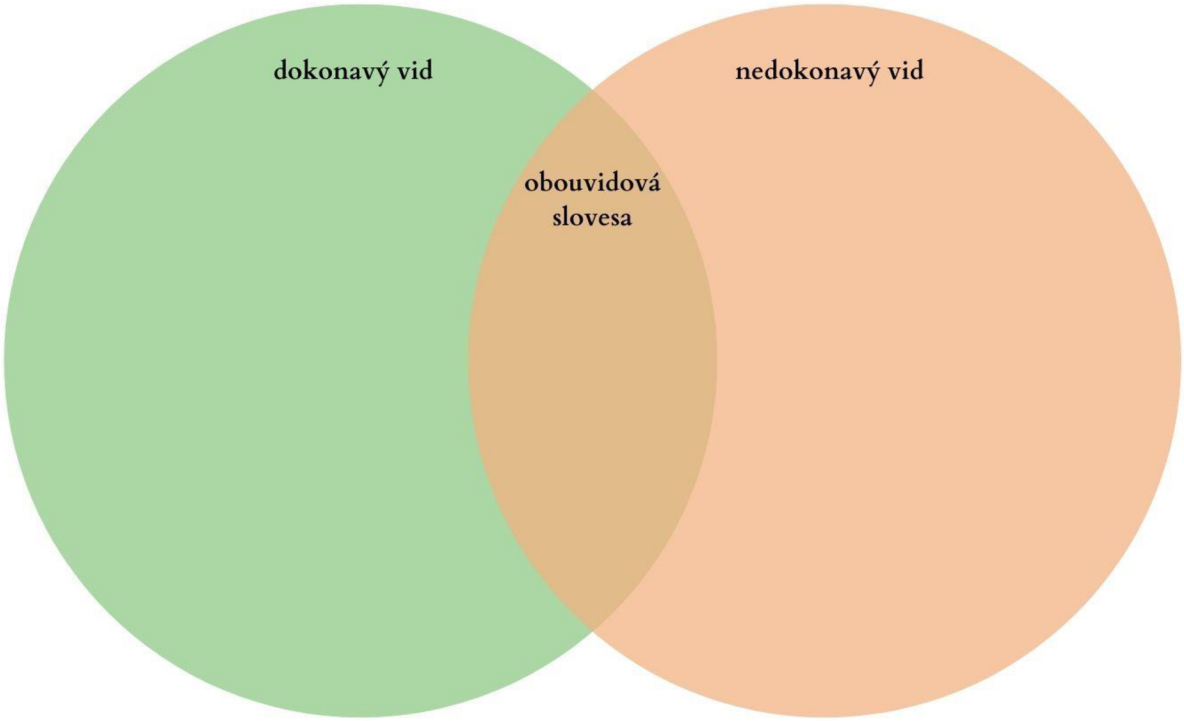

9 **Cizinec, který se začal učit česky, udělal v této zprávě několik chyb. I přesto, že se velmi snaží, jsou pro něj některé jevy v češtině komplikované. Chyby najdi a oprav, aby byl text napsán gramaticky i lexikálně správně.**

Ahoj Veronika!👋 Vracel jsem se z New Yorku🇺🇸, jsem zpět v Česku! Doufám, že ti přicházel pohled, který jsem vyslal v pátek.📨
V New Yorku jsem uviděl hodně památek a šel jsem každý den do jiné části města.🌆
Zabydlel jsem v malém bytě, který jsem si půjčoval od mladého páru. Každý den jsem vstával v 7 hodin a chtěl jsem poznávat co nejvíce zajímavých míst. Jeden den jsem navštěvoval Sochu Svobody a fotil jednu fotku, která se mi povedla.🗽 Potom jsem dojezdil metrem na Times Square, kde jsem se ztrácel v davu turistů, ale zase jsem našel cestu zpět.
Večer jsem často chodíval do malých kaváren, kde jsem ochutnal místní speciality.🍟
Jednou jsem si předobjednal obrovský hamburger, ale nesnědl jsem ho celý, 🍔 protože byl příliš velký.
Taky jsem přemluvil anglicky s místními lidmi, ale občas jsem nerozuměl, co mi řekli. Přesto jsem se nevzdával a stále se naučil nová slovíčka.🗣️
Celkově jsem měl skvělý pobyt a rád bych se tam jednou vracel.✈️
Jak se máš ty?

10 **Marika přidala na Instagram příspěvek, ke kterému ale nenapsala žádný popisek. Pomoz jí vymyslet poutavý a úderný popisek, díky kterému získá více sledujících! Použij v popisku alespoň 1 sloveso dokonavé a 1 sloveso nedokonavé.**

...